

RÛMÎ'NİN ŞİRİN Ü ŞİRÛYE'Sİ (İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

Enfel DOĞAN - Feryal KORKMAZ*

Rumi's Şirin ü Şiruye
(Investigation - Text - Lexicon)

Abstract: In this study we prepared a text from 16th century that has written by Rumi. This text is the completion of Şeyhi's Husrev ü Şirin. We translated the text with transcription alphabet and we gave the meanings of words that passed in the text. Also a gramatical explanation about text had given in the study.

Key Words: Old Anatolian Turkish, Rumi, Şirin, Şiruye, translation.

1.&. Husrev ü Şîrîn Hikâyesi

Husrev ü Şîrîn veya Ferhâd u Şîrîn hikâyeleri İslâm kültüründe gelişen doğu edebiyatlarında çok bilinen, sevilen ve okunan mahsullerdendir. Bu hikâyelerde Madâyin hükümdarı Hürmüz'ün oğlu Husrev Pervîz ve Ermen melikesi Mihîn Banu'nun yeğeni Şîrîn'in büyük aşkları ile, Şîrîn'in diğer âşığı Ferhâd'ın başından geçen karmaşık olaylar başta olmak üzere siyasî ve tarihî birçok vak'a dile getirilmektedir. Fars edebiyatında önce Senâî, daha sonra da Nizâmî bu mesneviyi kaleme almışlar; özellikle Nizâmî'nin mesnevisi tercüme edilmek suretiyle Türk edebiyatında da birçok Husrev ü Şîrîn'ler yazılmıştır.¹

* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Dili Anabilim Dalı Araştırma Görevlileri.

¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Fevziye Abdullah, "Ferhad ile Şirin", *İslâm Ansiklopedisi*, IV, s. 565; Mustafa Erkan, "Hüsrev ve Şirin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XIX (1999), s. 53-55; Mustafa Özkan, "Hüsrev ü Şirin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XIX (1999), s. 56.

2.&. Türk Edebiyatında Husrev ü Şîrîn'ler ve Husrev ü Şîrîn Yazan Şairler

Türk edebiyatında ilk defa Altınordu şairlerinden Kutub² tarafından, Altınordu hükümdarı Tini-Bek Han ile onun eşi Melike Hatun adına çevrili ve yazılan Nizâmî'nin Husrev ü Şîrîn'ini Türkçeye tercüme eden (veya yeni eklemecikarmalarla hikâyeye telif-tercüme özelliği veren) Türk şairlerinden tespit edilenleri şunlardır:

“Kutub, Fahrî, Şeyhî, Nevâî, Harîmî (Şehzade Korkut), Lâmiî Çelebi,³ Sadrî, Ahmed Rıdvân,⁴ Mu'îdî, Hayâtî, Âhî,⁵ Celîlî,⁶ Arif Çelebi, Şânî, İmam-zâde Ahmed, Halîfe, İdrîs Beğ (Mahvî), Fasîh Ahmed Dede, Ömer Bâkî, Salim bin Mustafa bin Ahmed, Emrî Emrullah Çelebi, Mustafa Ağa Nâsır, Nâkâm.”⁷ Bunların içinde Şeyhî'nin eseri Türk edebiyatında yazılmış en güzel Husrev ü Şîrîn olarak kabul edilmektedir.⁸

3.&. Şeyhî ve Husrev ü Şîrîn'i

Germiyan Beyliği'nin merkezi Kütahya'da doğan Şeyhî'nin asıl adı Yusuf Sinaneddin'dir. XIV. asrın sonu ve XV. asrın ilk yarısında yaşamıştır. Araştırmacılar tarafından milâdî 1429 yılından sonraki bir zaman diliminde vefat ettiği belirtilmektedir. Şeyhî şairliğinin yanı sıra hekimliğiyle de devrinde bir hayli meşhur olmuştur.⁹

-
- ² Bk. M. Necmettin Hacıeminoğlu, *Kutb'un Husrev ü Şîrîn'i ve Dil Hususiyetleri*, 2. bs., TDK Yayınları, Ankara 2000; (M. N. Hacıeminoğlu'ndan naklen) Anasiazs Zajackowski, *Husrav u Şîrîn Qutba*, Warszawa 1958.
- ³ Bk. Ağah Sırrı Levend, “Lâmiî'nin Ferhad u Şîrîn'i”, *TDAY-Belleten*, 1964, s. 85-111.
- ⁴ Bk. Ağah Sırrı Levend, “Ahmed Rıdvân'ın Husrev ü Şîrîn'i”, *TDAY-Belleten*, 1966, s. 215-258; Orhan Kemal Tavukçu, *Ahmed Rıdvân, Hüsrev ü Şîrîn (İnceleme-Metin)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2000.
- ⁵ Bk. M. Fatih Köksal, “Âhî'nin Hüsrev ü Şîrîn Mesnevisi”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sy. 6, Sivas 1998, s. 209-253.
- ⁶ Bk. Şevkiye Kazan, *Hâmidî-zâde Celîlî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Husrev ü Şîrîn Mesnevisi (İnceleme-Tenkidli Metin)*, AKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Isparta 1997; a. müellif, “Şeyhî ve Hamidî-zâde Celîlî'nin Husrev ü Şîrîn'lerinin Bir Mukayesesi”, *TDAY-Belleten*, 2001/I-II, Ankara 2003, s. 181-192.
- ⁷ Bk. Faruk Kadri Timurtaş, “Husrev ü Şîrîn ve Ferhad ü Şîrîn Yazan Şairlerimiz”, *Türk Dili*, I/10 (1952), s. 567-573; Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, 2. bs., İstanbul 2000, s. 313.
- ⁸ Bk. Fevziye Abdullah, “Nizâmî-Şeyhî Hüsrev ü Şîrîn Mukayesesi”, *İÜEF Tarih Dergisi*, C. 1, Sy. 2, İstanbul 1950, s. 263-282; Faruk Kadri Timurtaş, “Şeyhî ve Nizâmî'nin Husrev ü Şîrîn'lerinin Konu Bakımından Mukayesesi”, *İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, X (1960), s. 25-34.
- ⁹ Bk. Faruk Kadri Timurtaş, “Şeyhî'nin Hayatı ve Şahsiyeti”, *İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, V (1954), s. 91-20.

Divan, Husrev ü Şîrîn, Harnâme Şeyhî'nin başlıca eserleridir. Bunlardan başka "Kenzü'l-menâfi' fi ahvâli'l-emziceti ve't-tabâyi'" adlı tıbbî dair bir manzumesi, ile Neynâme adını taşıyan küçük bir mesnevisi Habnâme adında At-târ'dan nazmen tercüme ettiği bir mesnevisinin varlığından söz edilmektedir."¹⁰

Husrev ü Şîrîn, Şeyhî'nin en önde gelen eseridir. Şair, mesneviyi II. Murad'ın tahta çıkmasıyla yazmaya başlamış, fakat ömrü vefa etmediği için hikâye 6944. beyitte yarım kalmıştır. Bunun üzerine şairin yeğeni Cemâlî mesneviye 109 beyitlik bir zeyil yazmıştır. Bu zeyilde "hatm-i kitâb ve medh-i Sultân Murâd Han" bölümleri vardır. Hikâyenin "en romantik ve en trajik kısmı"¹¹ olan Şîrûye vak'ası (Şîrûye'nin Husrev'i öldürmesi, Şîrîn'e göz koyması ve Şîrîn'in intiharı hadisesi) Şeyhî'nin eserinde bulunmamaktadır. Bu eksik olan vak'ayı Rumî, Şeyhî'nin eserinin vezniyle, yine Nizâmî'den tercüme etmiştir. Bu konuya aşağıda temas edilecektir.

4.&. Rumî (Ergeneli Kâtip Davud)

Şeyhî'nin Husrev ü Şîrîni'ni tamamlayan ve Rumî mahlasını kullanan şair, mesnevinin 324. beytinde (14b/4) şair, adının Davud olduğunu zikretmektedir:

*Ol elhân-ıla tutdı-y-sa cihânu
Ol elhâna menem Dâvûd-ı sâni*

Bu zat, Kanunî Sultan Süleyman zamanında yaşamış ve Rumeli Beylerbeyinin divan kâtipliğini yapmıştır. Sehî Beğ Tezkiresi'nde adının Ergeneli Kâtip Davud olduğu ve Rumî mahlasıyla pek çok şiirler yazdığı belirtilmektedir.¹² Aynı bilgiler başka kaynaklarda da geçmektedir.¹³ Şairin mahlası (Rumî) eserde on iki yerde geçmektedir.

¹⁰ Mustafa Özkan, a.g.e., s. 317.

¹¹ Bk. Faruk Kadri Timurtaş, *Şeyhî'nin Husrev ü Şîrîn'i, İnceleme-Metin*, İstanbul 1963, s. 28.

¹² Bk. *Heşt Bihişt - Sehî Beg Tezkiresi*, Haz.: Günay Kut, Harvard 1978, s. 278-279: "Kâtip Dâvud Rumîli'nde Ergene Köprüsi'nde olan kasabadandır. Rûmî tahallus ider. Hoştab' ve istikamet-i zihni ve selâmet-i vezni var. Rumîli Begler begisine ısmarlanan deftere hizmet iden küttâb ve ol âsitâneye kadîmden intisâb iden bendelerindendir. Zeâmete mutasarrıf ve vâfir eş'âra mâlik kişidir. Ve mev'iza üslûbında bu birkaç beyit murabba onundur ki tahrîr olındı:

Murabba

Her ki dünyâya gelür âhir ecel câmin içer
Ne aceb menzil olur kimi konar kimi göçer
Ceres-i nâle ile kâfile-i ömr geçer
Kûs-ı rihlet çalınur geldi gider geldi gider
Tıfl-iken kimisine devlet ü ikbâl virür
Nev-cüvân olsa düğünlerle gelür alıvirür
Kocaya kûs-ı felek öldi begüm çalvirür
Kûs-ı rihlet çalınur geldi gider geldi gider"

Ayrıca Bk. *Sehî Bey, Tezkire (Heşt Behişt)*, Haz.: Mustafa İsen, İstanbul 1980.

¹³ Bk. Abdurrahman Hibrî, *Enüsü'l-Müsâmirîn, Edirne Tarihi (1360-1650)*, Çev.: Ratip Kazancıgil, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, No: 24, Edirne 1996, s. 132; *Riyâz-ı Belde-i Edirne, C. II*, s. 485.

*Sinüñ cemâl-i hüsnüñ her şeyde ki oldı zâhir
Vaşfuñ Rümî bendeñ her kişiden güzel der (5b/4, 101. beyit)*

*Ne hûb itdüñ be Rümî işbu râyi
Bu aradan daļu rüşen kıl du'âyi (7a/3, 137. beyit)*

*Rümîyâ itdürmege bize kuru gavğalarını
Nesne yokdur arada illâ cihân sevdâlarını (8b/8, 179. beyit)*

*Toprağı altun idersin bir nazar kılsañ şehâ
Rümî'ye bir kez nazar kılsañ bu dem çaķ yiridir (10b/9, 229. beyit)*

*Be Rümî çünki var olduñ 'ademden
Biħâr olduñ bu dem bir kaçre demden (11b/8, 252. beyit)*

Münâcât-ı Rümî ender 'aczi nefsi-i ħod (12a/13)

*Güzergehdür çü bu bazar-ı fânî
Be Rümî koya alanı şatanı (17a/11, 393. beyit)*

*Du'ânüñ şöyle kıl Rümî temâmın
K'işidenler diye şıdķ-ıla âmin (23b/13, 560. beyit)*

Du'â-hâsten-i Rümî ez ehl-i Kirâm (24a/1)

*Be Rümî ehl-i dil efgendesisin
Ĥaķ'uñ eksük gedik bir bendesisin (25b/11, 609. beyit)*

*Ĥayâl-i vaşl-ı dildârı görürseñ Ĥ'âb-ı 'ışk içre
Düşüñdür Rümîyâ şaķın bu sırrı söyleme ebsem
(27b/12, 659. beyit)*

*Tahta kelâm-ı Rümî biñ kez giredi günde
Ger muħtesib gireydi şî'rindeki yalana (30b/4, 725. beyit)*

Günay Kut, 16. yüzyılın ikinci derecede bir şairi sayılan Gazâlî (Deli Bi-rader)'nin Mekke'den İstanbul'a yolladığı bir mektuba cevap yazan Rumî isimli

bir şairden bahsetmektedir.¹⁴ Aşağıda verilen kısımda görüleceği üzere, Rûmî'nin cevabî kasidesinde Rumeli'den, Rumeli Beylerbeyi'nden, kâtibân'dan, Kanunî Sultan Süleyman'dan vs. bahsedilmektedir. Burada adı geçen Rûmî'nin, yine Kanunî Sultan Süleyman zamanında yaşayan Ergeneli Kâtip Davud olduğunu -bir ihtiyat şerhi düşmekle beraber- söyleyebiliriz.

Antoine Galland adında bir Batılı seyyah, İstanbul'da "Husrev ü Şîrîn Mevlânâ Şeyh Rumî" isimli, hicrî 932 (1535) yılında ikmal edilmiş Türkçe bir mesnevi gördüğünü ifade etmektedir.¹⁵ Fakat burada bahsi geçen ismin, Kâtip Davud'la aynı kişi olup olmadığını kesin olarak ifade etmek güçtür.

¹⁴ Günay Kut (Alpay), "Gazâlî'nin Mekke'den İstanbul'a Yolladığı Mektup ve Ona Yazılan Cevaplar", *TDAY-Belleten*, 1973-1974, Ankara 1974, s. 222-252:

"Cevâb-nâme-i Rûmî be-mektûb-ı Birâder Efendi

Kasfde-i Rûmî

Mînet Allaha her diyâr iyüdür
Bahr-i devletde kim ki var iyüdür

Rûmdan geldüm ey emîr-i Hicâz
Mülk-i Rûm u makâm-ı yâr iyüdür

...
Şâh-ı Rûm u 'Arab hevâsı 'Acem
Şeh Süleymân u şehriyâr iyüdür

...
Kâtibân-ı hazîne cümlesinün
Darb u taksîmi bî-şümâr iyüdür

...
Dahı Beglerbegisi Rûm ilinün
Mîr Süleymân nâm-dâr iyüdür

Rûm ili kethudâsı Rüstem Beg
Çok du'âlar ider nisâr iyüdür
Defterün sâhibi 'Alî Çelebi
Hâk-i pâyuna yüz sürer iyüdür

Rûm ilinün sovk sularıyla
Şol ala karla yaylalar iyüdür

...
Rûmî bu sohbetün du'âcısudur
Tapuna çok du'âsı var iyüdür

Safâ geldün dîntirse şimdi ana
Yiter ol denlü i'tibâr iyüdür

¹⁵ Antoine Galland, *İstanbul'a Ait Günlük Hatıralar (1672-1673)*, 1. cilt, Şerhlerle Yayına Hazırlayan: Charles Schefer, Çev.: Nahid Sırrı Örik, TTK Yayınları, Ankara 1998, s. 213: "(21 Aralık Çarşamba) Fars harfleriyle yazılmış, minyatür ve yıldızlarla zenginleştirilmiş olup "Husrev ü Şîrîn Mevlânâ Şeyh Rumî" isimli Türkçe bir mesnevi gördüm. Müellif eserinin sonunda bunu hicrî 932 yılında ikmal etmiş olduğunu bildiriyor ki, milâdın 1535'inci yılına tekabül eder."

5.&. Şîrîn ü Şîrûye Hakkında Genel Bilgiler

Rumî'nin mesnevisi Husrev ü Şirin hikâyesinin tamamı değildir. Rumî burada Şeyhî'nin, vefatından dolayı çevirisini yapamadığı Şîrûye Vak'asını yine Nizâmî'den, aynı vezinle tercüme etmiştir.

Kütahya Vahitpaşa Kütüphanesi'nde 1616 numara ve Şirin ü Perviz adıyla kayıtlı olan eser, harekeli nesih hatla yazılmış olup, her sayfasında 13 satır olan 39 varaktan müteşekkildir. Toplam 935 beyittir. Tercümeden ilk önce Faruk Kadri Timurtaş bahsetmiş,¹⁶ Mustafa Özkan eseri ayrıntılarıyla ilim âlemine tanıtmıştır.¹⁷

359. beyitte başlayan terciibent, varak değişimi dolayısıyla 370. beyitte bitmiş gibi görülüyor. Ancak mesnevide araya bir gazel vs. girdiğinde hikâyeye geri dönülürken "Mesnevi" başlığı konulurken burada böyle bir başlık yoktur. Bu da bize metnin bu kısmında bir eksiklik olduğu kanaatini vermektedir. Ayrıca mesnevide net çıkmamış veya silik yerler mevcuttur.

Eserde tercümenin hangi tarihte yapıldığını gösteren bir bilgi yoktur. Faruk Kadri Timurtaş eserin dil hususiyetlerinden XVI. asrın ilk yarısında yazılmış olabileceğini ileri sürmektedir.¹⁸ 10 numaralı dipnot, bu görüşe destek olabilecek mahiyettedir.

Rumî bu tercümeyle Kanunî Sultan Süleyman adına yapmıştır, ayrıca uzun bir de kaside kaleme almıştır.

Eser Şeyhî'nin mesnevisiyle aynı vezinde (mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün) tercüme edilmiştir. Mesnevide tevhid (1-25. beyitler), münacat (26-104. beyitler), üç na't (105-182. beyitler), dört halife için methiye (183-192. beyitler), padişaha methiye (193-230. beyitler) bölümleri giriş kısmını oluşturmaktadır.

230-294. beyitler arasında "Mağla", "Du 'â ber-rûh-ı Şeyhî güfte şod" ve "güftâr ender aḥvâl-i Şeyhî rahmetullahi 'aleyh" başlıkları altında Şeyhî'den ve eserinden uzunca bahsetmektedir. 295-325. beyitlerde "Münacât-ı Rûmî ender 'aczi nefsi-i ḥod" başlığıyla münacatta bulunmaktadır. 326. beyitten itibaren Şîrûye vak'asının tercümesine başlanmaktadır.

Hikâyenin bundan sonraki kısmında yer alan bölüm başlıkları şunlardır:

Şıfat-ı şeb ü küşten-i Şîrûye peder-i ḥod-ra der-in şeb (394-417. beyitler)

¹⁶ Bk. Faruk Kadri Timurtaş, "Kütahya Kütüphanesi'nde Bilinmeyen Bir Eser, *Son Havadis*, 9 Kasım 1961 (Bu yazıya ulaşmak için bk. a. müellif, *Sanat-Edebiyat Dünyasından*, Haz.: Mustafa Özkan, İstanbul 1997, s. 209-211.); a. müellif, *Şeyhî'nin Husrev ü Şîrîn'i*, s. 57-59.

¹⁷ Bk. "Şeyhî'nin Husrev ü Şîrîn'i ve Rûmî'nin Şîrîn ü Perviz'i", *İlmî Araştırmalar*, 9, İstanbul 2000, s. 179-192.

¹⁸ Faruk Kadri Timurtaş, a.g.e., s. 59.

Şıfat-ı şubh (418-454. beyitler)

Cevab-dâden-i Şîrîn be-Şîrûye (455-514. beyitler)

Defn kerden-i Pervîz ü kafl kerden-i Şîrîn hod-ra der-mezâr-ı Pervîz (515-560. beyitler)

Du'â-hâsten-i Rûmî ez ehl-i kirâm (561-734. beyitler)

Maṭla'-ı dâsitân berây-ı pend-i Şîrûye der-bezm-i bîtrîkân (735-770. beyitler)

Naşîhat-i çeng (771-787. beyitler)

Meşnevî: Naşîhat-ı rebâb (788-800. beyitler)

Naşîhat-ı def ü ney (801-816. beyitler)

Maṭla'-ı dâstân-ı nübüvvet-i Hâzret-i Resûl 'aleyhi's-şalâtü ve's-selâm (817-833. beyitler)

Güftâr ender aḥvâl-i Nizâmî (834-899. beyitler)

Cevâb-ı Pervîz be-nâme-i Nebî 'aleyhi's-selâm (900-935. beyitler)

Mesnevîde “beyt” ve “şi'r” başlığıyla yazılmış altı gazel; biri yirmi beş, diğeri yirmi dört beyitlik iki de terciibent vardır.

6.&. Dil İncelemesi

1. Yazılış Özellikleri

1.1. Ünlü Yazılışları

1.1.1. “a” ünlüsünün yazılışı

Kelime başında “a” ünlüsü bazen medli elif (آ) bazen de sadece elif (ا) ile yazılmıştır. Örnek: آغز *ağz* (285), انا نك *ananuñ* (334), اغلشن *ağlaşan* (306).

Kelime içinde “a” ünlüsü bazen üstünle bazen de elif ile yazılmıştır. Örnek: طتلو *ṭatlu* (341), اولشمشله *ulaşmışlar* (311), اياغ *ayağ* (363), باغه *bağa* (353).

Kelime sonunda ise “a” ünlüsü çoğunlukla hâ-yı resmiye ile (ء) bazen de elif ile yazılmıştır. Örnek: قارجه *karaca* (351), قيلجه *kılca* (361), انا *ana* (331), اكا *aña* (307).

1.1.2. “e” ünlüsünün yazılışı

Kelime başında “e” ünlüsü üstünlü elif (ا) ile yazılmıştır. Örnek: اكا *ele* (265), ايدوب *eyüdüp* (294), ايو *eyü* (388).

Kelime içinde “e” ünlüsü üstün ile karşılanmıştır. Örnek: ايكن *iken* (263), ائله *ilete* (264), كوزتمزدى *gözetmezdi* (334).

Kelime sonunda “e” ünlüsü çoğunlukla hâ-yı resmiye ile bazen de üstün ile gösterilmiştir. Örnek: بنده *bende* (390), دكله *diñle* (337), اچره *içre* (369).

1.1.3. “ı / i” ünlülerinin yazılışı

Kelime başında bu ünlüler ya esreli elif (ا) ya da esreli elif ye (اي) ile gösterilmiştir. Örnek: ارماغ *ırmağ* (351), ائله *ilete* (264), ايچون *içün* (298), ايكي *iki* (287).

Kelime içinde bu ünlüler ya esre ile ya da esreli ye ile gösterilmiştir. Örnek: كزلك *gizlemek* (346), اكيلكدن *ikilikden* (295).

Kelime sonunda bu ünlüler esreli ye ile (ي) gösterilmiştir. Örnek: ايكي *iki* (287), بنى *beni* (322).

1.1.4. Yuvarlak Ünlülerin Yazılışı

Kelime başında bu ünlüler ötreli vav (و) veya ötreli elif (ا) ile gösterilmiştir. Örnek: اونوتسه *unutsa* (337), ائشبو *uşbu* (316), اود *od* (263).

Kelime içinde bazen ötre bazen de ötreli vav ile gösterilmiştir. Örnek: يولنه *yolına* (298), سوزى *sözi* (264), صئق *şınuğ* (303).

Kelime sonunda ise ötreli vav ile gösterilmiştir. Örnek: كندو *kendü* (283), اولو *ulu* (271).

1.2. ÜNSÜZ YAZILIŞLARI

1.2.1. b / p ünsüzlerinin yazılışı

Bugünkü yazı diline aykırı olarak bâzâr (392), bñar (350), bişür- (285) kelimeleri b’li yazılmıştır.

Zarf fiil eki de “-ub” şeklinde yazılmıştır.

1.2.2. c / ç ünsüzlerinin yazılışı

Bu harflerin yazılışında “c” için “ج” ve “ç” için de “چ” kullanılmıştır. Böylelikle metinde iki harf birbirinden ayırt edilebilir olmuştur. Yalnızca bugün ç'li yazılan “aç” kelimesi “ac” olarak c'li şekilde yazılmıştır.

1.2.3. t / d ünsüzlerinin yazılışı

Metinde “tı” (ط) ve “dal” (د) ile yazılan sesler imlâsına uygun olarak okunmuştur. Buna göre günümüzdeki kullanımından farklı olarak kullanılan kelimeler şunlardır:

dâne (283), *tağ* (351, 353, 355, 356), *toğ-* (330), *tol-* (272, 314), *tonan-* (345).

1.2.4. k / g ünsüzlerinin yazılışı

Bu ünsüzlerin yazılışı ile ilgili ayırt edici herhangi bir işaret kullanılmamıştır.

2. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

2.1. i / e değişimi

Bugün ilk hecede “e” ünlüsü taşıyan birçok kelime Arap harfli metinde “i” ünlüsü ile yazılmıştır:

yil (263, 339) “yel”, *it-* (265, 267, 270, 282, 283) “et-”, *yir* (270, 302) “yer”, *dir-* (271) “der-”, *vir-* (280) “ver-”, *yit-* (290) “yet-”, *ir-* (291) “er-”, *vir-* (292) “ver-”, *di-* (315, 330) “de-”, *dîv* (337) “dev”, *iriş-* (386) “eriş-”.

*I. tekil şahıs zamiri *ben* ve II. tekil şahıs zamiri *sen* metinde akkuzatif ve genitif ekini aldığı hallerde *beni*, *seni*, *benüm*, *senüñ* şekillerinin yanında *bini* (111), *sini* (128, 442, 648), *binüm* (651, 871), *sinüñ* (101, 134, 644) şekilleriyle de kullanılmıştır.

2.2. Ünlü Düşmesi

İkinci hecesi dar ünlü taşıyan bazı kelimeler ünlüyle başlayan bir unsurla genişlediklerinde ikinci hecedeki ünlülerini düşürürler. Bu durum hece yapılarını ünlü türeterek Türkçe'ye uyduran alıntı kelimelerde görülür. Metindeki örnekleri şunlardır:

'aklı (266), *lafzuñ* (269), *nuşkında* (317), *zülfinde* (361), *neslini* (386).

2.3. Ünlü Uyumları

2.3.1. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

2.3.1.1. Kelime Tabanlarında

Metinde son hecelerinde yuvarlak ünlü taşıyarak düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozan kelimeler vardır:

ayruk (698), *bellü* (238), *eyü* (388), *kendü* (383), *kendüm* (323), *yanıkulan-* (355), *eyüt* (294).

Son hecelerinde dar-düz ünlü taşıyarak düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozan kelimelere de rastlanmaktadır :

kırı (365), *olın-* (364), *tutış-* (353), *urun-* (366).

2.3.1.2. Eklerde Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

• Yuvarlak Ünlü Taşıyan Yapım Ekleri

- + *lU* + : *kanlu* (351), *tatlu* (341), *yirinceklü* (307).
- + *sUz* + : *devâsuz* (311), *eninsüz* (302).
- *dUr* - : *aldur-* (384), *çaldur-* (379), *didür-* (56, 64), *itdür* (31, 36), *kıldur-*(294), *yazdur-* (360), *yidiür-* (64).
- *gUr* - : *irgür-* (18, 143, 382).
- *Ur* - : *bişür-* (285), *bitür-* (283), *içür-* (375).

• Yuvarlak Ünlü Taşıyan Çekim Ekleri

- AlUm* : I.Çokluk şahıs emir: *irelüm* (362), *sürelüm* (371), *görelüm* (371), *alalum* (372), *uyalum* (373), *örtelüm* (382).
- dU* : Görülen geçmiş zaman: *idiün* (316), *koduñ* (317), *dirildüm* (326).
- dUk+* : Sıfat Fiil: *yatduğı* (306), *idügi* (307), *yaratıldığı* (331)
- dUr* : Bildirme: *olupdur* (329), *kazâdur* (330), *içredür* (369), *sahhâredür* (378), *düşüpdür* (390), *güzergehdür* (393).
- nUñ* : İlgi: *atanuñ* (334), *ananuñ* (334), *bunuñla* (352).
- U* : Zarf Fiil: *diyü* (350).
- (U)ñ* : İlgi: *yetimüñ* (307), *yıldırımıñ* (339).
- (U)p* : Zarf Fiil: *tolup* (272), *eyleyüp* (282), *kılu* (286).
- Ur* : Geniş zaman: *saklanur* (348), *görüür* (349), *ururdı* (356).
- (U)m* : İlgi: *beniüm* (319).

• Düz Ünlü Taşıyan Çekim Ekleri

- I : 3. Teklik iyelik: *gözi* (276), *göñli* (276), *nüründandur* (140), *suyıyla* (263).
- dI : Görülen geçmiş zaman (3. şahıslar): *düşdi* (353), *biliürdi* (60), *utuldi* (66), *kurdi* (67), *ururdi* (356), *koydi* (383).
- InçA : Zarf Fiil: *irgürince* (382).
- I : Yükleme: *eliümi* (112), *yirümi* (115), *sözi* (264), *odı* (346).
- mIş : Öğrenilen geçmiş zaman: *bişürmiş* (285), *düşürmiş* (264), *bulmuş* (278), *olmuş* (279).

2.3.2. Kalınlık-İncelik Uyumu

Metinde kalınlık-incecik uyumunu bozan unsur olarak *-ken* zarf- fiil eki *ararken* (597) ve ek fiilin *-ken* zarf-fiil ekini almış hali *ağlar-iken* (425) *yoğ-iken* (54, 57) karşımıza çıkmaktadır.

3. ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

Metinde ünsüz değişmelerine örnek olarak şu kelimeler bulunmaktadır:

- **b/m değişikliği** : I. Tekil şahıs zamiri metinde bazı yerlerde *ben* (4, 8, 12, 476...) bazı yerlerde de *men* (323, 324, 608) olarak kullanılmıştır.
- **b/p değişikliği**: *biñar* (350) “*pınar*”, *bişür-* (285) “*pişir-*”.
- **b/v değişikliği** : *bir-* (616) “*vermek*”
- **h/k değişikliği**: *aşşam* (306) “*akşam*”.
- **t/d değişikliği**: *taş* (351, 353, 355, 356) “*dağ*”, *toğ-* (330) “*doğ-*”, *tol-* (272, 314) “*dol-*”, *tonan-* (345) “*donan-*”.

3.1. Ünsüz Türemesi

• “y” ve “n” sesleri: Yardımcı ses durumundaki “y” ve “n” sesleri metinde yaygın olarak kullanılmıştır. Ancak işaret zamiri “bu”nun çokluğu olan “*bular*” ve “o”nun çokluğu olan “*olar*” kelimelerinde yardımcı ses kullanılmamıştır.

• Metnimizde “*vur-*” fiili Eski Türkçe'deki şekliyle “*ur-*” olarak kullanılmıştır. Bugünkü kullanılışı olan “*vur-*” şekline metinde rastlanmamıştır.

7.&. Metin

ŞİRİN Ü ŞİRÜYE

- [1b] Bismillâhirrahmânirrahîmî
Bi-zikri'l-Ĥâlîkı'l-ĥayyi'l-ķadîmî
İdüp bu bende şâhâne bahâne
El urup çün bu tertîb-i zamâne
Ĥudâyâ eyle bâl-i ķudreti bâz
Ki ide murġ-ı cân ĥamdüñde pervâz
Beni ķurtar bu ĥod râhî şıfatdan
Ĥalâş eyle libâs-ı 'âriyetden
- (5) Ki pervâz eylesem ĥâl-i ķafesden
Bulam iki cihânı bir nefesden
Şu deñlü ķâli ķâyil ķıl cevâba
Vedâ' ide tılsımı nâr u âba
K'uram bād-ı nazarda söze bünyâd
Esen yeller diyeler âferîn-bād
Bu dört rükn üzre aĥzâ-yı ĥaķâyıķ
Beni itdi çü "kerremnâ"ya¹⁹ lâyıķ
Mu'in olursa nuķķ-ı câna tevfiķ
İdem tevfiķ-ıla ol naşşı tasdıķ
- (10) Virilen oldur âdemde kerâmet
Muĥammed ümmeti oldu tamâmet
- [2a] Neden daĥl eyleye bu söze ĥayvan
Çü fıtrat üzre toġar her bir oġlan
Benüm bu sözüme bulan bahâne
Nazar itsün ĥadış-i ġülsitâne

¹⁹ Bir ayetten iktibas: "Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları, (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık; kendilerine ġüzel ġüzel rızıklar verdik; yine onları, yarattıklarımızın birçoğundan cidden üstün kıldık." İsrâ Suresi (17/70)

**Ķāle'n-Nebiyü 'aleyhi's-selâm: "Mâ min mevlüdin
illâ yüledü 'alâ fıtrati'l-İslâm şümme fe-ebevvaahü
yuhavvidânihi ve yunaşşirânihi ve yumeccisânihi.**

Şadeķa Resûlullâh.²⁰

Burada fikr-i âhar perde dirdür
Muhammed haķ nebi vü Tañrı birdür

Ĥudâyâ çün bu ĥâke cân virdüñ
Diriltdüñ âdemi insân virdüñ

(15) Aña gül yüzlülerden gülşen itdüñ
Temâşâsına çeşmi rüşen itdüñ

Nice özge temâşâ olmayam ben
Gören sen gösteren sen görinen sen

Baña kim dir gözünüz tizre kaşuñ var
Çü sensin Ka'be vü mihrâb u didâr

Beni şol bezme irgür yâ ilâhi
Ki andan mest olur eşyâ kemâhi

Çü sâķuñ şuna tâ kim câm-ı 'ışķı
Yene başdan tutam hengâm-ı 'ışķı

(20) Diyeyin bir nefes ger söyle dirseñ
Açayın sırr-ı 'ışķı söyle dirseñ

Şaçam şevķuñla ĥâke cür'a-i mey
İdem her bir nebâtu Ĥâtim-i Ĥay

[2b] Periler 'aynına tîr ü kemâni
Viren âdemdürür senden nişâni

'Aceb budur ki devrânüñ mürürü
Pür ider tîr-i ģamze-y-le ķubürü

Nişân ider ecel yirini her bâr
Kemîn-gehden urur tîr-i kemân-dâr

²⁰ Hz. Muhammed buyurdu ki "Her insan İslâm fıtratu üzere doğar. Sonra ebeveyni tarafından Yahudileştirilir, Hristiyanlaştırılır veya Mecusileştirilir."

- (25) Nişâna irmek ister-iseñ oķı
 Yüri yâ 'ilmini mürşidden oķı
Anın yazdum bu haķı-ı lâciverdi
Münâcât itdürem tâ ehl-i derdi
 İlâhî çün yaratduñ hâk-i cismi
 Müretteb eyledüñ hâk-i tılısmı
 Mürekkeb eyledüñ gözüm karasın
 Hayâl-i zülf-i dilberden liķâsın
 Göñül 'aynına hūnum kıatresinden
 Yaşum sürhın ciger sincefresinden
 Çün itdirdüñ bu çarh-ı lâciverdi
 O naķşa şüret itdüñ rüy-ı zerdi
- (30) Güni çini tabaķ kıldıñ mehi zer
 Seħâbı sünger ü eflâki mizer
 Bu göñlüm hūcresini halvet itdür
 Du'adan gayrısından 'uzlet itdür
 Dibir-i cāna eyle kilki ihşân
 Zebānum kıl kalem ķālüm kalem-dān
 Ecelden bir nefes virgil emānı
 Me'ālî âlet eyle 'aķlı mā'nî
- [3a] Yazam maşrıķda tâ Çin ü Hıķây'ı
 Diyār-ı ğarba tañ idem şabāyı
- (35) Gözüm yaşın dil-ile eyle sırdaş
 Yazam aķar şular bağrında ben taş
 Göñülден göze virgil haķı-ı yarı
 Od u şu üzre naķş itdür ğubarı
 Bulam sâķi-yi Hızr-ı kāyinātu
 Sebülullāh idem āb-ı hayātu
 Şuvaram bağın anuñla bahāruñ
 Aķıdam ağzı şuyın çeşme-sāruñ.

- Gülistân içre ger yazam turunca
Güle yaza tebessüm birle gonca
- (40) Bulut naqşını ger yazam havâda
Melekler bağrına başa semâda
- Uçar şeklinde yazsam elde şahbâz
İder şanem görenler anı pervâz
- Ger ele alsa gökde bâzı 'İsî
Aña tu'me ola tāvus-ı kudsî
- Qılayın rûhı şahbâz-ı me'ânî
Per ü bâl ideyin aña lisânı
- Çü per ide cenâhında cihâmı
Şenân-ıla ola 'arş âşiyâmı
- (45) Hürüs-ı 'arşuñ ide tã ki cevlan
Yerinde bañlaya her muqrî-i cân
- İde tã cilve tāvüs-ı cinânunñ
Görine naqşı bu kevn ü mekânunñ
- [3b] Hümâ-yı kudrettün çün itdi pervâz
Yaratduñ sâyesinde niçe şahbâz
- Senünñ âb-ı hayâtuñ eşmesinde
Niçe yüz biñ Hızırılar ola zinde
- Kimisi luţfuñ-ıla zinde-dildür
Kimi qahruñ-ıla hor u hacildür
- (50) Olanlar luţf-ıla qahruña mazhar
Dimişler cümlesi "Allâhü ekber"²¹
- Ki zîrâ kârübân-ı kibriyânunñ
Dağı yükini tutmadın cihânunñ
- Qurup bazarını mısr-ıla kendünñ
Metâ'in bağlamışdı Rüm u Hindünñ

21 "Allah en büyüktür" manasında Arapça bir ibare.

- Kapuña merkeb-i nefis irmez-idi
 Kuş uçmazdı kulan yügürmez-idi
 Dücāya bedr idi nūruñ ziyāsı
 Yoğ-iken 'ālemüñ ağ u karası
 (55) Olanlar zerre-i nūruñla rehber
 Görüpdür niçe Cibril ü peyember
 Dağı bilinmedin bu bātil u haq
 Niçe Manşūr'a didürdüñ "ene'l-haq"²²
 Olupdur niçeler 'işkuñ nedimi
 Yoğ-iken dağı hüsnuñ imi dimi
 Muqayyed idi her şey'e muqadder
 Dağı yazılmadın levhuñda hayr şer
 Temevvüc eyledükde baħr-i raħmet
 Ne 'āşī var-ıdı dağı ne şefkat
 [4a] Bilürdi lāyıkın her yirde elyak
 Dağı haq olmadın tanmaq tanışmaq
 (61) Komış cev cev güzergāhında eyyām
 Bu her bir dānenüñ altında bir dām
 Niçe nādānı ferħunde düşürmiş
 Niçe zirekleri bende düşürmiş
 Niçe niçe Süleymānlar getürmiş
 Niçe biñ tāk u tahtı yile virmiş
 "Ene'l-haq" niçe Manşūr'a didürdüñ
 Niçe Yūsufıñı qurda yidürdüñ
 (65) Dağı haq olmadın ağıyardan yār
 Dimiş kara haberden dağı neñ var
 Niçe utuldı nerrādı bu dehrüñ
 Niçe zar oldı çarhı bu sipihrüñ

²² Hallac-ı Mansūr'un söylediği "Ben doğuyum" veya "Ben Allah'ım" manalarındaki söz.

- Felekler çün zemîn naḡ'ını ḡurdu
Ḳımâr-ıla niçe kez aşu urdu
- Kime ruḡ gösterürsin kimine at
Olupdur ḡarḡuñ-ıla niçe şeh mât
- Saḡa nisbet cihānuñ taḡt u tācı
Şeh olmak gibidür şaḡranc ağacı
- (70) 'Amel kim emr-i şāhî devri döndür
Şabiler lu'bu beklece oyundur
- Kemāl-i ḡudretüñ bābında insān
Bilür şol deñlü kim ḡayvān-ı nādān
- Ne-deñlü olur-ısa cüst ü çālāk
Ḳalur bu perde-i ḡikmetde idrāk
- [4b] Niçe niçe ḡolupdur işbu 'ālem
Yaradılmazdan evvel ḡāk-i Ādem
- Şular kim 'ālim ola berr ü baḡre
Bulamaz ḡudretüñ baḡrinde ḡatre
- (75) Kimi bu mezra'-ı ḡākide yitdi
Kimi tuḡmını ekdi öñdi bitdi
- Senüñ bāḡ-ı cihānda ḡikmetüñ çok
Kimesi bāḡbāndur kimi oyuk
- Oyukdur pîr-i çarḡ bāḡuñda muḡlak
K'idinmiş ra'dı tolabî çakıldak
- Cihānuñ evvelinden āḡirine
Ḥisābın isteseñ ādem yirine
- Ḥayātı cümleñüñ mevt-i megesdür
Öñi ḡan yutma şoñı bir nefesdür
- (80) İlahî rāḡmetüñ ḡo ben megesde
Ayırma imānum ol bir nefesde
- Buyur deryā-yı ḡab'um cūşa gelstün
Feleklerden melekler nūşa gelstün

Kaşideñ eyleyem cüş-ıla inşā
Ki yevm-i haşre dek vird ide eşyā

Maṭla'-ı Kaşide

Sākisi çünki 'ıŝkuñ 'uŝŝāka şire ŝunar
Ma'ŝūkı ŝāhid eyler ki alan ŝatandan umar

Cām-ı cihān-nümāñuñ bir kıatre cür'asından
Biñ biñ yaratduñ am āyine-i Sikender

[5a] 'Ādileri kaçan kim hāk itdi bād-ı kıahruñ
Yir nār-ı heybetüñden şu üzre dāmeni ditrer

(86) Ādem kıuluñ şu dem kim cennetden oldı āzād
Ĝam h^vācesine itdüñ evlādın müdür

Geçdi egilmekden tuħm-ı 'amel ekenler
Bārān-ı rahmetüñde hep birligüñ-le biter

ŝāhān-ı 'ilm ü hikmet baħrüñ kenārına irmez
Bir kıatreden k'idersin bir zerreden cevvi-i seħer

Kadrüñ serāyı içre pāyı megesce gelmez
Biñ tād-dārı kılsañ biñ peşşeye musahħar

(90) 'Arş üzre dest-i kıudret çekdi kıalem çü levħa
Yoğ-ıdı daħı yirde kıürsī-y-le va 'z ü minber

Sen muşħaf-ı cemālüñ tefsirin okudurken
Ĝaşır olmamıŝ-ıdı daħı Cibrīl-ile peyember

Rüşen degül mi güñden ŝükr aña kim cihānda
Ma'yüb kıullarınuñ her gice 'aybın örter

Ĝözüm yaşına kıandan uymaya baħr-i 'ummān
Eydür dinür meşeldür tābi'-i eķall ekşer

Bārām kıatresinden yire vü göge ŝıgmaz
Bir kıurı gülşen içre bitdüke her gül-i ter

(95) İksir-i kıudretüñde kıāl oldı çünki tālib
Bu büte cihānda yā sīm ola yāħud zer

Çün şeş cihetle mâhı zar eyledüñ felekde
Nerrâd-ı ʔās-ı çarhı bir günde biñ kez utar

Sen şâm u şubh içinde aç mısr-ı cân ʔapusın
Tâ döne döne ilete âhum saña kebüter

[5b] Emrünüle kilik-i ʔudret ne yazdı-y-ısa evvel
Tevki'-i cevri-i hükmi anı ider muʔarrer

Nüh ʔal'a câmi'inde her gice mâh-ı ʔadrüñ
ʔındil-i encüm içre bir ʔop ider müdevver

(100) Cân gözini uyardı çün nâr-ı nür-ı ʔudret
Şavʔından ağladı şem' bü virdi câna micmer

Sinüñ cemâl-i hüsnüñ her şeyde ki oldı zâhir
Vaşfuñ Rûmî bendeñ her kişiden güzel der

Çün medh-i Hüsrevânuñ şîrîn düşürdi göñlüm
Tüti-i ʔab'-ı cânım nüş itdi yine şekker

Her ʔanda yiye yâ Rab göñlümde şevʔuñ-ıla
Tesbiḥ-i zıkr-i hamdüñ ʔandım ʔıl mükerrer

Yâ Rab be-ḥaḥḥ-ı Aḥmed evlâd ü âli-y-ile
Aşhâb u ümmetine imân ʔıl müyesser

Bu maḥla' ehl-i 'ıḣḣa nür-ı cândur
Duḥül-i midḥat-ı faḥr-ı cihândur

(105) Meger bir gün ki budur yâ-yı ḥâmüş
Ḥaḣḣat eşmesinden eyledi cüş

O baḥrünüñ ʔaḥresidür yidi deryâ
O ḥâküñ zerresidür arz u eşyâ

O ʔatre ʔaḥresinüñ ʔaḥresinden
O zerre zerresinüñ zerresinden

Niçe biñ 'âlem ü âdemler oldı
Niçe demler niçe 'âlemler oldı

Kimin cennet kimin Rıdvân ʔıldı
Beni ol cennete miḥmân ʔıldı

- [6a] Gıdā istedügi-çün cism ü cāna
 Kılup bir dāne buğdayı bahāne
- (110) Getürdi bini bu milk-i fenāya
 Yitürdi miḥnet ü renc ü 'anāya
 Yakamı gerçi dest-i şer'a virdi
 Elümi kendüm için zer'a virdi
 Sürüldüm çünki ben cennet bağından
 Tenürem oldı incir yaprağından
 Kaçan bu tekyeye seyrāna geldüm
 Şoyundum bunda derviş-āne geldüm
- (115) Işıq şanup beni bu dār-ı pür-dūd
 Mekānum külhan itdi yirümi od
 Karāra yaqdı gāhī micmer itdi
 Gehi ḥāk ü gehi ḥākister itdi
 Tenümden itdi gerçi bu zemini
 Velikin geçmedi kendümde kīni
 Ecel fellāh olmuş mäh-ı nevdās
 Biçilür anuñ-ıla mezra'-ı nās
 Komayup dāne-i buğday-ı kīnin
 Eker biçer anuñla 'ömr ekinin
- (120) Ekenler dānesin bu kişti-zāre
 Bulınmamış bu derde cevce çāre
 Ḥazān ider çü cismüm gülşenini
 Yele virür ḥayātum mezra'ını
 Bu milke çün ḥarāb-ābād dinmiş
 Meşeldür herçi bād-ā-bād dinmiş
- [6b] Yile virür fenā çün-kim cihāmı
 Tokundı çarḥuma çün seyl-i fānī
 Bulınmaz çāre çün bu dehr-i dūna
 Hemān bu kaldı çārem dōne dōne

- (125) Dögünüp iki taş-ıla dün ü gün
 Degirmen gibi idem kendümi un
- İlhâm-1 Hâtifi**
 İrüp cân sem'ine ilhâm-ı Yezdân
 Didi ğam yime k'olduñ kâmil insân
- Bugün ehl-i kemâl efgendesisin
 Hâkuñ eksük gedük bir bendesisin
- İdenler sini nâ-hağ yire mezmüm
 Muhammed şefkatinden oldu maħrûm
- Şikest olduñsa seng-i bed-güherden
 Kemâl ehlini düşürme nazardan
- (130) İdenler secde mihrâb-ı günüşte
 Dimişler çäre yoğdur ser-nüvişte
- Ne için pas ola tîğ-ı lisânuñ
 Sözüñ çün şaykalıdur nükte-dânuñ
- Güzerden sehv-ile ğırbâl-i gerdün
 Düşürdi ise dâneñ hâke ol dün
- Neden bir dâne için yanasın sen
 Zamânuñda bugün yek dânesin sen
- Şifâ kânûnı ehl-i hikmetüñdür
 Bu söz sinüñ degüldür kudretüñdür
- [7a] Bu yetmiş iki millet devletisin
 Bi-hamdillâh Muhammed ümmetisin
- (135) Şikâyet itme var şeyğ u şabiye
 El ur ihlâş ile na't-ı Nebî'ye
- Ne hûb itdüñ be Rûmî işbu râyı
 Bu arâdan dağı rüşen kıl du'âyı
- Sözi top it bu yolda 'aklı çevgân
 Kimüñ sözi var ise işte meydân

- Seni sulţān ider kevneyne düpdüz
Muhammed haq nebîdür didüğüñ söz
- (140) Çü nürindandur anuñ sağ-ıla şol
‘İbâret harfi bulmaz medhine yol
- Veli andan bulanlar her murādın
Göñülde pāk idendür i’tikādın
‘İbâret “kul hüvallah”²³ itmeye hâş
Göñül âyinesin illâ ki ihlâş
Du‘â ihlâş-ıla olsa ırgürür ?
Nevîd-i “festecebnâhâ”^{yı}²⁴ Cibrîl
- Lâ İlähe İllallah Muhammedün Resûlullah²⁵**
Bu tevhid oldu edyânuñ binâsı
Dü kevnüñ ibtidâ vü intihâsı
- (145) Buyurmuşdur qadim itdükde hadis
Budur âsâyiş-i kevneyne bâ‘iş
Bunuñ tefsirin ider şuhf u Qur‘ân
Bunuñla enbiyâ gönderdi Sübhân
- [7b] Bu bünyâd üzredür beyt-i haqîkat
Bunu miftâh ider kufl-ı şerî‘at
Budur ecsâm-ı hâke cân olan cân
Hayât-ı Hızır‘a ‘ayn-ı âb-ı hayvân
Bu söz göklerde nür-ı mihr ü mehdür
Zemîn üstinde taht u tâc-ı şehdür
- (150) Bunu bilmeyen itmeye te‘essüf
Bu nûruñ zerresidür hüsn-i Yûsuf
Musahhar itdi diyü işbu fermân
Bu sözdür hâtem-i mühr-i Süleymân

²³ Bir ayetten iktibas: “De ki, o Allah birdir.” (İhlâs Suresi, 112/1)

²⁴ Bir ayetten iktibas: “Bunun üzerine onun duasını kabul ettik ve onu kederden kurtardık. İşte biz müminleri böyle kurtarıyoruz.” (Enbiyâ Suresi, 21/88)

²⁵ “Allah’tan başka ilâh yoktur, Muhammed onun elçisidir.”

Bu pergâr içre halk olundı eşyâ
Bu ma'nâdan bulunur dîn ü dünyâ

Bu sırdan feth olunur küfr ü imân
Bunufla bilinür gebr ü müselmân

Gözeden bunu görmeye nedâmet
Süre 'ömrin selâmetle tamâmet

(155) Delil iderse bu tevhîdi her kul
Bulur firdevs-i a'lâ kurbına yol

Kişi her ne iderse hayr ve ger şer
'İvâz irmek muqarrerdür muqarrer

Ere yüz şuyıdur eşk içre olma
Şadâkat birle ol tek eksik olma

Şu kim medhîni ide Muştafâ'nuñ
Bulur husrânınuñ ol-dem tamâmın

Na't-ı Resül 'aleyhi's-selâm ber-vech-i terbi' güfte şod

[8a] Çün kadem başdı cihân mülkine ol sulţân-ı dîn
Bu şadâyı taldurup kevneyne Cibrîl-i emîn

(160) Na'ra-i "lebbeyk"-ile²⁶ eşyâ didi anı hemîn
"Muştafâ mâ câe illâ rahmeten li'l-'âlemîn"²⁷

Sen saña yâr olmayı bilürseñ cihânda yâra ne
Hâb-ı gaflet perde olmaz cân gözün uyarana

Açılıpdur bâb-ı rahmet toğru yoldan varana
"Muştafâ mâ câe illâ rahmeten li'l-'âlemîn"

Zulmet-i küfrüñ ol itdi nârınuñ aşlını nür
Şefkat-i 'aynından oldı cennet ü kevşerle hür

Anuñ-ıçun oldı yılduzlar kanâdîl-i sürür
"Muştafâ mâ câe illâ rahmeten li'l-'âlemîn"

²⁶ "Buyurunuz, emrediniz" manasında Arapça bir kelime.

²⁷ "Hz. Muhammed Mustafa âlemlere rahmet olarak gelmiştir."

- (165) Āyet-i “levlāk”-ile²⁸ ol urdı eflāke binā
Şefkati miğından aldılar el’ān neşv ü nemā
Mu‘cizāt-ıla olupdur her olan ‘ibret-küşā
“Muştafā mā cāe illā rahmeten li’l-‘ālemīn”
Çün revān itdi anuñ nūrını Ḥayy-ı lā-yemūt
Mu‘cizātı zıkrını kıldı melekler rüh-ı küt
Perde-dār olup didi bāb-ı mağāra ‘ankebūt
“Muştafā mā cāe illā rahmeten li’l-‘ālemīn”
Ḥātem oldı çün cihāna ol Nebiyyi’l-mürselīn
Ḥāteminüñ hükmini kıldı Süleymānlar nigīn
- (170) Çeşmi nūrından irer nūr-ı başar ‘ayne’l-yakīn
“Muştafā mā cāe illā rahmeten li’l-‘ālemīn”
Ḥālet-i ‘ışk-ıla ger sen olduñ-ısa ehl-i ḥāl
Şihhatin işbu rumūzuñ yine sen gel senden al
- [8b] Sırr-ı ‘ışkı ‘aşıkā münkirdür iden kıl ü kāl
“Muştafā mā cāe illā rahmeten li’l-‘ālemīn”
Ādemī gönli gibi gerçi ki bir ğam-ḥāne yok
Şādī vü ğam aşinādur arada biğāne yok
Şora varsañ rahmet ummaz bir dil-i vīrāne yok
“Muştafā mā cāe illā rahmeten li’l-‘ālemīn”
- (175) Pādişāhum mülk-i dünyā fānidür bu berāyı қо
Gel yakın ol menzil-i aşla o berrāq sevdāyı қо
Ter düşe gör āb-ı şefkatden kuru ğavġāyı қо
“Muştafā mā cāe illā rahmeten li’l-‘ālemīn”
Bu beşāret yitişicek didiler ḥavrā-yı ‘ıyn
Āline aşhābına gökde melekler yer yerin
Cān u dilden ins ü cin şallū ‘aleyhim ecma‘ın
“Muştafā mā cāe illā rahmeten li’l-‘ālemīn”

28 Bir kudsî hadisten iktibas: “Sen olmasaydın, sen olmasaydın yeri göğü yaratmazdım.”

- Rûmiyâ itdürmege bize quru gavgâlarını
Nesne yoqdur arada illâ cihân sevdâlarını
- (180) Anuñ-ıçun halk olındı raqmeti deryâları
"Muştafâ mâ câe illâ raqmeten li'l-'âlemîn"
- Hoş dimişdür Hâzret-i Şeyhî o leb-i 'İsî-nefes
Hiç kes bulmadı ol deryâya haddi sözi kes
- Şefqati deryâsınuñ bir kaqresi günine bes
"Muştafâ mâ câe illâ raqmeten li'l-'âlemîn"

Meşnevi

- Çü qâdirsin Hudâyâ kudretüñ çok
Görüpdür ehl-i hikmet hikmetüñ çok
- [9a] Muqammed dîn 'ilmin ki itdün âbâd
'Amüd-ı mezheb-i çâr üzre bünyâd
- (185) Şalât u şavm olıcaq emr-i Bâri
Aña beş vaqt-ıla itdün çâr-yâri
- Yaqînuñ oldı çün Bû Bekr-i Şiddîk
İrağ oldı cihândan şekk-i taqqıq
- Yed-i 'adlini çün uzatdı 'Ömmer
Kör oldı barmağı ucında qayser
- Alup Cibrîl naqlinden selâmuñ
Yazupdur Hâzret-i 'Oşmân kelâmuñ
- Çün itdün tıgını dînuñ cihân-gîr
Olur şâh-ı Horasan'a 'Ali şîr
- (190) Yerin nûr itdün aşhâb-ı güzînuñ
Revâmî şâd olsun tâbi'inüñ
- İdenler faqr-i dîn-i 'âleme iqrâr
İre raqmetlere ahyâr u ebrâr
- Mu'ini Haqq ola ehl-i şafânuñ
Umanlar şefkatinden Muştafâ'nuñ
- Medh-i Pâdişâh-ı 'Âlem-penâh**
Elâ iy pâdişâh-ı dîn ü devlet
Qapuñda bende erkân-ı sa'âdet

- Çü sensin ced-be-ced şahı guzâtuñ
Vücûduñ mefharıdur kâyinâtuñ
- (195) Sentüñ ecdâdını luftından Allâh
İdüpdür devr-i Âdem'den berü şâh
- [9b] Degül Âdem melekler bildi mâhum
Kamunuñ fahrı sensin pâdişâhum
- Dimişlerdür bunı şâhân-ı mevtâ
Şeh oldur kim ide ecdâdın ihyâ
- İrişür ger yağa 'adlûñ cihâna
Diriler Hızr'a olurlar revâne
- Bahâr-ı 'adlûñe irdükçe her bâr
Yeşertür göge irer yerde eşcâr
- (200) Cihânda olmamağ-ıçun sitem bol
'Adâlet tahtıdur şâhum Sitanbul
- Ne mûram pâdişâhum ben ne hâkem
Ki şevk-ı dâmentüñle sine yakam
- Şâdefdür güş-ı şeh söz dürlerine
Dili kândur du'â cevherlerine
- Çü dest uram du'âlar gevherine
Feleklerde melekler hep yerine
- Dilüm medhüñde çün-kim bî-riyâdur
Hemân maqşûd olan şâhum du'âdur
- (205) Çü söz yoğdur dinilmedük ne diyem
Şekerden şîr olursam kanda ?
- Eger dirsem saña ben Şeh Süleymân
Dinilmişdür niçe niçe Süleymân
- Sikender-veş dir-isem şâha gâzî
Sentüñ destüñde İskender boğazı
- Süleymân kendü tahtın yile virmiş
Sikender bir qarayı seyle virmiş

- [10a] Senüñ la'lüñden ağan âb-ı hayvân
Anuñ aqıtduğı bir acı 'ummân
- (210) İdüp keştîyi geçgil şimdi deryâ
Çapuñda sâ'ilüñdür günde şâhâ
- Dizüp bir yire söz cevherlerini
Biñaruñ dâne dâne dürlerini
- Alup la'li şorup cânânelerden
Şehâ vaşfuñ düzüp şeh-dânelerden
- Ayağuñ toprağına bir kaşide
Didüm kim kühl idine ehl-i dide
- Kaşide**
- Tâlib-i kân-ı sa'âdet kim zer-i iksirdür
Hâk-i pâyuñ kimyâdur zer hemân el kiridür
- (215) İzüñe yüz sürmeden bulur güneş gökler ü yir
Hâk-i pâyuñ zerresi üftâdeler dest-giridür
- Mıhr ü mâhı top ider bir biri üstine döner
Bu kılâ'-ı çarhı fetğ iden anuñ tedbiridür
- Mür-veş a'dâyı her dâyim şikâr itmeklige
Hem Süleymân-ı zamândur hem Hudâ'nuñ şiridür
- 'Adl-ıla kıldı taşarruf çünki eşyâyı tamâm
Çuñb-ı devrüñ iki 'âlemde bu gün ol biridür
- Çuñb-ı devrân ger mülâzım olsa bâbında ne tañ
Zât-ı pâki tekye-gâh-ı çuñb-ı 'âlem pîridür
- (220) Kendü gibi bağt dağı nev-cüvân olsa ne var
Dest-gir olmağda bu gün Hızır derdüñ biridür
- [10b] Âl-i 'Oşmân'a refik itdi çü Çur'âmı Hudâ
Oğuyanlar didi cümle devletüñ tefsiridür
- Çavşüñe teşbîh ider kendin otuz günde bir'ay
Mihri çarğ ider siper bilür nişâmı tîridür

- İçdi çün Havvâ Ana cennetde süd ırmağını
Sākisi anuñ 'Alî'dür şāhumuz hem-şiridür
- Çünki hayy itdi cihān emvātını 'adlūñ şehā
Ceddūññ ervāhı dāyim ölü şanma diridür
- (225) İns ü cin fermānına rām olsa tañ mıdur bugün
Şol Süleymān-ı zamān ki eşyā anuñ teşhīridür
- Zulmet-i şeb dün cihānı tutmuş-ıdı gerçi kim
Bu gün şāh-ı cihān bilgil anuñ şeb teşhīridür
- Dem-be-dem göklerde ra'da kūs-i nevbet çaldırur
Perde şāh-ı gāziler gülbangınuñ tekbiridür
- Nev-cüvān-ı devleti bir pehlevāndur kim anuñ
Tās alup pīr-i felek hengāmesi gezgīridür
- Toprağı altun idersin bir nazar kılsañ şehā
Rūmî'ye bir kez nazar kılsañ bu dem çaķ yiridür
- (230) Anuñ-ıçun mezra'-ı 'ālemde ben yek dāneyem
Hākūmi pāk eyleyen ehl-i nazar gālbıridür
- Maṭla'**
Gel iy cām-ı ezelden nūş idenler
Ezel cāmından evvel cūş idenler
- Alan evvel elin şeyḥ-i şafānuñ
Düşen ayacağına pīr-i muğānuñ
- [11a] Gel iy şevķın bilenler mey-fürūşuñ
Görenler ḥāl-i 'ışķın bāde-nūşuñ
- Bu gavğānuñ diseñ aşlı nedendür
Ezel bezmindeki bir cūr'adandur
- (235) Bu 'ışķuñ bezmini sāz idicek Hāk
Özi-y-idi hemān sāzende muṭlaķ
- Ne bāde ḥaķ olunmuşdı ne şahbā
Ne Ādem yaradılmışdı ne Havvā

- Ne yâr olmuş-ıdı şüret ne ağıyâr
Ne hâristân görünürdi ne gülzâr
Ne küfr olmuş-ıdı bellü ne imân
Ne hayvân yaradılmışdı ne insân
Muhi̇t olmuş-ıdı deryâ-yı vahdet
Tamâmet gaṙı ider idi bu keşret
- (240) Bilinsün diyü esmâ vü şifâtı
Tecellî eyledi zâtına zâtı
Düzüldi bâtınından 'âlem-i gayb
Bezendi zâhirinden şekl-i bî-reyb
Ne kim bâtında idi 'ayna geldi
Rumûzı câm-ı 'ışkuñ 'ayna geldi
Bu devrûñ nokta vü pergârı oldu
Bu deyrûñ naqşı vü mi'mârı oldu
Zuhûr-ı şekl-i evvel Âdem oldu
Ki âdem cânına 'ışkı dem oldu
- (245) Bu hâk ü bād u âbı şüret itdi
Arada nâr-ı 'ışkı sîret itdi
- [11b] Anuñla kurdı bir şâhâne bezmi
Bu sâza eyledi kânûn rezmi
Bu 'ıyş içinde bu şahbâ-yı ma'nî
Şadâ-yı 'ışk u âvâz-ı muğannî
Göñül çenginde kavlı-i rişte-i cân
İdüp perdeyle 'uşşak u Şifahân
Bu sâz-ıla geçerken ibn-i âdem
'Aceb şöhet degül midür dem-â-dem
- (250) Bezerken bir iki gün 'ömr bağı
Felek tanbûr-veş burar kulağı
Anuñ-çun duyamaz sâz-ı zamâne
Demürden de olursa tâziyâne

Du‘ā ber-Rūh-ı Şeyhî Güfte Şod

Be Rūmī çünki var olduñ ‘ademden
Bihār olduñ bu dem bir kaçre demden

Gel imdi anı bir dem eyle mevvāc
Mey ü sākīye itdür ‘aklı tārāc

Tehi oturma tur taldur sebūyı
Ter ol terk it kuru bu hāy u hüyü

(255) Yefi sāz it muhabbet ‘ālemini
Cüvān eyle yine Şeyhî demini

Dilüñ gel ğamdan āzād eyle yine
Revānın Şeyhî’nüñ şād eyle yine

Dür-i nuṭkuñ dilerseñ bula kıymet
Di evvel Şeyhî’nüñ rühına rahmet

[12a] Pes andan gel perişan kavli cem‘ it
Hidāyet nūrını göñlüñde şem‘ it

Vücūduñ berrini evvel ‘aziz it
Bihār-ı dilde a‘mālūñ temiz it

(260) Derūnuñ bütesinde nuṭkı kāl it
Dehānuñdan geleni kutlu fāl it

Sözi bir söz-ile eyle zer-efşān
Ki yaza’ltun kalemle anı devrān

Ki ol haṭṭı gören şām u seher-gāh
Yüzün sürüp diye Elḥamdüllillāh

Güftār-ender aḥvāl-i Şeyhî Raḥmetullahi-‘aleyh

Olup od u şuyla anuñ sirişti
Havā yilinde iken ser-nüvişti

Düşürmiş ḥāki Şeyhî Germiyān’a
Sözi ger başa ilte ger miyāna

(265) Ele çevgān alup meydāna girmiş
‘Urūḳ-ı tende mağz-ı cāna girmiş

Ma'ânî bahrine itmiş 'aklı gavvâş
Kelâmuñ cem' idüp gevherlerin hâş

Bu şîrîn sözleri yazup cihâna
İdinmiş Hüsrev'üñ 'ışkın bahâne

Nizâmî hâmesintüñ cânın almış
Kitâb-ı Hüsrev'üñ imânın almış

Ma'ânî zübdesin lafzuñ faşihin
Kelâmuñ 'azbın ve mağzuñ melihin

[12b] Ne yirde var-ısa kenz-i ma'ânî
Dili küncinde genc idinmiş anı

(271) Cevâhir dürlerine kân olmuş
Dirüp bir ulu bâzîrgân olmuş

Nice tâcir olup deryâ-yı 'Ummân
Haķâyık dürleri-y-le tolup enbân

O deryâ mevc urup 'âşıkâne
Nişâr itmiş cevâhirden cihâna

Kimisi tâc-ı şâha zîver olmuş
Kimi eşdâf-ı şâha cevher olmuş

(275) Kimisi şeb-çerâğ olmuş bezmde
Kimi tiğ-ı zebân olmuş rezmde

Kimi 'âşıklarun göñli sürürü
Kimi ma'sûkuñ olmuş gözi nürü

Kimi tevḥîd ü temcîd-i ilâhî
Kimisi şâhid ü kimi güvâhî

Enin envâ'-ıla bulmuş kemâli
Ki "dâred her maķâmî râ maķâlî"*

Bu dürri nazm idicek Şeyḥî merḥûm
Şadef olmuş o dürre milket-i Rûm

(280) 'Acem dilinden alup her kelâmı
Nizâmî'den virüp nazma nizâmı

* "Çünkü her makama uygun bir söz vardır."

- 'Arab fellâhı gibi cüst ü çâlāk
Girtüp bu kişt-zâr-ı nuţka bi-bāk
Zübânın dâs idüp söz mezra'ına
Biçüp cem' eyleyüp dil hürmenine
- [13a] Bitürmiş işin itmiş hürmenin çac
Götürmiş dânesinden âc ü muhtâc
Gubârın sürm'idinmiş gözine hür
Gidâ itmiş şitâda dânesin mür
- (285) Bişürmiş cümlesi ağıza gelmiş
Hemân dem puhte gibi göze gelmiş
Pes andan eyledükde bezle bünyâd
O ni'metler kı lup gam-ginleri şâd
Ecel ğırbâlı ol demde güzerden
Bir iki hoşâ kodurmuş o bürden
Ki derc itdükde Perviz'ün kitabın
Tamâm itmedin anuñ faşl u bâbın
Çü Husrev 'urs idüp Şirîn'i almış
Kelâmı Şeyhî'nün hikmetde kalmış
- (290) Çi- ger 'ışkın anuñ başa iletmiş
Velî dest-i ecel pâyına yitmiş
Kemâlin bulmadın nazm-ı Nizâmî
Zevâle irdi Şeyhî'nün kelâmı
Tılsım-ı cismi ol dem hâke virdi
Revân-ı aşlı nür-ı pâke virdi
Kalanın kalmamağa nüşâ ebter
Du'â-yı hayr-ıla itmiş hatm âhar
Bürâder-zâdesi eydüp bu râyı
Şeh-i devrâna kıldırmış du'âyı

- [13b]** **Münâcât-ı Rûmî ender 'aczi nefsi-i hod**
 İlahî birligün zikrini hâş it
 İkilikden dil ü cânı hâlâş it
- (296) Uyandıgında mişbâh-ı hâkîkat
 Delîl ola baña bürhân ü hüccet
 Hâkîkat 'âleminüñ cem'i-y-içün
 Şerî'at şu 'lesinüñ sem'i-y-içün
 Tarîkat yolına yilenler içün
 O yola şıdık-ıla girenler içün
 Hudâyâ Fâtîha fetihî hâkı-y-çün
 Şifât u zâtınun medhi hâkı-y-çün
- (300) Hurûf içinde Kur'an hürmeti-y-çün
 Gazab vaqtinde gufrân hürmeti-y-çün
 Elest günindeki ikrâr hâkkı
 'Adem leylinde olan var hâkkı
 Enînsüz derd-i Eyyüb'un teni-y-çün
 Enin yirine olan hem-demi-y-çün
 Sınuk dillerdeki göyntükler-içün
 Belâ-keşlerde bârı yükler-içün
 Halef mehdindeki ma'sûm hâkkı
 Sa'âdet-nâmede merķûm hâkkı
- (305) Şu şeh hâkkı ki kıldı 'adl u dâdı
 O kul hâkkı ki qodı yahşî adı
 Seherde ağlaşan eytâm hâkkı
 Olar aç yatduğı ahşam hâkkı
 Yerinceklü key hâkı-çün yetimün
 Aña merhem idügi hâkķ cemilün
- [14a]** Fakîrün faqr içinde fahri-y-içün
 Ganînüñ ni'metünde şükri-y-içün

- Ğarib-i ĥastanuñ āhı ĥaĥķı-ĥün
 Eninle āh-ı seĥer-gāhı ĥaĥķı-ĥün
 (310) Bucaklarda yatan miskinler-iĥün
 Varup ĥālin ōoran mü'minler-iĥün
 Devāsuz derde ulaşmışlar-iĥun
 Ğam ü ŝāduñla biliŝmiŝler-iĥün
 İlähî zıkr-i nāmuñ def'-i şer kıl
 Bu ĥākî ümmeti ĥayrî'l-beşer kıl
 Şu deñlü 'aĥla vir şem'-i delāyil
 Heyülā zulmeti olmaya ĥāyil
 Ğü nūruñ ide dildārın mücellā
 Gide benlik tola nūr-ı tecelli
 (315) Gidem ben sen olasın cān-ıla ten
 Diyen sen ōyleden sen diñleyen sen
 Ne ŝüretl'itdi Őeyĥî işbu sāzı
 Sen idüñ eyleyen sāz-ı niyāzı
 Anuñ nuĥķında ĥoduñsa belāĝat
 Baña kıl zerrece derdüñ 'ināyet
 Ol itdiyse mecāzî 'ıŝķa āĝāz
 Baña itdür ĥaĥķat 'ıŝķına sāz
 O ōz naĥ'ın döŝediyse resmine
 Benüm ōzüm ĥerāĝ it ehl-i dīne
 (320) Ol uyardı-y-ısa 'ıŝķuñ ĥerāĝın
 Anuñ ŝevķıyla ben rüşen ĥerāĝın
 [14b] Ol aĥıtdı-y-sa ōzden āb-ı ĥayvān
 Ĥayāt-ı cān-iĥun kıl baña dermān
 O sengin-dillere urdı-y-sa sikke
 Beni sikk'eylegil dillerde ŝekke
 O ōzden dām ĥurdı-y-sa cihāne
 Men itdüm kendümi ol dāma dāne

- Ol elhân-ıla tıtdı-y-sa cihâni
 Ol elhâna menem Dāvūd-ı şânî
- (325) Selef kehf-i fenâda oldıysa güm
 Göñül kıtmîri itmez izlerin güm
- O dem urdı-y-ısa 'Âsî deminden
 Dirildüm ben Muḥammed 'âleminden

Meşnevi

- Gel imdi diñle iy erbâb-ı ma'nî
 Nişân-ı 'âşık u da'vîye ma'nî
- Buyurmuş böyle ol pîr-i cüvân-rây
 Nizâmî kim olupdur kâr-fermây
- Şu dem kim Meryem'i almışdı Pervîz
 Bir oğl'olmuş-ıdı andan sebük-hîz
- (330) Toğıcağ adına Şîrûye dinmiş
 Gören didi kaçadur gökden inmiş
- Yaradıldığı dem ol tıfl-ı gaddâr
 Ana rahminde iken oldı hün-hâr
- Şunuñ gibi şakî idi kim her ân
 Sa'âdet-hâneler iderdi vîrân
- [15a] Beşerdi şüretâ sirette ef'i
 Eşer kılmaz-ıdı tiryāk-ı nef'i
- Gözetmezdi ananuñ haqq-ı şîrin
 Atanuñ telḡ iderdi kaçand-ı şîrin
- (335) Şütür gibi girân-pâ vü sebük-ser
 Baқardı özi gözi 'ayn-ı ester
- Ağıcağ başına dîvi perisi
 Ol-ıdı inse cinnüñ kâfirisi
- Unutsa şan'atın şeytân-ıla dîv
 Bulara ol öğredürdi sihrle rîv

- Ol-ıdı cān bin cānuñ berıdı
Şer işüñ şeyhi şeytānuñ mürıdı
Yıl ü odıydı şeytān-ı racımüñ
Gül-i ħurıydı gökde yıldırımüñ
- (340) Baķardı ķurt gibi ħānesine
Görüp Şırın dir-ıdı ānesine
Alup Şırın'ı Ĥusrev k'ıtdi ħātūn
Acı tatlı dirildiler niçe gün
Bu dirlikde geķerken sāl u eyyām
Gör imdi nice olmışdur ser-encām
Meger Şırın aña bir kez görindi
Metā'-ı şabrı pāre pāre şındı
Şıyup endāze-i 'ışķuñ ķumaşın
Libāsı ter idindi gözi yaşın
- (345) Melāmet ħırķası birle tınandı
Selāmet cübbesiyle oda yandı
[15b] Bu odı gizlemek için atadan
Bu 'ışķ içinde şerm idüp anadan
Başında dūd-ı āhı sünbül itdi
Yaķup a'zāsını cüz cüz kül itdi
Bu derde bulmadı bir gayrı efķār
Pes āķır bildi külde şaķlanur nār
Görür külden de düter dūd-ı āhı
Yaķısar bildi āķır taķt-ı şāhı
- (350) Söyündürem diyü ol āh u nārı
Od u közde olan 'ayn-ı bıñarı
İdüp ķanlı yaşın kızılca ırmağ
Başında saç oldu ķaraca tağ
Görür yaķdı vü yıķdı 'ışķ-ı dilkeş
Bunuñla daķı setr olmadı āteş

- Tıtuşdı cānı nāra göfli bāğa
 Koyup tacı vü tahtı düşdi tağa
 Dem-â-dem k'âteş-i âhı çekerdi
 Bulutlar üstine şular seperdi
 (355) Fiğânından deñizler gümrenürdi
 Cihānuñ tağları yanķulanurdı
 Gice içinde tağda çağırurdı
 Nehengān-ı bahri "lebbeyk" ururdı
 Bir igne yurdusından k'âh iderdi
 Kalıñ çadırların yırtar dikerdi
 Binā-yı 'ışķını itmege ābād
 Hemān-dem itdi bu terci'a bünyād

Terci'-i Bend

- [16a] Uydı 'ışķa yine bu fikr ü bu māl
 K'ire ma'sūķı cāna bula vişāl
 (360) Yazdurur mıydı fitnesini cihān
 Haķ-ı yār olmasaydı aña mişāl
 Zerre deñlü dehān u kılca miyān
 Şeb-i zülfinde o da bu da hayāl
 Meh yüzüñ şu'lesinde ķadre irelüm
 Bir gün irer begüm kemāle zevāl
 Baş açup bu firāķa pîr-i muğān
 Bir ayag üzre virdi büy-ı vişāl
 Biri mes'ül idindi sâ'il-i 'ışķı
 Sâile dahı olunmamışdı su'āl
 (365) 'Āriyet olıcaķ libās-ı fenā
 Cāme-i ter nedür ya bir ķurı şāl
 Ādeme ģaml olan ģubār-ı ģamı
 Çekemezdi urınsa bahr ü cibāl

- Şevk-ı 'ışkı cemâl-i mihrüñe
Ol virür rakş içinde zerreye hâl
- Zâhir ü bâtın u zemîn ü zamân
Çünkü bir dem durur bu cümle-i hâl
- Hicri zehrindedür zülâl-i vişâl
Luţf u kahr içredür cemâl u celâl
- (370) Çün nigârüñ harâmî gamzeleri
Hün-ı 'uşşâkı içdi şandı helâl
- [16b] **Perde-i gayba yirde yüz sürelim**
Perde-bâz-ı felek n'ider görelim
- Bir olalum güle bahâne-y-ile
Gâh yâr u gehî zamâne-y-ile
- Ol bize uymaz-ısa biz uyalum
Saz u söz iderek terâne-y-ile
- Niçe 'ankâya bend idüp bu cihân
Olmışdur müdâm ü dâne-y-ile
- Niçe zâhidleri mürâyi idüp
Yoldurur lihyesini şâne-y-ile
- (375) Niçesin müsteħıkk-ı rahmet iken
İçürür çeng-ile çeğâne-y-ile
- Kimine müfti-yi zamâne iken
Sürdürür şuffede şafâ ney-ile
- Vaqt olur kim cihânı garqa virür
Kaatre-i mevc-i aşıkâne-y-ile
- Kaı sahhâredür bu zühre-i çarh
Geh füsün u gehî fesâne-y-ile
- Rişte-i cânı çeng-i cisme taqup
Yirlere çaldurur zamâne-y-ile
- (380) İşbu beyti cihân çep eyledi çok
Niçe taşnif ü nakş-ı hâne-y-ile

- Tâ bizi mest idince cām-ı ebed
Geh şabūhî gehî şebāne-y-ile
- Himmetin irgürince pîr-i muġān
Örtelüm sırr-ı 'ıŝķı cāme-y-ile
- [17a] Od urdı kendü eliyle baġına
Ŗu koydı būsıtānı ocaġına
- Yele aldurdı tāk u taġt-ı 'Ādi
Düşürdi hāke taķ-ı Keyķubādı
- (385) Düşüp taġtından oldu hūr u ġam-nāk
Yarıldı ķarnı oldu zehresi çāk
- İrişdi mu'cizātı Muştafā'nuñ
O kesdi neslini Nūşinrevān'uñ
- Yıkıldı evvelinde taġt-ı Perviz
Ne Gülgün ķaldı āhirde ne Şebdiz
- 'Acem milkinde çün yırtıldı nāme
Eyü gelmedi ol iş hāş ü 'āma
- Egerçi dār-ı dāra cāy-ı Cem'dür
Veli bezm-i fiten cāy-ı 'Acem'dür
- (390) Anın taġt-ı 'Acemde şāh u bende
Düşüpdür zulm elinden cümle bende
- İşāret hem bu oldu şāh-ı dīnden
Ki çıķmaya ķılıcı A'cām içinden
- Hākīķi hāle olmayup hūrīdār
'Acem tutdı mecāzī 'ıŝķa bāzār
- Güzergehdür çü bu bāzār-ı fānī
Be Rūmī ķoya alanı şatanı
- Şıfat-ı şeb ü küşten-i Şîrûye**
peder-i hod-ra der-în şeb
- Meger bir gice kim sulţan-ı zengī
Ķurar göklerde hurgāh-ı dü-rengi

- [17b] Meger nakş itnege nat'-ı zemini
Çırağ olur içinde meh-cebini
- (396) Münakkaş perdei çün eyledi tay
Hemân sır örtüsün örtüdü her şey
Faķır ü bende vü şâh-ı sa'âdet
Kamu yirlü yerinde oldu râhat
Mey-i h^vâb itdi mest ehl-i ħurüşı
Bozup bezmin yaturdı bâde nüşı
Giceler gösterüp yurdın yuvasın
Şalar kurdı tutar murguñ nevâsın
- (400) Bu rind-i şâh-ı şeb çün kim kara şâl
Kılup encüm sipâhi ħile vü âl
Çü düd-ı fitne her ocaķda dütdi
Uyardı şerri vü ħayrı uyutdı
Yaturken ol gice Şirüye pinhân
İçi vü taşı oldu şerr-i şeytân
Bu fikr-ile hemân girdi buşuya
K'atayı acıda Şirîn'i yiye
Hezârân cidd ü cehd itdi dürişdi
Varup bir gice Perviz'e irişdi
- (405) Çıkup şimşek gibi ol düzd bacadan
Düşüben yıldırım gibi bacadan
Atası h^vâb içinde mürde iken
Gicede meh gibi der-perde iken
Eline aldı ħançerden hilâli
Çün irişdi şehüñ ol gün zevâli
- [18a] Urup karnına şâhuñ ħanceri tüz
O karn içinde şındı karn-ı Perviz
O kâfir çünki öldürdi atasın
Bu deyr-i fânide tutdı atasın

- (410) Söyündürdi çerâğı çün nihâni
Hemân tıtdı yolın ol demde kıanı
- Şaşup bulmadı yolını bucağdan
'Alev gibi hemân dütdü ocağdan
- Şehi Şîrûye'nüñ zağmı uyardı
Uyandı kendüyi kıan içre gördi
- Diledi eyleye Şîrîn'i bî-dâr
Ki bu demden ola ol da haber-dâr
- O demde murğ-ı câmı tenden uçdı
Anı ağlatmadı vü kendü geçdi
- (415) Şafak gibi döker kıanını eflâk
Muhammed nâmesini eyleyen çâk
- Giceler tâlib-i didâr olanlar
Buña tañ itmeye bî-dâr olanlar
- Şafağ gibi bulaşa kıana her gâh
Def ü neyle uyananlar seher-gâh
- Şıfat-1 şubh**
Şabâ çünkim uyardı nür-ı câmı
Şafağ kıan-ıla ğarğ itdi devâni
- Boyandı kıana çün-kim ferş-i bâlin
Uyandı Husrev'ün kıanıyla Şîrîn
- [18b] Görür şâhını kılmış câmı pervâz
Ecel şahbâzı minğârın kılup bâz
- (421) Uşatmış perlerin geçmiş havâdan
Uçurmuş parçasın hâk-i yuvadan
- Görür Pervîz'i kıomış taht u tâcı
Çi ger Şîrîn'i mağv itdi ol acı
- Veli kıaddini yay itdi nihâni
Ki ya 'ni şâha kıurbân ide câmı

- İdüp ğamz' oğlarının ağzını kan
Düzetdi her birin bir kanlu peykân
- (425) Nihānī ağlar-iken gözi nūrī
Göñül gözi-y-le keşf itdi kûbūrī
Enīn-ile iderken āh u zārın
Buyurdı yaptılar şehūñ mezārın
İşitdi çünki Şirūye figānī
Haber gönderdi Şirīn'e nihānī
Didi iy genc-i hüsñüñ şāhı Şirīn
Şekerden dağı tatlu dağı şirīn
Öli-y-içün igen telğ itme cānı
Degüldür bākī çünkim zindegāmı
- (430) Meşeldür bu ki görilmez iken hoş
Geçen yağmur için olmak ? boş
Çün ol geçdi kōdı bu taht u tacı
O bid'at idi gitdi kaldı bācı
Yiter peyveste kıl iki hilālī
Güntüñ bir iki şa'atdür zevālī
- [19a] Tutulma gün gibi şām u seher-ğāh
Gel anı itme k'itmez 'ādet Allāh
Kālur baḡḡāl olurdu çarḡ-ı fānī
Her ağlayanı güldürmese anı
- (435) Virürdi şehler aña tēc-ıla taht
Ger olsa bir nefeslik 'ömre kıymet
İki şanan bu 'ömri hiç kesdür
Bu 'ömrüñ öñi şofı bir nefesdür
Tehī oldı-y-sa enbāmīda birdür
Dağı eşdāf-ı hüsñüñ tobtoludur
Şikest oldı-y-sa destüñden bir inci
Dağı gencsin sentüñdür hüsñ-i genci

- Yüzüñ nûrını göster ben fakîre
Olam rûşen nite k'aydında tîre
- (440) Sentüñ bir dem peyâmuñdur nigâra
Eger pinhân ola ger âşikâra
- Sekiz cennetde havrâ müjdegâni
Toğuz gökde melekler armağanı
- Alayın sini gel baña helâl ol
Baña gayrı harâm it sen helâl ol
- Dökeyin yoluña genc-i cihâni
Cihân n'olur vireyin 'ömr ü cânı
- Benüm zevcüm olursañ iy dilârâ
Mücerred hâneñ olsun milk-i dünyâ
- (445) Şaçun miskinün olsun Çîn bâcı
Yüzün meşşâtası Rum'un harâcı
- [19b] Ayağuna nişar itsün nigârâ
'Adenle Hürmüz'ün dürrini deryâ
- Der-i derbânuñ olsun tāk-ı Kisrî
Lebün yârinün olsun şand-ı Mısırî
- Şamer olsun serayuñun çerâğı
Güneş tutsun şafağdan al tuvağı
- Göñülden olıcağ nâz u niyâzuñ
Zemîn ü âsumân olsun çehâzuñ
- (450) Senün olsun Hudâ virsün ün ü baş
Melekler kullaruñ zühre qaravaş
- Gözetmek-içün olsun iç ü taşun
Habeş sultânı bir kara tavaşun
- Sen ol mihri zemîn ü âsumânuñ
Şamer şamuñda olsun pâsubânuñ
- Legen ay u gün olsun âfitâba
Şu koysun pâyuña buyur sehbâba

Cemâlüñ bāgını kılsun muṭarrā
Yeli ferrāş idin miği saḳḳā

(455) **Cevab-dāden-i Şirīn be-Şirüye**
İşitdi çünki Şirīn bu ḥiṭābı
Virür Şirüye'ye böyle cevābı

Didi ta ḥalḳ olaldan nev'-i insān
Ṭarīḳ-ı şer'i bulmuşlardur āsān

Ḳarı dūnyāda dinmiş her ki erdür
Şerī'at bize mirāş-ı pederdür

[20a] Şerī'at çünki rāh-ı mühtedādur
Yolını arıdan merd-i Ḥudādur

Ki yaratduḳda Mevlā ḥāş u 'āmı
Cemā'at cāmi'inde 'akl imāmı

(460) İşitmiş muḳrī-i Ḥaḳ'dan şadāyı
Şalā-yı şer'-i dīn-i Muşṭafā'yı

Bu yetmiş iki millet mühtedāsı
Gerek es'ad gerekse eşḳıyāsı

Görür yoḳ bundan özge toḒru bir yol
Şerī'at şāhın'olmuşlar ḳamu ḳul

Eger ādem iseñ aḳl-ıla sen de
Şerī'at şāhına ol sen de bende

Ne deñlü olsa her şeh şāhib-i zūr
Çü şer'i ḥör göre olısar ḥör

(465) Yapılma bu fenā virānesine
Ṭoḳunma geḳ şerī'at ḥānesine

Bu evden ṭaş ḳoparan viriser baş
Elüñ çek şanma olam sana pādaş

Eger Şirīn olursa şehd-i fāyıḳ
Görür mi ārī ādem anı lāyıḳ

- Ata küvvâresine eyleyip zür
Oğul balına ura nişi zenbür
- İrişür 'âkıbet niş-i semîne
Sütühuñ her ki çöp şoğar inine
- (470) Hâlef mehdinde sen bu pendi benden
İşitmezseñ bu demde cân u tenden
- [20b] Hârîm-i mâh-ı Şîrîn'e irer selğ
Olur şîrûñ harâm u şerbetüñ telğ
- Beni acıtma gel servüm nihâli
Ki uçmuşdır bu bâğuñ dâd u dalı
- İrişme etegüñ ferşine zinhâr
Olur her riştesi cismüñde biñ mâr
- Gel olma haşre dek dillerde nâ-pâk
Bilürsün n'itdüğün mârân-ı dahhâk
- (475) Atañ bälîninüñ içindeki per
Olur bil mü-be-mü sineñde hancer
- Neden lâlâ dimeyem ben buraya
Buranuñ şadı yokdur didi dâye
- Atañ bir şîr-idi sen şîr-perver
Dağı anuñ südi ağzuñda çoğar
- Ziyâ vire dir-iseñ saña'bu ay
Zevallü ayı ço var sen günüñ şay
- Kaşumla çîn-i zülfüm bu havâda
Haâ idersin egerseñ burada
- (480) Der-âğüş-ı miyânüm ise zikrûñ
Yog-ımuş ben de bildüm kılca fikrûñ
- Kađd u zülfümle dirseñ boylaşavuz
Kıyâmetde sentüñle söyleşevüz
- Anaya hayr irer mi ir veger giç
Atasın öldüren hün-hârdan hiç

- Çün itdüñ atañı bir demde bî-cân
Neler ide saña soñ demde ol an
- [21a] Degüldür kâr-ı ‘âkıı iy fenâyi
Bu bir dem ‘ömr için yıkmak beayı
- (485) Çü bildüñ bir dem imiş ‘ömr-i fânî
Tutam şanma şakın bir dem cihânı
- Revâ mı taht-ı dünyânun emîri
Ola bu bir nefes ömrün esîri
- Çü ben ‘avret geçem ol bir nefesden
Er-iseñ sen daı geç bu hevesden
- Sa‘âdet dişkiye nân u nemekdür
Ere lâyı tuz etmek gözlemekdür
- Eger dîbâ ola egninde ger post
Anadan ayrı olmaz oula dost
- (490) Yele virtür sa‘âdet hırmenini
Şu kim bilmeye dost u düşmenini
- Atañ hâtuñyam devletlü begim
Uzun fikrüm kışa elüm etegim
- Dürr-i deryâ yaşum perverdesidür
Güneş âhum odınun zerresidür
- Fürüzân idicek ben bir dem âhı
Ne gökde meh alür ne yirde mâhî
- Dilüm âyinedür ben pür-şafâyın
Şafâ vü ‘ıyş u nûşa imtilâyın
- (495) Baña ger ‘arz ide dâñâ vü gerdün
Gözüme çöpce gelmez mâl-ı ârün
- Baña ‘arz eyleme ârün gencin
Bu arı dünyede ben daı gencin
- [21b] İzüñ tozına tälîb devlet ü dîn
Şaçum küfrindedür büt-hâne-i Çin

Cevâhîrle töludur iç ü taşum
Bihar-ı dürr olur cüş itse yaşum

Dili tälîb deler olursa zer-ger
Olur çarḥ sîm-keş-i mihr-ile zer

(500) Harâretle kılam ger sihre âgâz
Bürüdetden birike kış-ıla yaz

Temüzi sihr-ile idem zemistân
Şitâya kalbini kılam gülistân

Himârını kımayam yerde köksüz
Geçürem göge 'İsâ'yı gölüksüz

Kaşum kavşine miğ iderse seyrân
'Uḫârid gökden ide tîr-i bârân

Ger olam bir nefes ben ni'met-ârây
Kılam Nemrüd başın peşşeye pây

(505) Yise peşşe mükerrer Mısr kıandın
Kabûl idem ben anuñ özr-i lengin

Gelürse hünuma Mûsî bin 'İmrân
Deminde Nîl'i Fir'avn'a kılam kıan

'Aşâsın Mûsî itdi-y-ise ejder
Ben itdüm la'lümi tiryâk-ı ekber

Döner dün gün bu çarḥuñ âsiyâsı
İşidilmez çaķıldadı şadâsı

Enîn âvâzı anuñ der-kemîndür
Daķıķı derd ü gam nâm enîndür

[22a] Bu şuda olduğı âvâzı budur
K'ıçine gireni taşı ögüdü

(511) İgen sengin-dil olma çarḥ-ı gerdün
Ögüdüp ikimüz de idiser un

Degirmen gibi döndükçe bu devrân
Ögüdüp halkı hâk itdükçe ezmân

Semāda āri ḥaqqı nūr-ı pākūñ
Ki yırdede qatmayam ḥākūme ḥākūñ

Bu acı söze şaḫın kıılma nefrīn
Ölüm ḥelvāsı yiter saña Şīrīn

**Defin kerdē-i Pervīz ü qatlı kerdē-i Şīrīn ḥod-ra
der-mezār-ı Pervīz**

- (515) Şer-i Şīrūye’i çün şavdı Şīrīn
İştūñ ḥayrına qaşd itdi nigārın
Ribāt-ı köhne-i dünyā-yı fānī
Göçürür qondurur çün kārībānı
Didi çün Ḥusrevüm bağladı maḥmil
Gerekdür bārī ben de bağlayam dil
Mürüvvet olmaya ‘āqıl olandan
Ayırmaq bir dem içün cāmı tenden
Çü ḥatm oldı bu ‘ıyş u nüş u şoḥbet
Kemāle irdi ḥüsn ü ‘ömr ü devlet
- (520) Uçar kuş gibidür ‘ahd-ı cüvānı
Esen yıl gibidür bu ‘ömr-i fānī
Aña ‘āqıl dinilmez k’ola her bār
Eser yile uçar kuşa havā-dār
- [22b] Didi ben daḫı geçdüm bu hevādan
Hümāyı çünkim uçurdum yuvadan
Bu bāğ-ı fānī çün irdi ḥazāna
Gidelüm bile bākī gülistāna
Didi vü ḥancerini kıldı ser-tīz
Yeñinde ol hilālī gizledi tīz
- (525) Buyurdı itdiler ol dem şalāyı
Oqtıdı meyyite şāh u gedāyı
Görüldi vācibātı dīnlerince
Götürdiler şehi āyinlerince

- Bezetti yine Şîrîn hüsünin bâğın
Düzetdi âl idüp başa tuvağın
- Yeşil kızıl tutuklar tutdı anı
Cibinlik üzre kürdi sâyebânı
- Gelinlik tonların geydi firāvân
Yüridi meyyit önince hürâmân
- (530) Tütüldi dâyire çalındı ney def
O raqş urup ururdu keffine kef
- Bu tertib-ile çün irdi mezâra
Bütün taşu vü içi pâre pâre
- İletdi şâhı Şîrîn bilesine
Komadı kimse gire bilesine
- Giricek kabre kapuyı kapadı
O bâb-ıla bulup Hâkdan murâdı
- Hemân sin üzre düşdi hançerine
İrişdi bir nefesde dilberine
- [23 a] Bulundu bir demüñ içinde vuşlat
İkilik ayrılıp birikdi vaḥdet
- (536) Zihî demdür o dem şevk-ıla bi-bim
Kılasın cānuñi cānāna teslim
- Vedâ' ide devānuñ şeş cihetden
Ḥalâş ola libâsı 'âriyetden
- Ne hoş bezm-i şafâdur 'ıyş-ı bâkî
İçürdükde ecel cāmını sâkî
- Odur mesken iden firdevs bâğın
Ki görmüş ola ol bâkî yarağın
- (540) Fenâsından beḳāya gütdüren zât
Dügünün miḥnetinden olur âzād
- Bulur havrâ-y-ıla mehr-i mu'accel
Ḥayâtında ölen ölmezden evvel

- Şu kim idindi yirin dār-ı maḥmūd
İki ‘ālemde buldı bāb-ı mes‘ūd
- Şu kim şem‘e düşüp pervāne oldu
Özin yağan özinsüz yār buldı
- Yola şevk-ıla giren menzil aldı
Bu nūra irmeyen zūlmetde ƣaldı
- (545) Ƙıyanlar cān u başa cāna irdi
Bu sırrı keşf iden cānāna irdi
- Nice keşf olunur dırseñ bu esrār
İde gör ḥ^vāce-i sırr-ıla bāzār
- Bu sırr ol gün olur bize hüveydā
Ƙaçan didārını ‘arz ide Mevlā
- [23b] Velikin gitmeyince işbu keşret
İkilikden görünmez sırr-ı vaḥdet
- Çü maḥv ola ikilik görünür bir
Bu yetmiş biñ ḥicāb içindeki sır
- (550) O sırruñ maḥzenidür ibn-i ādem
O sırdur ādem ü tertib-i ‘ālem
- O sırr içinde ƣıl ü ƣāl çoƣdur
Dile tāfşile gelmez ḥāl çoƣdur
- Ne deñlü eyleseñ zıkr ü tezekkür
Bulamaz ƣatresin baḥr-i tefekkür
- Onuñ vaşfında ‘allāme’tdügi ƣāl
Odur ‘ilm-i ledünden dersi her lāl
- Ledünden oƣuyan ‘ilmin Ḥudānuñ
Nuƣuşından geƣer aƣ u ƣaranuñ
- (555) Olan ḥaƣdur tılısm-ı genc-i ‘ālem
Odur zāt u şıfāt-ı lām-ı ‘ādem
- Bilenler ma‘nīsini dört kitābuñ
Bu deñlü aƣdılar faşlın bu bābuñ

- Ki haḫdur işbu tertîbât-ı 'âlem
Budur ḫatm-ı sūḫan "va 'llâhu a'lem"²⁹
- 'Îlâc-ı derd-i dil oldur ki her gâh
Dinile her nefes elhamdüli' llâh
- Aña kim Rahmeten li'l-'âlemîndür
Şîrât-ı müstakîm ehl-i dîndür
- (560) Du'ânuñ şöyle kııl Rûmî tamâmın
K' işidenler diye şıdḫ-ıla âmîn
- [24a] **Du'â-hâsten-i Rûmî ez ehl-i Kirâm**
Elâ iy âşık-ı ma'sûḫ-ı ḡarrâ
Bulan envâr içinde sırr-ı isrâ
- Elest günindeki ikrâra tâlib
'Adem leylinde olan vara tâlib
- Felek farkında mihr ü çarha sâyir
Şeb-i vuşlatda girdi mâha dâyir
- Zebânını kıılanlar tüḡ-ı şâfâi
Olanlar kııl ü ḫâlûñ mü-şikâfi
- (565) Bilen ḫar-mührenüñ ḫadrin güherden
Seçenler topraḡı sîm-ile zerden
- Göñülden ḫarf-i şekkî eyleyen lâ
Şübüt-i i'tikâdın iden illâ
- Olanlar genc-i 'ışık-ı ḫaḫḫa ḫâzin
Bilüp bir eyleyen ifşâ vü râzın
- Bilenler neydügin ḫaḫḫ-ı ḫaḫîḫat
Neden zâr olduḡın elvân-ı şüret
- Dilin sâfi idenler bilür anı
Öküşdür şüret ü birdür ma'ânî

²⁹ Kur'an'da çok sayıda geçen ayetlerden iktibas: "Allah (en doğrusunu, sizin bilmediklerinizi vs.) bilendir."

- (570) Hemân bir ma'nîdür eşyâ vü 'âlem
Fenâ deyrinde bir şüretdür âdem
O şüret mahzeni genc-i Hudâdur
Lisânı kufl-ı genc-i Kibriyâdur
O gencüñ sırrını kılmâğa zâhir
Kimin kuṭb eylemiş kimini şâ'ir
- [24b] Kuṭb-ı ni'metle pür ider cihâm
Açar şâ'ir olan sırr-ı nihâmı
Anuñ-çündür bu sırlar iç ü taşda
K'ola incü deñizde la'l taşda
- (575) Ne deflü gizlü olsa gevher-i hâş
Bulur âdemde olan 'aql-ı ğavvâş
Beni kim halk ider fettâh-ı ebvâb
Odur kısm eylediği kuṭb-ı aḳṭâb
Velî şâ'irlerüñ göñlini Mevlâ
İdüpdür menba'-ı evşâf-ı zibâ
Velikin kudret-i haḳdur bu mefhûm
K'olur her nesne zıddı-y-ıla ma'lûm
Nite kim hâk-ile bād âb-ıla nâr
Nite kim hâr-ıla gül yâr-ıla aġyâr
- (580) Şu halk olmazdı süzân olmasa od
Gül olmaz-ıdı hâr olmasa mevcûd
Ger olmasa zer ü sîm ü ma'âdin
Gedâdan fark olunmazdı selâṭin
Anuñ-çündür her üstâd-ı şühan-dân
Kaçan kim ide bir destâmı beyân
İdinür evvelâ tevḫîdi hâlet
İder tevḫîd içinde zıddı âlet
Bilür tevḫîd-i haḳ hâletsüz olmaz
Nite kim her 'amel aletsüz olmaz

- (585) Anın tevhid ü temcîd-i Hüdâ'da
Dil ü cân-ıla evrâd ü du'âda
- [25a] Añup Pervîz'i Şeyhî vü Nizâmî
Kamu dillerde şîrîn itdi nâmı
Garaž bir şehr-idi urdılar binâyı
İçi pür oldı tevhid-i Hüdâyî
Mu'ayyendür demür kesmez çeliksiz
Muğarrerdür binâ olmaz heliksiz
Anın yapduğda anlar hâne-i nev
Kili Şîrîn oldı [vü] hıştı Hüsrev
- (590) Binâsın urıcağ Şāvur-ı üstâd
Şuyı Gülgün taşımış taşı Ferhâd
Bu şan'atla itmeden ol beyti âbâd
Garaž buydı olalar haşre dek yâd
Vegerni yolu mîdur ehl-i dinüñ
K'öñe oğlın kızın bir Ermenîñ
Bu beytün vardurur dinmez kusûrı
Bilenler Bû-Leheb nâr-ıla nûrı
İderken bunda bir gün fikr-i sâyir
Göñül gözi o beyte oldı nâzır
- (595) Nizâmî'den çü Şeyhî cevher almış
O dürrün birisi toprakda kalmış
Felek şarrâfi anı kosa olmaz
Delikli taş meşeldür yerde kalmaz
Ararken ben de hâküm cevherini
Göñülde buldum ol dürrün birini
Nice dür mu'cizâtdur Resülün
Fürü'un aşlı vü bâbı fuşülün
- [25b] O dürdür bir yetim-i şâh-dâne
Şadef olan odur baħr-i cihâna

- (600) Dizüp dür gibi mi 'râcın Nebînüñ
 Çerâğın rüşen itdüm ehl-i dînüñ
 Ziyâsından yazup mâhuñ berâtın
 Kılup gün gibi rüşen mu'cizâtın
 Nice gönderdügin Pervîz'e nâme
 Gözine süzen olduğın hâme
 O hâme itdüğün gözlerin kör
 O köri eyledüğün şâhib-i gür
 Helâk eyledüğün oğlı anı
 Anuñla getdüğün nâm u nişâni
- (605) Ğaraž bu mu'cizâtı söylemekden
 Dilin ğamğınlerüñ şâd eylemekden
 Meded ummağdurur 'avn-i Ğudâ'dan
 Şefâ'at istemekdür Muştâfâ'dan
 Hem anlar k'oldı erkân-ı şerî'at
 Umaram her çehârı ide himmet
 Ki zirâ kim buyurmuşdur peyember
 Menem 'ilme medîne bâb Ğaydar
 Be Rûmî ehl-i dil efgendesisin
 Ğağ'uñ eksük gedik bir bendesisin
- (610) Fenâ deyrinde mâhrûm-ı ebedsin
 Çi ger bâl u belâ bahrine sedsin
 Velî şîrin ider bâlûñ dehâm
 Kelâmuñ arı ider Ğusrevânı
- [26a] **Perde-i ğayba yerde yüz sürelim**
Perde-bâz-ı felek n'ider görelim
 Ğamdülillâh ki geçdi mevsim-i dey
 Nevbahâr itdi yine 'âlemi ğay
 Ğâlet olurdu kûyına varıcak
 İt rağîbine dilber eylese hey

- (615) Bildi âhır devâ-yı derdümi çün
Yâr hâli hayâlin eyledi key
Hatt u hâlin yüzinde gördi gözüm
Sâzi ? birdi baña Meñlü Girey
Sinesin deldi kâmet-i elifi
Şeklin âh itdi raħm idüp bege ney
Şem'ün ışığa düğün urduğın
Keykübâd istimâ' idüp didi key
Gelmemişdi cihâna kilik ü midâd
Defter-i 'ışkı 'âşık eyledi tay
- (620) Mevc uricağ cihâna baħr-i 'adem
Gerçi her kaçre oldu başına şey
İrmezdi zerre-veş kenârın'anuñ
Niçe yüz biñ kûbâd-ıla nice key
Şorar-ısañ humâr-ı zaħmetine
La'l-i sâķi gerek yâ sâğar-ı mey
La'l-i dilber demiyle 'ıyş idicek
Şihhatün bir demini biñ güne şay
Perde-i ğayba yerde yüz sürelim
Perde-bâz-ı felek n'ider görelim
- [26b] Yine bir kaçreden nigâr olalum
Nâm-ı âdemle nâm-dâr olalum
- (625) Cüz' ü gül mazharıdurur çü türâb
Düşelim hâke gül-'izâr olalum
Ger "Ene'l-ħak" dir-ise mihter-i cân
Gâh Mañşür u gâh dâr olalum
Sırr-ı 'ışkı nigâra perde için
Halka-i zülf-i yâre zâr olalum
Gâh faħr-ı cihânda faħr idelüm
Millet-i faħre iftiħâr olalum

- Gāh taht-ı felekde server iken
Raht u baht-ıla hākisār olalum
- Baħr i berri ihāta itmek için
Gāh kaṭre gehi ğubār olalum
- (630) Zūlmet-i ŧekki dilde fetħ idelüm
Nūr-ı cān-ıla ŧehr-yār olalum
- Yār u ağyārı cift ider bu felek
Tek hemān kendümüzle yār olalum
- Bār-i yāri tamām çekmek için
Gāh ħammāl u gāh bār olalum
- Gāh İbrāhīm-ile oda düşüp
Gāh ğülzār u gāh nār olalum
- Ger 'ināyet iderse yār-ı mağār
'Ankebūt-ıla perde-dār olalum
- (635) **Perde-i ğayba yirde yüz sürelim**
Perde-bāz-ı felek n'ider görelim
- [27a] Çü 'āŧığ itdi bu terci'i itmām
Dirildi başına pīrān-ı eyyām
- Ṭanıŧdı sırrını hem-serler-ile
Cüvān-ı 'ıŧğına düşmiŧ pīrler-ile
- Didi bir pīre k'iy pīr-i ṭarığat
Ṭarığuñdur baña bāb-ı ħağığat
- Cüvānān-ı cihāna reh-nümāsın
Velāyetlerde pīr-i pārsāsın
- (640) Meded ben bir oñulmaz derde düşdüm
Hevā-yı 'ıŧğ-ıla tağlardan uçdum
- Buğün bir māhuñ oldum müŧterisi
Ki olmiŧ mihr-ile meh müŧterisi
- Hemān pīrān o demde irdi sırra
Bilünür mihr-i 'ıŧğ ger ola zerre

- Didiler iy şeh-i devrân-ı 'âlem
Bu bir sırdur eger tıyarsa âdem
- Bu sırdur şaklayan sinüñ hayâtuñ
Şakın bozma nizâmın kâyinâtuñ
- (645) Şayılır devr-i Âdemden berü rûz
Kühen-sâl içre geçdi niçe nevrüz
- Bu yetmiş iki millet içre şâhâ
Bu resme olmadı hiç kimse rüsvâ
- Şakıngıl dîn-i 'İsâyı yıkarsın
Oda deyr-i Mesihâyı yaqarsın
- Bu dem gel sini Kuds'e gönderelüm
Görüp pîr-i muğân n'eyler görelüm
- [27b] 'Înâyet ide ger kıssis u rûhbân
Binâya himmet-ile ire dermân
- (650) Bu pendî çünkü Şîrûye işitdi
Götürdi raht u bahtı Kuds'e gitdi
- Kulağuz aldı râh-ı kudsi buldı
Hemân dem didi binüm işüm oldı
- Yola girdi vü geçdi küh u deşti
Götürdi yolda olan ser-nüvişti
- Giderken geldi bir gün yolda vecde
İnüp bir tağ içinde kıldı secde
- Didi vecd içre işbu beyti âni
Getürdi vecde küh u kârübânı
- Beyt**
- (655) Nigâruñ hâlet-ı 'ışkı olaldan cânuma hem-dem
Göñül Manşür-ı cân olup "Ene'l-ıhak" çağırur her-dem
- Beni kuh-sâr-ı fûrkatde unufma iy perî-peyker
Kavışmaz tağ tağa ammâ buluşur âdeme âdem

Kaşuñ mihrâbına secde idüp cân virme der ağıyar
Muhammed nür-ı haqqı-y-ıçun benüm kıblem benüm Ka‘bem

Yağalar çäk ide güller kıyâmet kopara bülbül
Der-i fûrkatde bu beyti okursa bir şayha dem

Hayâl-i vaşl-ı dildârı görürseñ h‘vâb-ı ‘ışk içre
Düşüñdür Rûmiyâ şağın bu sırrı söyleme ebsem

Meşnevi

- [28a] Bes andan girdi tağa avlayurak
Fırâk odına cânın tağlayurak
- (661) Görinse gözine bir şey ırakdan
Ya eşcâr u nebât u yâ varağdan
Umardı her birinden derde dermân
Ümiz-i şefkat içre idi her ân
Kaçan tağlarda âhûlar görürdi
Atası-y-ıla Şîrin’i şanurdi
Şikâr üstinde şalsa geyke bâzı
Öterdi dilde Şîrin tabıl-bâzı
- (665) Bu fikr-ile biraz gün sürdi gitdi
Bir ay olunca varup Kuds’e yetdi
İşitdi Şâm’ı Kuds’üñ uluları
Başı hürmetlü yüzi şuluları
Kamu bâş açup istikbâle geldi
Düşüp ayağa vecd ü hâle geldi
Üşüp kondurdular bir ‘âlî deyre
Ki tâ vâkıf olalar işbu seyre
Konup şeh deyr-i rüşen cām içinde
Der ü divânı pür-eşnâm içinde
- (670) Oturdi çünki halvet içre tenhâ
İderdi nağşını deyrüñ temâşâ

- Şuverden reng alurdu bakduğınca
Fırâk odına cânın yakduğınca
- Görüp eşnâm-ı deyrüñ kaşı meddin
Dü-tâ kı lup şanem şeklinde kıddin
- [28b] Geh ağlar gâhî yaşını silerdi
Şuverden şıdık-ıla hâcet dilerdi
- Dir idi ikilik getsün aradan
Çü birdür sizi vü bizi yaradan
- (675) Cihâna 'ışkını alan viren Hâk
Beni bu deyre size gönderen Hâk
- Çü şaldı bunda bildüm hikmeti var
Anuñ çok hikmeti vü kudreti var
- Kiminde zâhir ider 'ışka ikrâr
Kiminde bâtın ider niçe esrâr
- Görinür sizde dağı sırr-ı 'İsâ
Güzâfet mi yaratdı sizi Mevlâ
- Göze nür-ı başar rûha gıdâsın
Bu deyr-i fânide 'ibret-nümâsın
- (680) Ol itdürdi bizi 'ışka nişâne
Bu deyr içre idüp sizi bahâne
- Anın naķş itdi şüretle cihâni
Temâşâ ideler tâ her dem anı
- Biraz dem sâkin olup derd ü gamdan
Şefâ'at umarak her bir şanemden
- Müzeyyen itmege deyr-i cihâni
Didi işbu şanem bu beyti âni
- Beyt**
Şuverden naķş iden evvel bu deyr-i 'âlem-ârâyı
Dimiş her şeyde zâhir gör cemâl-i şun'-ı Mevlâyı

- [29a] Bu cümle zâhir ü bâtın mekân ü lâ-mekânî oldur
Egerçi kimse görmemiş göz-ile Hâk Te'âlâyı
- (686) Velî bu deyr-i fânîde beğâsın dürlü şüretle
Temâşâ itdiren oldur iden oldur temâşâyı
- Cemâlin duhter-i tersâ yüzinden deyr-i naqş idüp
Hezârân Şeyh Şan'âna virüpdür 'ışk-ı tersâyı
- İricek hâlet-i 'ışka buyurmuş ol şeh-i 'âşık
Şanemler seyri olmasa niderdüñ deyr-i dünyâyı
- Meşnevî**
İdicek beyti şeh deyr içre inşâ
Gel imdi nice oldı gör temâşâ
- (690) İşitdi hâli çün bıtrık u ruhbân
Tevakkuf itmediler dağı bir ân
- Didiler cümlemüz şâha varalum
Kemâl-ile bu aqvâli şoralum
- Hemân bir gice sırr-ıla nihânî
Şehe göndürdiler pîr-i muğâmî
- Ki tâ pîr-i muğâna dine esrâr
Uluları gelüp ide haber-dâr
- Çü ruhbân irdi şâhuñ halvetine
Du'âlar itdi oturdı yanına
- (695) Su'âl itdi hemîn aqvâli anı
Taşurdu bahri gark itdi cihânı
- Su'âl-i pîri 'âşık idicek güş
Göñüldeñ bahr-i 'ışkuñ eyledi cüş
- [29b] Hemân dem tırdı pîr-ile görışdi
Elin öpdî vü ayağına düşdi
- Didi iy millet-i 'İsî'ye mefhar
Gerekmez baña senden ayruq âhar

- Dağı halk olmadın ma'sûk-ıla cân
Senüñ derdünden almuş derdi Şan'ân
- (700) Senüñ 'ışkuñdurur 'âlemde maħbûb
Ki andan zerre-i şabr aldı Eyyüb
- Bulınur sende bûy-ı nefh-i 'İsî
Ki dil levhinde buldı tûr-ı Mûsî
- Senüñ 'aynuñdurur ser-çeşme-i cân
Ki andan bahş olupdur âb-ı hayvân
- Tufeylüñdür senüñ milk-i haķıķat
Saña fetħ oldu çün bâb-ı tarıķat
- Ķapuñdur bağlanupdur 'ışķa maħmil
Ki 'uşşâķa odur her bâr menzil
- (705) Baña yâr itdi şimdi 'ışķı 'âlem
Bulımadum meded bir yâr-ı hem-dem
- Kimüñ ki raħm uma yanına vardum
Dağı arturdu derdüm üzre derdüm
- Meger bir gün serây-ı şâhı gördüm
Turur seyrâna Şîrîn mâhı gördüm
- Od urdu yakdı dağum üzre dağı
Belâ dârında ol miħnet ocağı
- Ķamın itdi göñül Mışırında sulţân
O çoklar sevdüğüm ol âfet-i cân
- [30a] Ķıyâm-ı fitneye 'aynı 'alâmet
Ķopardı başuma ķaddi ķıyâmet
- (711) Eger dirsem aña cân u cihândur
Cihân fânî vü 'ömr-ise nihândur
- Eger 'ömrüm dir-istem bî-vefâdur
Beķâ-yı devlet oķursam fenâdur
- Yüzine gün disem gün gicelüdüñ
Raķibi ol mehüñ Çekmecelüdüñ

- İdersem göncaı ağızına teşbih
İdüp i 'râb kanlışı dir ki mâ-fih
- (715) Kad-ile servi idersem berâber
Ne kadri vardır ider serzenişler
- Cihânuñ halkı hep dil-bestelerdür
Şoravarsañ ölümlü hastelerdür
- Ƙamuya la'li ider gerçi emsem
Baña virmez bir içim şu ölürsem
- Yedi iklim lebinde hiç kesdür
Toğuz çarğa dimiş perr-i megesdür
- Sekiz cennet añılsa gülşen ider
Ziyâ-yı mihre yirde külhan ider
- (720) Görindi çün semâdan baña ol mâh
Didüm bu beyti kılup derd-ile âh
- Beyt**
- Her şeb ki şem'-i encüm yer yer felekde yana
Âhum fişekleridür saçılır âsumâna
- [30b] Bir zerre nâr-ı 'ışkı cüz'i şanurdum evvel
Cânuma geçdi âhîr kül itdi yana yana
- Cevr-ile öldürürler 'âşıkların güzeller
Anuñ-ıçun meşelde dinildi hayf olana
- Keşşâf-ı 'ışk olurdı her bir kitâbı anuñ
Keşf olsa bâb-ı 'ışkuñ 'allâme-i cihâna
- (725) Tahta kelâm-ı Rûmî biñ kez giredi günde
Ger muhtesib gireydi şi'rindeki yalana
- Meşnevî**
- Çü Şîrûye didi sırrını pîre
O pîr urdı hemân-dem yüzi yire
- Didi iy mefhar-ı dâna-yı dünyâ
Degül bâkî fenâdur işbu dünyâ

- Eger haq ola 'ışkuñ ger mecâzi
Haqîkat birine eyle niyâzi
- Eger keşf idesin 'ışkı haqâyık
Olursın anı "kerremnâ"ya lâyiğ
- (730) Göñül şehrinde olan kâribârı
Boşalup tolar-ısa 'ışk bârı
- Mecâzî 'ışka oldur hadd ü gâyet
İre 'ışk-ı haqîkatden hidâyet
- Mecâzî 'ışk içinde olma hayrân
Haqîkat menzilinde eyle seyrân
- Atañuñ çıkdı Şîrîn-ile adı
İki 'âlemde nesh oldu murâdı
- [31a] Mecâziye uyaldan oldu ber-şüm
Añılur haşre dek bedbaht u meyşüm
- Maṭla'-ı dāsītān-ı berāy-ı pend-i Şîrûye der-bezm-i bıtrîkân**
- (735) Elâ iy sâkı-i pinhân u peydâ
Mey-i tevḥîd-ile kıl beni ihyâ
- Ki göñlüm şîşesindeki ğubârı
Muḥaqqak nesh idüp yaza ḥumârı
- Devānum te'diye itdükce taḥmîd
"Eriḥni sâ'aten min râḥı tevḥîd"*
- Bu dem bir bâde vir kim idicek nüş
Olam tâ ḥaşr olunca mest ü bî-hüş
- Şu meyden kim ola ḥum-ḥānesi 'arş
Ki düşmişdür anuñ-çün ayağa ferş
- (740) Şu meyden vir k'ide fāniyi bâkî
O Bâkî kim ider Cibril'i sâkı
- Şu meyden şun baña bezmünde bâde
Ki virem nâr u ḥāk ü âbı bâda

* "Bir saat bile olsa, tevhidin rahatlığını tattır."

Şu cāmı şun ki ola rûh-ı şānī
Ki kimdür bildüre bākī vü fānī

Şu meyden kıl banā bir kaçre ihsān
Ki ondan bahş olur ervāh-ı hayvān

K'anuñ esrükleridür işbu eşyā
Felek çarh üzre mevcūdāt-ı şeydā

(745) Şu meyden vir baña bir cür'a-i dem
Ki ne Havvā bilem artuğ ne Ādem

[31b] Şu meyden kim ola ser-çeşmesi nūr
Ki anuñ teşnesidür cennet ü hūr

Şu meyden kim ola emvāta dirlik
İkilikden humarı yaza birlik

Şu meyden kim ider bir demde her dem
Hezārān Mūsī vü 'İsī bin Meryem

Şu meyden vir baña kim şāfi zerdī
İde şāfi hum-ı dildeki dürdi

(750) Şu rāh-ı rûhī içür kim muhakkak
Devānum çağırup diye "ene'l-hak"

Beni mest eyle bu gün bir mey ile
Ki yıkam çarhı yarın na'ra ile

Şu meyden vir benüm destüme desti
Ki her şeb göstere rüz-ı elesti

Beni rindān içinde eyle kıl güm
Ki yaşum mey ola vü toprağum hum

Mey-i 'ışkı o humdan idicek nüş
Olam deryā-yı bī-pāyān u pür-cüş

(755) Ki her bir mevcümüñ bir kaçresinden
Dil ü cān mihrinüñ bir zerresinden

Çıka bir söz k'ola lü'lü-yi lāla
Veyāhud āfitāb-ı 'ālem-ārāya

- Dizüp ol dürri encüm gibi her mâh
 Kulağına küpe idine her şâh
- Meşnevî**
- [32a] Yeter germ it dilâ gel bezm ü rezmi
 Hemân şâhâne çur bir tâze bezmi
- Görüp anı gire çarha felekler
 Semâ' ide feleklerle melekler
- (760) Didi derdini çün Şîrûye-i şîr
 İşidüp hâl-i 'ışkın tañlandı pîr
- Gelüp deyre bir ulu meclis itdi
 Çü meclis ehli bildi vü işitdi
- Hemân dil gözgüsin pas eylediler
 Dögünüp ağlayup yas eylediler
- Didiler işbu sırr olursa ifşâ
 Oluruz haşre dek rüsvâ vü şeydâ
- Olur Meryem dağı dillerde nâ-pâk
 Koyar göklerde 'İsî başına hâk
- (765) Bozılır 'izzeti 'İsî dininüñ
 Gider nâmûsı hürmet Meryeminüñ
- Gelün 'âlî ziyâfet eyleyelüm
 Aña bezm içre bu hâli diyelüm
- Delüyi uşladur devr-i zamândur
 Kabül-i pend ider dağı cüvândur
- Ziyâfet itdiler anı mey-ile
 Gehî eş'âr u gâhî Meşnevî-y-le
- Rumüz u nükte birle biñ naşîhat
 Didiler aña tâ kim bula devlet
- (770) Serî' olduğımı bilüp zamâne
 Getürdiler hemân çeng ü çeğâne

- [32b] **Naşihat-i çeng**
 Gelüp çengî güzeller gerdi çekdi
 Maķâm-ı büselik 'uşşâka çıķdı
 Çü çıķdı perdeden sîmîn bilekler
 Aña perd'oldı altun bilezikler
 Yeşil hırķalı bir pîr-i kühen-sâl
 Bilini bükmiş-idi kîl-ile ķâl
 Tarardı şaķalın efsâne ile
 Yedi dil-ber gümüşden şâne ile
- (775) Çü çengî gögsin arķasına urdı
 Oturdı arķasın mihrâba virdi
 Çü va'za girdi ol pîr-i sühân-dân
 Didi sür'atdedür bu bezm-i devrân
 Tehîdür şanmañuz sâķî-yi eyyâm
 Niçe Cemlerle içmişdür tolu cām
 Süleymânlar k'ecel cāmıyla geçmiş
 Ķarıncalar ķafasından tol'içmiş
 Bilüñ her cām-ı mey şehler seridür
 Ħübâbı şehlerüñ elini deridür
- (780) Elüñde tutduĝuñ şol sâĝar-ı mey
 Ya İskenderdürür yâ Ħusrev ü key
 Ķılıcaķ kıl-ı çengî böyle âvâz
 Bu beyte eyledi şevķ-ıla âĝâz
- Beyt**
- [33a] 'Aceb bilmez midi yâ Rab fenâdur deyr-i dünyâyı
 Yapanlar genc renc-ile Sitanbul u Ķalata'yı
 Meger fânide 'adl idüp beķâda taĥt alam dimiş
 Riyâsuz 'ışķ-ı ĥaķķ-ıla yapanlar Ayaşofya'yı
- (785) Çi ger 'arż-ı cemâl idüp virür nûrından ol Mevlâ
 Bugün şâhân-ı dünyâyâ cemâl ü ĥüsn-i zibâyı

Veli bu tāk-ı bākide şadāsı nevbet-i ra'duñ
Fenâdur dir benüm şahum bu tâc u taht-ı dünyâyı

Hakikat bir ulu deryâ şerî'at aña keştüdür
Gemiden kıl temâşa gel bu bâğ u râğ u şahrâyı

Meşnevî: Naşihat-ı rebâb

Rebâbî çün ele aldı rebâbı
Yüzün kızdurdu qodurtdı şarâbı

Uyup üstâdına cân u dil-ile
Yedildi döne döne bir kıl-ıla

Kemân itmiş bilin kullâb-ı pençe
Bükilmiş qaddi vü nâmı kemânçe

(790) Şafâsından geh ağlar gâh inler
Qulağı geh burılır gâh çifîlar

İrar bezm ehli dilden şekki gayrı
Çün ide 'ışk-ıla dillerde sırrı

İledür nâz ehlini niyâza
Anuñ-çün peyk olupdur cümle sâza

'Aceb ırladur üstâdı cihânuñ
Uğurlar saqızın ağzından anuñ

[33b] Kaçan kim tiziye tutsalar anı
Bir ayağ üzre söyler biñ yalanı

(795) Nevâ itdi egerçi egri bügri
Velikin râst itdi işbu şî'ri

Şî'r

O şâha bendeyem ben kim koyup Belğ u Buğârâ'yı
Mey-i 'ışk u def ü neyle semâ' itdürdi Menlâyı

Şeh İbrâhim Edhem kim irişdi hâlet-i 'ışka
Bırakdı tâc u tahtı çü buldı 'ışk-ı Mevlâyı

Süleymân-ı zamân-ısañ da iy şâh-ı cihân-ârâ
Sağın zulm-ıla incitme ininde bir qarıncayı

- Eger Keyhusrev-i devrân eger devrûñ Süleymân'ı
 Kamu mecnûn-ı Mevlâdur kim añar 'ışk-ı Mevlâyı
- (800) Hezârân âferinler kim buyurmuş bir şeh-i 'âşık
 Bugün şâh-ı cihân olan yaraşmaz ki ola hercâyı
- Naşihat-ı def ü ney**
 Çü gördi dâyire sâkiye kefler
 Kulağın gevgeşe ururdu defler
- Hevâdan çünki geldi başına vây
 Figân idüp didi neyler ki mey hây
- Eyâ bezm-i şafâda hem-nefesler
 Bulanlar 'ıyş u nûşa dest-resler
- Benüm bu bir nefes nâlem numüne
 Yeter aldanmañuz devrân-ı düna
- [34a] Düzüldi çünki işbu söz-ile sâz
 Hemân bu beyti itdiler ser-âğâz
- Beyt**
- (805) Benüm şol mâh-ı tâbânum bugün oldıysa hercâyı
 Güneşdür n'ola seyr itse felek farkında hercâyı
- Mey-i hum-hâne-i 'ışkuñ bilürdi hâletin zâhid
 İçeydi sâki Bâki elinden câm-ı şahbâyı
- Midâd u hâme-i neyle içüp mey dür-feşân idüp
 Hüküm Hâk'uñdurur virür mehe tuğrâ-yı garrâyı
- Binâ-yı Ka'be-i 'ışkı tamâm itdükde İbrâhim
 Buyurmuş Hâk gönül yapsañ bulurduñ 'arş-ı a'lâyı
- (810) Gönül âyinesin sâfi mücellâ eyleyen 'arif
 Kuru hâk ü hacerdür dir mesâcidle kilisâyı
- Ber-i devletde berhür-dâr olan ol nev-cüvân kim
 Hârim-i hürmet içinde tuta atayı anayı
- Meşnevi**
 Niçe bunuñ gibi pend ü naşihat
 Didiler şâha hiç kılmadı râğbet

- Eger emr-i kazâ vü ger kaderdür
 "İzâ câ'e'l-kazâ 'ameye'l-başar" dur*
- Ne bir bende mu'in olur ne hod şâh
 Aña kim kısmet itmemişdür Allâh
- (815) İdenler secde mihrâb-ı günüşte
 Dimişler çäre yokdur ser-nüvişte
- [34b] Tamâm oldı çü şohbet ü şâh tırdı
 Gelüp yine atası şehrine irdi

**Maṭla'-ı dâstân-ı nübüvvet-i Ḥazret-i Resûl
 'aleyhi'i-şalâtü ve's-selâm**

- Elâ iy kâşif-i baḥr-i 'acâyib
 Gül-i eşdâf-ı lü'lü'-i ğarâyib
- Sözi al baḥr-i dilden cevher eyle
 Güzeller kulağında zîver eyle
- Berü gel çünki sen ğavvâş-ı dürsin
 Cevâhir ma'deni enbân-ı pürsin
- (820) Çıkar şâhâne dürlerden nişâr it
 Zamâne şehlerine yâdigâr it
- Çü nazm-ıla düzesin yahşî adı
 Cevâhir nazmı bil bulmaz kesâdı
- Gider dilde olan efkâr-ı cehli
 Ne söz kim ehlüñ ola bulur ehli
- Cihâna şata gör dürr-i ma'ânî
 Alanlar añlaya sūd u ziyânı
- Çi ger baḥri dürr-i 'ummândan alur
 Bu mürvarîdi baḥr-i cândan alur
- (825) Gel imdi gözüñi aç cânuñ uyar
 Çerâğ-ı dîñüñ ü imânüñ uyar
- Risâlet irdügin faḥr-i cihâna
 Di söyle 'ışk-ıla gel 'aşîkâne

* "Kaza geldiğinde gözler kör olur."

- Geçerken vaşl-ı Şîrîn-ile Hüsrev
Gehî hüd'a iderlerdi gehî riv
- [35a] O târih içre ol günlerde Mevlâ
Muhammed nûrını kıldı hüveydâ
Meger ol dem irişdi peyk-i 'izzet
Cihân fahrına irgürdi nübüvvet
- (830) Nübüvvet tahtına çün tâc oldu
Eñ evvel menzili mi'râc oldu
İnicek 'âlem-i 'ulvîden ol şâh
Münevver kılmış anı nûr-ı Allâh
Yazuqlu ümmetine armağanı
Namâz oldu nişâr oldu ma'ânî
Didi ben irdügüme irstün ümmet
Zihî şefkat zihî a'lâ-yı himmet
- Güftâr-ender ahvâl-i Nizâmî**
Pür idüp ney-şeker gibi için kand
Bu şîrîn sözi ol pîr-i hîred-mend
- (835) Sözüñ şarrâfı ya'nî kim Nizâmî
Dizüp bu dürlere virmiş nizâmı
Dimiş mi'râcın ol şâh-ı cihânuñ
Tamâmet mücmel ü tafşilin anuñ
Çün ol fahr-i cihân irdi vişâle
Vişâl içinde irdi cümle hâle
Felekde gün gibi çün itdi seyrin
Dönüp yine münevver kıldı yirin
Olıcağ serveri her dü cihânuñ
Zeminüñ şâhı pîri enbiyânuñ
- [35b] Çün oldu âfitâb-ı 'âlem-ârâ
Günüñ hükmine itdi mâhı tuğrâ

- (841) Olup fahr-ıla fakruñ pâdişâhı
Yemen'de hırka-püş idindi mâhı

Dikildi yirde a'lâm-ı nübüvvet
Ra'd göklerde urdı penç nevbet

İrişdi seng-i hârâya hitâbı
Yıkıldı biñ kelisânun kıbâbı

Yazup târihine dehrün debîri
Ayaşofya'dur anuñ binde biri
- (845) Dikildi çünki a'lâm-ı ilâhî
Yazıldı 'âleme tevķî'-i şâhî

Çü tıtdı dehri âvâz-ı nübüvvet
Hemân eşyâyı kıldı dîne da'vet

Şalâ-yı muķri-i Hakk'ın şadâsı
İrişdi yire vü göge nidâsı

Şitâbân tırdı ol dem peyk-i Bârî
Ki da'vet ide yine yoğ u varı

Güni göndürdi ol dün şâh-ı Çîn'e
Mehi gönderdiler mağrib zemîne
- (850) Habeş sultânına gönderdi şâmı
Ki ide şâh-ı zengîyi gulâmı

Buyurdı rüy-ı Rûm'a haç yazıldı
İçinde ol haçuñ dürler dizildi

Çün irdi hük-m-i şâhî hâş u 'âma
Buyurdı yazdılar Perviz'e nâme
- [36a] Yazıldı evvelinde nâm-ı evvel
Bir âhirdür ki dinilmez mufaşşal

Virüp evvel selâmın enbiyâya
Taḥiyyâtın revân-ı mühtedâya
- (855) Urıldı nâmeye tevķî'-i Ahmed
Yazıldı devr-i tuğrâ-yı Muhammed

Yazıldı nūr-ıla nāme suṭūri
Zer-efşān oldı aña yüzi nūri

Urıldı nāmeye çün mühr ü sikke
Maḳāmın yazdılar zīrinde Mekke

Didi iy Ḥusrev'i mülk-i cihānuñ
Bilürven neslisin Nüşinrevān'ıñ

İricek ḥāk-i cismüm nūr-ı cāna
Dedeñ devriñde geldüm bu cihāna

(860) Dedeñ devrinde şāh-ı 'ādil idi
Teni zulmetde bir rüşen-dil idi

Çü bildüñ o-y-ıdı 'adlūñ re'isi
Anuñ devrinde didüm bu ḥadışi

**“Ḳāle'n-Nebiyü 'aleyi's-selām: Ene vülidtü fi zamānı
Nüşinrevān-ı 'ādil. Şadeḳa Resülullāh”³⁰**

Nazar kılduḳda bu peyk ü peride
Eger var-ısa sende nūr-ı dide

Bilesin beni kim sulṫān-ı dīnem
Muḥaḳḳaḳ “raḥmeten li'l-'ālemīn”em

Zuḥūrum nūridur kevn ü mekānuñ
Buṫūnum ḳıflı genc-i kibriyānuñ

[36b] Bilesin nāmemi bürhān-ı dīndür
Çerāğ-ı dīn delil-i sālikīndür

(866) Berātın nāmemuñ rüşen-fetil it
Reh-i zulmetde gel anı delil it

Ki tā dil cāmi'in ḳıla mücellā
Ṭola dīn-i Muḥammed nūr-ı Mevlā

Ḥaḳ'ıñ birligine 'aḳlı güvāh it
Göñülden “lā ilāhe illallāh” eyt

³⁰ “Hz. Muhammed buyurdu: ‘Ben Nüşinrevān-ı Âdil’in zamanında doğdum.’ Resulullah’ı tasdik ederim.”

- Dimezven tâc u tahtuñda penâh ol
Zuhûra gel benüm haylümde şâh ol
- (870) Livâma pâyê 'arş-ı âsumândur
'Alem sancağuma mihr-i cihândur
- Nebîler rûhı binüm 'askerümdür
Selâfîn-i cihân kim mihterümdür
- Buña hüccet gerekmez çün 'ayândur
Yüzümde cennetüm nûrı nişândur
- Benem bil milk-i kevneynüñ emîri
Ayaqlarda kalanuñ dest-gîri
- Ġanîmet gördi Mevlâ baña fakrumı
Anuñ-çün dimişem "el-fakru fahri"³¹
- (875) 'Ademden var kıldı çün vücudum
Sebebsiz andan irdi 'ilm ü cüdum
- Risâlet gögine bed-rây kıldı
İki 'âlemde bi-hem-tây kıldı
- Cemî'-i enbiyâya server itdi
Be-küllü evliyâyâya mihter itdi
- [37a] Egerçi âdemi mescüd kıldı
Aña hem 'ilm ü esmâ cüd kıldı
- Özümi kıble itdi kendüzine
Cemâlüm âyine tutdı yüzine
- (880) Baña gösterdi esmâ vü şıfatı
Benüm zâtumda kodı 'ayn-ı zâtı
- Bu aqdemden muqaddem Hâk ta'âlâ
Benüm nûr-ı revânum kıldı i'lâ
- Dağı toprağ-ıla şuyıydı âdem
Beni kıldı nebî ondan mükerrerem

³¹ Hadis-i şerif: "Allah'a kaşı duyduğum fakr benim övüncümdür."

- Eger Müşî'yi itdiyse kelimi
Beni her 'ilmüntüñ itdi 'alimi
- Ger a'lâ-y-ısa İdrîs'üñ mekânı
Baña maḥşüş kıldı lâ-mekânı
- (885) Egerçi mu'ciz oldı Nüh'a tûfân
Benüm maḥkûmum oldı baḥr-i 'ummân
- Ḥalîl'e gerçi irdi tâc-ı ḥullet
Ḥabîb itdi beni ḥâşş oldı vaḥdet
- Cihânuñ şâhı oldıysa Süleymân
Benüm bendem niçe niçe Süleymân
- Mesîḥ'a indi ger İncîl-i nâfi'
Baña yegrekdürür Qur'ân-ı câmi'
- Ki anda derc olundı nass-ı "levlâk"
Benüm-çün ḥalk olındı arz u eflâk
- (890) Ki bir ḥarfinde biñ ma'nî bulındı
Tamâmet 'ilm-i ḡayb andan bilindi
- [37b] Ḥurûf-ı levḥ-i maḥfûzuñ mişâli
Kelâmı perdedür benven cemâli
- Ölü 'İsî deminden câna irdi
Baña iren kişi cânâna irdi
- Baña cism-ile mi'râc oldı ḥâşıl
Ḳamudan mertebem a'lâ vü kâmil
- İrişdi çünki mu'tîden 'aḡâlar
Baña elṭâf u ikrâm u vefâlar
- (895) Egerçi nefsum-içün dilegüm yok
Velikin ümmetüm-çün ḥâcetüm çok
- Gel imdi yile virme toprağı sen
Oda virme içür rahmet şuyından
- Gel iy Pervîz sen daḡı vefâ kııl
Şefî'u'l-müznibîne iktidâ kııl

- Eger bu nûr-ıla urmayasın dem
Yirüñdür 'âkıbet nâr-ı cehennem
- Çü yazdı nâmei ol şâh-ı "levlâk"
İletdi Hüsrev'e bir seg-i çälâk
- Cevâb-ı Pervîz be-nâme-i Nebî 'aleyhi's-selâm**
- (900) Çü Pervîz'e irişdi peyk-i rahmet
Dil ü cândan igen kılmadı rağbet
- Ne deñlü rüşen olsa çeşme-i nûr
Görinmez cân gözi olsa eger kör
- Kime kim nûrını ol Hâk virüpdür
Yine ol nûr-ıla anı görüpdür
- [38a] Niçün huffâş görmez âfitâbı
Niçün hayvâna irişmez cevâbı
- Anı kim kendü-y-içün var kıldı
Vücüdın menba'-ı envâr kıldı
- (905) Ezelde eşkıyâya olsa rahmet
Şoñı İblis'e olmaz-ıdı la'net
- Anuñ sırrına 'aql-ıla irilmez
Anı kim ol bilür hiç kimse bilmez
- Budur zikri lisân-ı enbiyânuñ
İş anuñ hikmet anuñ kudret anuñ
- Çü nâme Hüsrev-i Pervîz'e irdi
Kudurmuş âdemi şan âb gördi
- Açup tevki'i yüzini dürerdi
Köpek şan yiñi ay görüp ürürdi
- (910) Kудuz kırt bigi kendin şehre atdı
Ol ayuñ otuzında kırkı yetdi
- Didi kimdür Muhammed k'ide fermân
Vire ben Hüsrev'üñ nâmına husrân

- Çü dört harf-ıla kılmış nâmın imlâ
Ola her harfi ger firdevs-i a'lâ
- Dağı ben cennet için urmam lâf
Yeter başa dedem yanında a'râf
- Hurûf-ıla çün irdi hatt-ı küfi
Nice taqsım ider gör ol hurûfi
- (915) Yıkılsuñ diyü beytinde olan bâb
Muhammed harfin itdi âlet esbâb
- [38b] Didi ger ola evvel mîmi mi'mâr
Görine gözlerüme şekl-i mismâr
- İkinci mim k'ola peykân-ı her tîr
Veyâ sinüm kubürında kıla yir
- Yıkam mevtâ kubürünüñ nişânın
Yaşam oda dirinüñ hânumanın
- Sekiz cennet k'ola hâ-yı Muhammed
Olursa dâl u hâ dört köşeye had
- (920) Kesilmeyem müdâmi 'İsevîden
Eger şer'-ile ola haddi seksen
- Ger ide nâmesi İncîl'i tagyîr
Getürse 'İsi gökden virmeyem yir
- Dem-i Dâvûd u nuṭṭ-ı 'İsevîden
Demür inse ola gözüme süzen
- Ger ola nâmesinde nâm-ı Meryem
Dağı 'İsi deminden ummayam em
- Elif lâm olsa ger taḥrîr-i imlâ
Muḳarrer ola şuḥf-ı dildeki lâ
- (925) İçinde şın u kâfi itmeyem ḥakk
Anuñla muḥkem olur dildeki şekk
- Ne hoş dimişdürür şehler bu râyı
Ḳul azmayınca Ḥaḳ virmez belâyı

- Uyup şerrine şeytân-ı racîmüñ
 Koyup hayrı hemân a'dâsı dînüñ
- Başup ol nâmenüñ harfine barmak
 Kalem tek hâmei kıldı iki şak
- [39a] Berî olur iki 'âlem gamından
 Şakınan bâlîni nişûñ seminden
- (930) Ne var vire inse beytüm tamâmı
 Sözüüm mi'mâr ider ehl-i kirâmı
- Dimiş anlar ki havrâ-yı İremdür
 Kerâmet ibn-i âdemde keremdür
- Ümîz-i şefkate şubh u seher-gâh
 Yeter 'lâ taknetü min rahmetillâh'³²
- Muhammed ravzası oldukça pür-nür
 Bu dâru'l-ğüzni itdügince mesrür
- Nite kim kuşb ola 'âlemde hâzır
 Ola 'ayn-ı 'inâyet aña nâzır
- (935) Şuña kim nâzır olup bu nizâma
 Du'â ihsân ide ehl-i kirâma

³² Bir ayetten iktibas: "De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! *Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin!* Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir." (Zümer Sûresi, 39/53)

8.&. Sözlük ve Kelime Dizini

- A -

- âb** (F.): Su 6, 176, 245, 579, 741, 908.
 âb-ı hayât: İçeni ölümsüzlüğe kavuşturduğuna inanılan efsanevî su, dirilik suyu 37, 48.
 âb-ı hayvân: Ab-ı hayat da denilen ebedî hayat suyu 148, 209, 321, 702.
- âbâd** (F.): Mamur, şen, bayındır 184, 358, 591.
- ac(ç)** : Yemesi gereken, tok olmayan 283, 306.
- a'câm** (A.): Acemler, İranlılar 391.
- acâyib** (A.): Şaşırtacak ve hayret verici şeyler 817.
- 'aceb** (A.): Şaşma, hayret 23, 249, 782, 793.
- 'Acem** (A.): İrani 280, 388, 389, 390, 392.
- acı** : Tadı bu nitelikte olan 209, 341, 422; Kırıcı, üzücü, incitici 514.
- acıt-**: Ağrı, sızı duymasına sebep olmak 403, 472.
- aç-** : Bir şeyi kapalı durumdan kurtarmak 363, 667, 909. ; bir konu ile ilgili konuşmak 20, 97, 556, 573, 825.
- açıl-**: Açılmak 162.
- ad** : Ad, isim 305, 330, 821.
 adı çık- : Birisi ile anılmak 733.
- a'dâ** (A.): Düşmanlar 217, 927.
- 'adâlet** (A.): Zulüm etmemek. Herkese hakkını vermek ve lâyük olduğu muâmeleyi yapmak 200.
- Âdem** (A.): İnsan 14, 22, 78, 108, 244, 366, 463, 467, 550, 555, 570, 575, 624, 643, 645, 656, 878, 882, 908, 931; İlk insan ve ilk peygamber 10, 73, 86, 195, 196, 236, 244, 745.
- 'adem** (A.): Yokluk 252, 301, 562, 620, 875.
- Âdemî** (A.): İnsanlardan olan, insana ait. 173.
- 'Aden** (A.): Kızıl Deniz, Yemen kıyıları 446.
- 'âdet** (A.): Alışılmış davranış, huy
 âdet it-: Huy edinmek 433.
- 'âdi** (A.): Ad kavmine ait 384, 85.
- âdil** (A.): Adalet sahibi 860.
- 'adl** (A.): Doğruluk 187, 198, 199, 218, 224, 305, 783, 861.
- aferin** (F.): Yaratan, yaratıcı 7, 800.
- afet** (A.): Belâ, musibet 709.
- afitab** (F.): Güneş 756, 840, 453, 903.
- ağ** : Beyaz, ak 54, 554.
- ağaç** : Ağaç 69.
- ağaz** (F.): Başlama 318, 500, 781.
- ağ-** : Çıkmak, yükselmek 336.
- ağız** : Ağız 38, 285, 424, 477, 714, 793.
- ağla-** : Ağlamak 100, 425, 434, 673, 762, 790.
- ağlaş-**: Ağlaşmak 306.
- ağlatma-**: Ağlatmamak 414.
- ağyâr** (A.): Yabancılar, başkaları 65, 237, 579, 631, 657.
- âh** (A.): Ah, yazık 97, 309, 347, 349, 350, 354, 357, 426, 492, 493, 617, 720, 721.
- âhar** (A.): Gayrı, başkası 13, 293, 698.
- 'ahd** (A.): Söz verme 520.
- âhir** (A.): Biten, son 78, 348, 349, 387, 615, 722, 853.
- Ahmed** (A.): Peygamberimiz Hz. Muhammed 104, 855.
- ağşam** : Akşam 306.
- âhû** (F.): Ceylan 663.
- ağvâl** (F.): Haller, vaziyetler 691, 695.
- ağyâr** (A.): Hayırlılar 191.
- ağzâ** (A.): Çok alçak, menfur kişi 8.
- ağar şu** : Akarsu, nehir 35.
- ağdem** (A.): Daha mühim 881.
- 'ağıbet** (A.): Bir şeyin sonu, nihayet 469, 898.
- 'ağıl** (A.): Akıllı kimse 484, 518, 521.
- ağıt-** : Akıtmak 38, 209, 321.
- ağl** (A.): Akıl, us 33, 138, 253, 266, 313, 459, 463, 575, 868, 906.
- ağtâb**(A.): Ulular, efendiler 576.
- al** : Kırmızı 448.
- al-**: Almak 42, 83, 165, 171, 188, 212, 228, 232, 265, 268, 280, 289, 329, 341, 393, 407, 442, 544, 595, 651, 671,

- 675, 699, 700, 783, 787, 818, 823, 824.
- âl (A.):** Hanedan, aile; ülke 104, 177, 221.
Âl-i 'Oşman: Osmanlılar 221.
- âl (A.):** Hile, tuzak 400, 527.
âl it-: Tuzak kurmak 527.
- a'lâ (A.):** En yüksek 155, 833, 884, 893, 912.
- a'lâm (A.):** Nişanlar, izler 842, 845.
- 'alâmet (A.):** İşaret, iz 710.
- a'lâ (A.):** En yüksek 809.
- aldan-** : Aldanmak 804.
- aldur-** : Kaptırmak 384.
- 'âlem (A.):** Bütün cihan, dünya 54, 73, 108, 191, 218, 219, 230, 241, 255, 297, 326, 542, 550, 555, 557, 570, 613, 643, 705, 700, 733, 831, 845, 876, 929, 934.
- a'lem (A.):** Daha iyi bilen 557.
- 'alem (A.):** Bayrak 870.
- 'âlem-ârâ (F.):** Dünyayı, âlemi süsleyen 684, 756, 840.
- âlet (A.):** Bir işte veya bir sanatta kullanılan vasıta.
âlet et-: Araç olarak kullanmak 583, 915.
âlet eyle-: Araç olarak kullanmak 33.
âlet ol-: Bir işte araç olmak 614.
- âletsüz :** Araçsız, vasıtasız 584.
- 'alev :** Alev 411.
- 'Alî (A.):** Hz. Ali 189, 223.
- 'âli (A.):** 1. Yüce, ulu 668, 2. Büyük 766.
- 'âlim (A.):** Çok bilen, bilgili 74.
- 'alim (A.):** Çok bilen 883.
- Allâh (A.):** Allah, Tanrı, Rab 195, 433, 814, 831.
- Allâhü ekber (A.):** Allah büyüktür 50.
- 'allâme (A.):** Çok bilen âlim 553, 724.
- alt :** Alt, aşağı, alttaki 61.
- altun:** Altın 229, 261, 772.
- 'âm (A.):** Halkın tamamı, herkes 388, 459, 852.
- a'mâl (A.):** İşler, ameller 259.
- 'amel (A.):** İş, dinin buyruklarına uygun davranış 70, 87, 584.
- amîn (A.):** Yâ Rabbi kabul eyle 560.
- ammâ (A.):** Ama, fakat 656.
- 'amüd (A.):** Sütun, direk 184.
- ân (A.):** Lahza, en kısa zaman 332, 662, 690.
- añ- :** Hatırlamak, sözünü etmek, zikretmek 586, 799.
- ana:** Anne, ana 223, 331, 334, 346, 482, 489, 811.
- aña:** Ona ("ol" zamirinin yönelme hali) 15, 42, 43, 92, 185, 307, 343, 360, 435, 521, 559, 711, 766, 769, 772, 786, 814, 856, 878, 934
- 'anâ (A.):** Zahmet, sıkıntı 111.
- anda:** Onda, orada ("ol" zamirinin bulunma hali) 889.
- andan:** Ondan, oradan, ondan sonra ("ol" zamirinin ayrılma=çıkma hali) 18, 141, 258, 286, 329, 660, 700, 702, 875, 890.
- âne:** Anne, ana 340.
- anı:** Onu ("ol" zamirinin yükleme hali) 41, 84, 98, 160, 253, 261, 270, 414, 433, 434, 467, 528, 569, 596, 604, 681, 695, 729, 759, 768, 794, 831, 866, 902, 904, 906.
- añıl-:** Sözü edilmek 719, 734.
- anın:** O yüzden 390, 585, 589, 681.
- âni (A.):** O anda, derhal 654, 683.
- 'ankâ (A.):** İsmi olup cismi bilinmeyen bir kuş, anka kuşu 374.
- 'ankebüt (A.):** Örümcek 168, 634.
- añla-:** Anlamak 823.
- anlar:** Onlar 589, 607, 931.
- anuñ:** Onun, onun için 38, 118, 119, 140, 164, 167, 180, 209, 216, 223, 225, 226, 228, 230, 246, 251, 263, 288, 290, 317, 320, 477, 505, 509, 574, 582, 604, 621, 676, 723, 724, 739, 744, 746, 792, 793, 836, 844, 861, 874, 906, 907, 907, 907, 925.
- ara:** Orta, orta yer, ora 173, 179, 245, 674.
- ara-:** Birini ya da bir şeyi bulmaya çalışmak 597.
- 'Arab (A.):** Arap, Arap milletinden olan 281.
- a'râf (A.):** Cennet ile cehennem arasındaki yer 913.
- arı:** Arı, bal yapan böcek 611.
- arı:** Temiz, pak, halis 467, 513.
- arıt-:** Temizlemek 458.
- 'arîf (A.):** Bilen, bilgili, irfan sahibi 810.
- 'arîyet (A.):** Ödünç, eğreti 4, 365, 537.
- arka:** Arka, art 775.
- armağan:** Armağan, hediye 441, 832.
- arş (A.):** Göklerin en yüksek katı, dokuzuncu gök 44, 90, 739, 809, 870.
- arşun:** Eskiden kullanılan bir uzunluk ölçüsü (68 cm uzunluğunda) 45.
- artuk:** Artık, gayrı 745.
- artur-:** Çoğaltmak, fazlaştırmak 706.
- arż (A.):** Yeryüzü, dünya 106, 889.
- 'arż (A.):** Sunma, bildirme.

- 'arz eyle-: Sunmak, bildirmek 496.
'arz it-: Sunmak, bildirmek 495, 547, 784.
'aşā (A.): Değnek, sopa 507.
āsān (F.): Kolay 456.
āsāyiş (F.): Huzur, rahatlık 145.
aşhāb (A.): Hz. Muhammed'i görmüş ve onun sohbetinde bulunmuş olanlar, sahabiler 104, 177, 190.
'āşī (A.): İsyān eden, baş kaldıran, Allah'ın emirlerine karşı çıkan 59.
āsiyā (F.): Su değirmeni 508.
'asker (A.): Asker, er 871.
aşl (A.): Asıl, esas, temel 163, 175, 234, 292, 598 .
āsumān (F.):Gök, sema 452, 449, 721, 870.
aşı: Aşı
aşı ur-: Aşlamak 67.
'āşık (A.): Seven, tutkun 172, 276, 327, 561, 619, 636, 688, 696, 723, 800.
'āşikāne (F.): Āşık gibi 273, 377, 826.
āşikāra (F.): Belli, açık, meydanda 440.
āşinā (F.): Tanıdık, bildik 173.
āşiyān (F.) Yuva 44.
at: At 68
at- : Atmak 910.
ata: Baba, cet 334, 346, 403, 406, 409, 468, 475, 477, 482, 483, 491, 663, 733, 811, 816.
'atā (A.): İhsan, bağış 894.
āteş (F.): Ateş 352, 354.
āvāz (F.): Ses, sada 247, 509, 510, 781, 846.
avla-: avlamak 660.
'avn (A.): Yardım 606.
'avret (A.): Kadın 487.
ay : 1. Yılın on ikide biri, ay 222, 453, 478, 665, 910. 2. Kamer, ay 478, 909.
ayağ : Ayak 213, 363, 446, 794.
ayağa düş- : Değerini ve saygınlığını yitirmek 667, 739.
ayağına düş- : Ayağına kapanmak, yalvarmak 232, 697.
ayaqlarda kal- : Zorda kalmak 873.
'ayān (A.): Belli, açık, meydanda 872.
Ayaşofya (Y.): Ayasofya Camii 783, 844.
'ayb (A.): Kusur, noksan, eksiklik 92.
aydın: Aydınlik, ışık 439.
āyet (A.): Kur'an surelerini meydana getiren cümlelerden her biri, Kur'an cümlesi 165.
ayırma- : Uzaklaştırma 80.
ayırmağ : Birbirinden uzaklaştırmak 518.
āyin (F.): Merasim, tören 526.
āyine (F.): ayna 84, 142, 494, 810, 879.
'ayn (A.): 1. Kaynak, pınar 148, 350, 710. 2. Göz 22, 28, 163, 177, 702, 934. 3. Benzer 335, 880.
'ayna gel- : Meydana çıkmak, ortaya çıkmak 242.
'ayne'l-yāqīn: Gözüyle görmüş gibi, kat'i 170.
ayrıl- : Uzaklaşmak, ayrılmak 535.
ayruğ : Başka, gayrı 698.
az- : Bozulma, yolunu şaşırma 926.
a'zā (A.): Bedenin herhangi bir uzvu 347.
āzād (F.): Serbest, kurtulmuş
āzād eyle-: Kurtarmak 256.
āzād ol- : Kurtulmak 86, 540.
'azb (A.): Tatlılık 269.
'aziz (A.): İleri gelen, şerefli, hürmete layık
'aziz it- : Şereflendirmek, izzete layık hale getirmek 259.

- B -

- bāb (A.): Kapı 71, 162, 168, 219, 288, 533, 542, 556, 598, 608, 638, 703, 724, 915.
bāc (F.): Vergi, haraç 431, 445.
baca : Baca 405, 405.
bad (F.): Yel, rüzgar 7, 85, 245, 579, 741.
bāde (F.): Şarap, içki 236, 398, 738, 741.
bāde-nûş (F.): Şarap içen 233 .
bāğ (F.): Bağ, büyük bahçe 38, 76, 77, 113, 250, 353, 383, 454, 472, 523, 527, 539, 786.
bāğbān (F.): Bahçıvan 76.
bağır :Bağır, sine 35.
bağırına baş- : Kucaklamak: 40.
bağla-: Bağlamak 52, 517, 704.
bahāne (F.): 1. Vesile, sebep 2, 110, 267, 680. 2. Kusur 12. 3. Garaz 372.
bahāne it- : Sebep göstermek 110, 267, 680.
bahār (A.): Bahar 38, 199.
bahr (A.): Deniz 59, 74, 88, 93, 106, 266, 356, 366, 552, 599, 610, 620, 629, 695, 696, 817, 818, 824, 885.
bağış (F.): Bağış, ihsan 702, 743.
baht (F.): talih 220, 628, 650.
bā'is (A.): Yol açan, sebep olan 145.
bak- : Bakmak 335, 340, 671.
bākī (A.): Kalıcı, ölümsüz 429, 523, 539, 727, 740, 740, 742, 785, 807.
bal : Bal 468, 610.
bāl (A.): Gönül, kalp, yürek 610.
bāl (F.): Kol, kanat 3, 43, 611.

- bâlin** (F.): Yastık 419, 475, 929.
- baña** : Bana ("ben" zamirinin yönelme hali) 17, 296, 317, 318, 321, 442, 495, 496, 616, 638, 698, 705, 717, 720, 741, 743, 745, 749, 874, 880, 884, 888, 892, 893, 894, 913.
- bañla-** : Yüksek sesle bağırarak; ezan okumak 45.
- bâr** (F.): 1. Defa 199, 521, 704. 2. Yük, eziyet 24, 303, 632, 730.
- bârân** (F.): Yağmur 87, 94, 503.
- Bâri** (A.): Yaratan, yaratıcı 185, 848.
- bâri** (F.): Hiç olmazsa, öyle ise 517.
- barmak** : Parmak 187.928.
- baş-** : Basmak 40, 159, 928.
- başar** (A.): Kalp gözü 170, 679.
- baş** : 1. Baş, kafa 336, 347, 351, 363, 667, 450, 504, 527, 545, 620, 636, 666, 710, 764. 2. Başlangıç 19.
- baş vir-** : Ölmek 466.
- baş ilt- / ilet-** : Sona erdirmek, tamamlamak 264, 290.
- başına gel-** : Beklenmedik, kötü bir durumla karşılaşmak 802.
- bâtil** (A.): Doğru ve hak olmayan, yanlış 56.
- bâtin** (A.): Gizli, görünmeyen; iç, iç yüz 241, 242, 368, 677, 685.
- bahtâl** (A.): Cesur, kahraman 434.
- bâz** (F.): Doğan, şahin 3, 42, 420, 664.
- bâzâr** (F.): Pazar, çarşı 52, 393.
- bâzâr it-** : Pazarlık etmek 546.
- bâzâr tut-** : Alıcı olmak 392.
- bâzîrgân** (F.): Tüccar 271.
- be** : Ey, hey 137, 252, 393, 609.
- be** (F.): Kelimelerin başına getirilerek "-de, -da, -dan, -den, ile, için" gibi manalar kazandırır 104, 877.
- bed** (F.): Kötü, fena
- bedbaht** (F.): Bahtsız, bahtı kara 734.
- bed-güher** (F.): İçî, tabiatı fena; soysuz 129.
- bedr** (A.): Dolunay 54.
- bed-rây** (F.): Kötü fikirli 876.
- beg** : Efendi, ileri gelen, sözü dinlenen, bey 362, 491, 617.
- beķâ** (A.): Devam, sebat, bakilik, yok olmama 484, 540, 686, 712, 783.
- beklece** : Bir oyun türü 70.
- belâ** (A.): Dert, sıkıntı, eziyet, keder, musibet 610, 708, 926..
- belâgat** (A.): İyi, güzel, pürüzsüz söz söyleme 317.
- belâ-keş** (F.): Eziyet ve sıkıntı çeken 303.
- Belğ**: Afganistan'da bir şehir 796.
- bellü** : Açık, âşikâr, belli 238.
- ben** : Ben (teklik birinci şahıs zamiri) 4, 8, 12, 16, 18, 35, 80, 109, 113, 115, 201, 206, 230, 315, 319, 320, 326, 439, 444, 470, 476, 480, 487, 493, 494, 496, 504, 505, 507, 517, 522, 576, 597, 640, 656, 657, 675, 735, 751, 752, 753, 785, 796, 804, 806, 833, 863, 869, 873, 880, 881, 882, 883, 885, 886, 887, 889, 891, 911, 913.
- bend** (F.): 1. Bağlama, bağ, düğüm 2. Bölüm, kısım 2.
- bend it-** : Bağlamak 374. 322, 472.
- bende** (F.): Kul, köle 62, 101, 127, 193, 390, 397, 463, 609, 796, 814, 887.
- bende düş-** : Mağdur olmak 390.
- benlik** : Bir kimsenin kişiliği 314.
- ber** (F.): Kucak 811.
- berâber** (F.): Bir hizada, eşit 715.
- berât** (A.): Rütbe, nişan veya bir ayrıcalık verildiğini doğrulayan ferman 601, 866.
- ber-hürdâr** (F.): Hayırlı bir işin karşılığını gören, mutlu 811.
- berî** (A.): Kurtulmuş
- berî ol-** : Kurtulmak 929.
- berid** (F.): Tatar, posta, ulak 338.
- berr** (A.): Para, toprak 74, 259, 629.
- berrâķ** (A.): parlak, duru 175.
- berü** : Bu tarafa, buraya, bu yana 195, 645, 819.
- bes** (F.): 1. Yeter, el verir 182. 2. bkz.: pes 660.
- beş** : Beş 185.
- beşâret** (A.): Müjde, iyi haber 177.
- beşer** (A.): İnsan 333.
- beyân** (A.): Açıklama, anlatma
- beyân it-** : Açıklamak, anlatmak 582.
- beyt** (A.): 1. Ev, konak 147, 915. 2. *edeb.*: İki satırlık manzume 380, 591, 593, 594, 654, 658, 683, 689, 720, 781, 805, 930.
- beze-** : Süslemek 250.
- bezen-** : Süslenmek 241.
- bezet-** : Süsletmek 527.
- bezl** (A.): Seve seve ve esirgemeksizin verme 286.
- bezm** (F.): Sohbet meclisi, eğlence meclisi, meclis 18, 234, 235, 246, 275, 389, 398, 535, 741, 758, 766, 776, 791, 800.
- bîñâr** : Pınar 350.

- birak-** : Bırakmak, terk etmek 797.
- bıtrık** (A.): Patrik 690.
- bi-** (A.): -a, -e, -ya, -ye, ile, için anlamları ile bazı Arapça sözlerde bulunur.
bi-ḥamdillāh (A.): Allah'a şükür olsun 134.
- bī-** (F.): Olumsuzluk ifadesiyle isimlerin başına gelir.
- bī-bāk** (F.): Korkusuz, korkmaz 281.
- bī-bīm** (F.): Korkusuz 536.
- bī-cān** (F.): Cansız, ölü 483.
- biç-** : Biçmek, kesmek 119, 282.
- biçil-** : Biçilmek, kesilmek 118.
- bī-dār** (F.): Uyanık 413, 416.
- bid'at** (A.): Sonradan ortaya çıkan şey 431.
- bīgāne** (F.): Yabancı, bildik olmayan, el 173.
- bigi** : Gibi, benzer 910.
- biḥār** (A.): Denizler, deryalar 211, 252, 259, 498.
- bī-hem-tā** (F.): Ortaksız, ortağı olmayan 876.
- bī-hūş** (F.): Şaşkın, akılsız 738.
- bil** : bel 789.
bil бүк- : Çok yormak 773.
- bil-** : Bilmek, anlamak 60, 71, 143, 161, 196, 222, 226, 233, 348, 349, 474, 475, 480, 485, 556, 565, 567, 568, 584, 569, 593, 615, 676, 745, 761, 770, 782, 779, 807, 821, 858, 861, 863, 865, 873, 906.
- bildür-** : Bildirmek, haber vermek 742.
- bile** : Beraber, birlikte 475, 523, 532.
- bilek** : Bilek 772.
- bilezik** : Bilezik 772.
- bilin-** : Bilinmek, anlaşılma 56, 153, 240, 642, 890.
- bilış-** : Tanışmak 311.
- bilme-** : Bilmemek, tanımamak 150, 490.
- bin** : Ben 111, 651, 871.
- bin** (A.): Oğul 338, 748.
- biñ** : Bin (1000 sayısı) 48, 63, 84, 84, 89, 89, 96, 108, 473, 549, 621, 623, 725, 769, 794, 843, 844, 890.
- binā** (A.): Yapı, bina, ev 144, 165, 358, 587, 588, 590, 649, 809.
- bī-pāyān** (F.): Sonsuz, sınırsız, tükenmez 754.
- bir** : 1. Bir (sayı sıfatı) 13, 33, 61, 79, 80, 84, 88, 94, 96, 99, 174, 182, 208, 209, 213, 222, 229, 252, 253, 329, 343, 363, 432, 435, 436, 438, 440, 486, 487, 493, 504, 518, 534, 570, 665, 745, 890. 2. Bir (belirsizlik sıfatı) 11, 21, 61, 105, 110, 127, 133, 173, 211, 216, 228, 229, 234, 246, 250, 261, 271, 287, 348, 357, 362, 365, 368, 394, 404, 424, 451, 462, 477, 483, 484, 485, 555, 599, 609, 623, 624, 638, 640, 641, 643, 653, 658, 661, 668, 682, 690, 692, 705, 707, 717, 722, 724, 743, 748, 751, 755, 756, 758, 761, 773, 786, 788, 798, 800, 804, 813, 853, 860, 899. 3. Tek, yalnız 434, 569, 674.
- bir ol-** : Birleşmek, bir araya gelmek 372.
- bir eyle-** : Birbirine eşit, farksız hale getirmek 844.
- bir-** : vermek 616.
- biraz** : Biraz, bir miktar, birkaç 665, 682.
- bī-reyb** (F.): Şüphesiz, kesin 241.
- biri** : 1. Herhangi biri (zamir) 216, 220, 364. 2. Bir tanesi 218, 424, 595, 597, 662.
- birik-** : Bir araya gelmek, toplanmak, birleşmek 500, 535.
- bī-riyā** (F.): Gösterişsiz, riyasız 204.
- birle** : İle 39, 157, 345, 769.
- birlik** : Bir ve tek olma, vahdaniyet 87, 295, 747, 868.
- bişür-** : Pişirmek 285.
- bit-** : Yetişmek, büyüme 75, 87, 94.
- bitür-** : Bitirmek, sonuçlandırmak 283.
- bī-vefā** (F.): Vefasız, hayırsız 712.
- biz** : Biz (çokluk birinci şahıs zamiri) 179, 373, 381, 457, 547, 674, 680.
- boğaz** : Boğaz 207.
- bol** : Çok, fazla 200.
- boş** : Boş 430.
- boşal-** : Boşalmak 730.
- boyan-** : Boyanmak 419.
- boylaş-** : Boy ölçüşmek 481.
- boz-** : Yıkma, dağıtma 398.
- bozıl-** : Bozulma, değişme, başkalaşma 765.
- bozma-** : Bozmama, yıkmama, yok etmemek 644.
- böyle** : Bu şekilde, bunun gibi 328, 455, 781.
- bu** : 1. Bu (sıfat) 2, 4, 8, 11, 12, 14, 29, 31, 46, 56, 61, 66, 72, 75, 95, 111, 114, 115, 117, 120, 122, 124, 134, 135, 137, 138, 144, 147, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 159, 175, 177, 216, 218, 220, 226, 229, 234, 235, 239, 243, 245, 246, 247, 249, 252, 254, 267, 279, 281, 294, 312, 316, 342,

- 346, 348, 358, 359, 363, 368, 369, 374, 378, 393, 400, 403, 409, 413, 431, 436, 455, 461, 465, 466, 470, 472, 478, 479, 484, 486, 487, 496, 508, 510, 512, 514, 519, 520, 522, 523, 531, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 556, 557, 574, 578, 591, 593, 605, 631, 636, 643, 644, 646, 648, 650, 658, 659, 665, 675, 679, 680, 683, 684, 685, 686, 691, 720, 738, 751, 766, 776, 781, 785, 786, 804, 805, 824, 834, 835, 859, 861, 862, 881, 892, 926, 933, 935. 2. Bu (zamir) 2, 23, 105, 124, 145, 146, 147, 148, 150, 153, 154, 352, 416, 462, 510, 557, 591, 812, 872.
- bū** (F.): Koku 100.
- Bū Bekr-i Şıddîk** (A.): Hz. Ebu Bekir 186.
- bucağ** : Kenar, köşe 310, 411.
- buğday** : Tahıl tanesi, buğday 110, 119.
- bugün** : Bugün, içinde bulunulan zaman 127, 133, 225, 641, 784, 800, 806.
- Buğhâra** (A.): Özbekistan'da bir şehir 796.
- bul-** : 1. Arayarak veya armaksızın bir şeyi elde etmek, bulmak 5, 12, 37, 74, 140, 141, 155, 158, 215, 359, 456, 541, 542, 543, 552, 561, 575, 597, 651, 701, 769, 797, 803, 809, 821, 822. 2. Kazanmak 257. 3. Varmak, erişmek, ulaşmak 278, 291. 4. Kavuşmak, elde etmek 533.
- bular** : Bunlar 337.
- bulaş-** : Bulaşmak, lekelenmek 417.
- Bü-Leheb** (A.): Ebu Leheb-i Laîn 593.
- bulma-** : Bulamamak 120, 705.
- bulın-** : 1. Bulunmak, meydana çıkarılmak 124, 152, 890. 2. Hazır bulunmak, var olmak 701.
- bulma-** : Bulmamak 181, 348, 411.
- bulun-** : Bulunmak, var olmak 535.
- buluş-** : Bir araya gelmek, kavuşmak 656.
- bulut** : Bulut 40, 354.
- bunda** : Buraya, burada 114, 594, 676.
- bur-** : Burmak, döndürüp bükmek 250.
- bura** : Bura, bu yer 13, 476, 479.
- burıl-** : Burulmak, bükülmek 790.
- büselik** : Türk mûsikisi makamlarından birisi 771.
- büsitân** (F.): Bahçe, çiçek bahçesi 383.
- buşu** : Pusu 403.
- büte** (F.): İçinde maden eritilen kap, pota 95, 260.
- buğün** (A.): Batınlar, nesiller 864.
- büy** (F.): Hoş ve güzel koku 363, 701.
- buyur-** : Buyurmak, emretmek 81, 145, 328, 426, 453, 525, 608, 688, 851, 800, 809, 852.
- bügrî** : Eğri 795.
- bük-** : Kıvrırmak, eğriltmek 773.
- bükil-** : Eğrilmek, burulmak 789.
- bülbül** : Bülbül 658.
- bünyâd** (F.): Temel, esas, yapı, bina 7, 147, 184.
- bünyâd eyle-** : Yapmak, meydana getirmek 286.
- bünyâd it-** : Bina etmek, yapmak 358.
- bürâder-zâde** (F.): Kardeş oğlu 294.
- bürde** (A.): Bir çeşit elbise, hırka 287
- bürhân** (A.): Delil, ispat 296, 865.
- bürüdet** (A.): Soğukluk 500.
- büt-hâne** (F.): Puta tapanların ibadet ettikleri yer, tapınak 497.
- bütün** : Bütün, tamamen 531.

- C -

- câm** (F.): Bardak, kadeh 19, 84, 231, 242, 381, 538, 669, 742, 777, 778, 779, 807.
- câme** (F.): Elbise, çamaşır 365, 382.
- câmi'** (A.): 1. Müslümanların ibadet yeri, cami 99, 459, 867. 2. Toplayan, bir araya getiren (Kur'an-ı Kerim) 888.
- cân** (F.): 1. Can, ruh, varlık, hayat, yaşama 3, 45, 97, 100, 102, 110, 126, 148, 178, 248, 265, 295, 315, 321, 338, 353, 379, 414, 418, 420, 423, 429, 443, 470, 518, 536, 545, 585, 625, 655, 660, 699, 670, 709, 711, 755, 788, 859, 892, 900, 901. 2. Gönül, kalp 9, 32, 100, 161, 244, 359, 630, 655, 702, 722, 824, 825.
- cân vir-** : 1. Canlandırmak, hayat vermek 14. 2. Çok fazla arzu etmek 657.
- cânın al-** : Öldürmek 268.
- canân** (F.): Gönül verilmiş, sevgili 536, 545, 892.
- cânâne** (F.): Sevgili 212.
- cây** (F.): Yer 389.
- ced** (A.): Cet, ata, baba, soy 224.
- ced-be-ced** (F.): Eskiden beri bir sülâle halinde gelerek 194.
- cehd** (A.): Çalışma, çabalama
- cehd it-** : Çalışmak, çabalamak 404.
- cehennem** (A.): Tamu, cehennem 898.
- cehl** (A.): Bilmezlik, bilgisizlik 822.

- celāl** (A.): Büyüklük, ululuk 369.
- Cem** (F.): İran mitolojisine göre içki ve şarabı bulan hükümdar 389, 777.
- cem'** (A.): Toplama, bir araya getirme 297.
cem' eyle-: Bir araya getirmek 282.
cem' it-: Bir araya getirmek 258, 266.
- cemā'at** (A.): İmamın arkasında namaz kılanlar, cemaat 459.
- cemāl** (A.): Güzellik 91, 101, 367, 369, 454, 684, 687, 784, 879, 891
- cemī'** (A.): Bütün, hep 877.
- cemīl** (A.): Güzel, güzellik sahibi 307.
- cenāh** (A.): kol 44.
- cennet** (A.): Cennet 86, 109, 113, 163, 223, 441, 719, 746, 872, 913, 919.
- cev** (F.): Arpa 120.
cev cev: arpa arpa 61.
- cevāb** (A.): Karşılık, cevap 6, 903.
cevāb vir- : Karşılık vermek 455.
- cevāhir** (A.): Cevherler, mücevherler 271, 273, 498, 819, 821.
- cevher** (A.): 1. Değerli taş, mücevher 202, 211, 274 2. Öz, asıl mayâ, esas 595, 597.
cevher eyle-: Değerli kılmak 818.
- cevlān** (A.): Dolaşma, gezinme
cevlān it-: Dolaşmak, gezinmek 45.
- cevr** (A.): Zulüm, cefa, eziyet 98, 723.
- cevv** (A.): Gök denilen hava ile dolu boşluk 88.
- cibāl** (A.): Dağlar 366.
- cibinlik** : Cibinlik, yatağın üstüne kurulan tül örtü 528.
- Cibrīl** (A.): Cebrail, vahiy meleği 55, 91, 143, 159, 188, 740.
- cidd** (A.): Çalışıp çabalama 404.
- cift** : Çift 631.
- ciger** (F.): Ciğer, yürek 28.
- cihān** (A.): Dünya, âlem 5, 44, 51, 69, 76, 78, 92, 95, 123, 159, 161, 169, 179, 186, 198, 200, 224, 226, 267, 273, 323, 324, 355, 360, 374, 377, 380, 443, 485, 573, 599, 619, 620, 627, 639, 675, 681, 683, 695, 711, 716, 724, 793, 800, 823, 826, 836, 837, 839, 858, 859, 870, 871, 887.
Cihān fahrı: Peygamberimiz Hz.Muhammet 829.
- cihān-ārā** (F.): Cihanı süsleyen 798.
- cihān-gīr** (F.): Dünyayı ele geçiren, büyük fatih 189.
- cihān-nümā** (F.): Dünyayı gösteren 84.
- cihet** (A.): Taraf, yön 96, 537.
- cilve** (A.): Güzel ve hoş bir biçimde görünme
cilve it-: Hoş bir biçimde görünmek 46.
- cin** (A.): İnsanlardan ayrı olarak gözle görülemeyen yaratıklar 178, 225, 336.
- cinān** (A.): Cennetler 46.
- cism** (A.): Beden, gövde, madde 26, 110, 121, 292, 379, 473, 859, 893.
- cūd** (A.): Cömertlik, el açıklığı 875.
cūd kııl- : Cömert davranmak 878.
- cüş** (F.): Kaynama, coşma 82.
cüşa gel- : Galevana gelmek 81.
cüş eyle- : Coşmak 105, 696.
cüş it- : Coşmak 231, 498.
- cübbe** (A.): İlmiye sınıfından olanların giydikleri bir çeşit elbise, cüppe 345.
- cümle** (A.): Bütün, hep, tamam 50, 79, 221, 285, 368, 390, 685, 691, 792, 837
- cür'a** (a.): Yudum, bir yudumluk içki 21, 84, 234, 745.
- cüst** (F.): Eli ayağı çabuk, çevik 72, 281.
- cüvān** (F.): Genç, taze, delikanlı 520, 637, 767.
cüvān eyle- : Tazelemek 255.
- cüvānān** (F.): Civanlar, gençler 639.
- cüvān-rāy** (F.): Genç fikirli 328.
- cüz** (A.): Kısım, parça, bölük 625.
cüz cüz: Parça parça 347.
- cüz'i** (A.): Pek az, azıcık 722.

- Ç -

- çac**: Yiğın, tahıl yiğını.
çac it-: Yiğın haline getirmek 283
- çadır** (F. < çader) : Çadır 357.
- çağır** - : Bağırarak, haykırmak 356, 655, 750.
- çāk** (F.): Yırtık, yarık 229.
çāk eyle- : yırtmak, parçalamak 385, 415, 658.
çāk it-: Yırtmak 658.
çāk ol- : Yırtılmak 385.
- çaķıldak** : Su değirmenin üst taşına dokunarak sürekli bir ses çıkaran tahta parçası 77, 508.
- çālāk** (F.): Çevik, tez canlı 72, 281, 899.
- çaldır** - : Vurdurmak, vurarak ses çıkartmak 227.
yere çaldır- : Yere çaldırmak, vurdurmak, çarptırmak 379.
- çalın** - : (Müzik aleti) Kullanılmak 530.
- çār** (F.): Dört 184.

çäre (F.): Çıkar yol, çözüm yolu 124, 130, 815.
 çäre bul- : Çare bulmak, çözüm bulmak 120, 124.
çarh (F.): 1. Felek, gök, dünya 29, 77, 96, 216, 378, 434, 499, 508, 511, 563, 718, 744, 751 2. Çark, tekerlek 66, 123, 759 3. Dönen, devreden.
 çarh it- : Döndürmek 222.
çar-yâr (F.): Dört dost (Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali) 185.
çegâne (F.): Bir çeşit çalpara, çengi tefçiği 375, 770.
çehâr (F.): Dört 607.
çehâz (A.): Takım, alet 449.
çek- : 1. Çekmek 90, 354, 466. 2. Çekip almak 771. 3. Katlanmak 366.
Çekmeceli: Çekmeceli (yer adı) 713.
çekmek : Taşımak 632.
çeliksiz : Çelik olmayan 588.
çeng (F.): Çalgı aletlerinden bir saz çeşidi 248, 375, 379, 770.
çengi (F.): Def çalarak ve şarkı söyleyerek oynayan kadın 771, 775, 781.
çep : Apaçık gibi
 çep eyle- : Apaçık ortaya koymak 380.
çerâğ, **çırağ** (F.): Mum, kandil, ışık 319, 320, 410, 448, 600, 825, 865 ; 395.
çeşm (F.): Göz 15, 170.
çeşme (F.): Çeşme, musluklu su haznesi 901
çeşme-sâr (F.): Çeşmesi bol olan yer 38.
çevgân (F.): "Güty ü çevgân denilen bir çeşit" cirit oyununda, hayvan üstünden topu tutup almaya yarayan ucu eğri değnek 138, 265.
çık- : 1. İçeriden dışarıya çıkmak 405. 2. Ortaya çıkmak 733, 756, 772. 3. Yükselmek 771.
çıkar- : Çıkarmak, dışarı çıkarmak 820.
çıkma- : Çıkmamak, bulunduğu yeri terk etmemek 391.
çinla- : Çinlamak 790.
çi (F.): Eğer, çünkü 290, 422, 784, 824.
çiger (F.): Çünkü 610.
Çin : Çin ülkesi 34, 445, 497, 849.
çin (F.): Kıvrım, büküm 479.
çini (F.): Çini, sırlı kap 30.
çok : Fazla, çok 76, 183, 183, 380, 551, 676, 709, 895.
çöp : Saman, ot vb. şeylerin parçacığı 469.
çöpce : Çöp kadar 495.

çü (F.): Çünkü, mademki, zira 8, 11, 17, 19, 44, 90, 121, 140, 183, 194, 203, 205, 221, 289, 314, 393, 401, 464, 485, 487, 519, 549, 595, 625, 636, 674, 676, 694, 726, 761, 772, 775, 776, 797, 801, 816, 821, 846, 861, 899, 900, 908, 912.
çün (F.): Çünkü, mademki, için, ...dığı vakit 2, 14, 26, 29, 47, 67, 96, 100, 102, 122, 123, 124, 131, 159, 167, 169, 186, 187, 189, 223, 370, 388, 396, 400, 407, 410, 431, 483, 515, 516, 517, 523, 531, 615, 690, 703, 720, 760, 787, 791, 830, 837, 838, 840, 852, 857, 872, 875, 914.
çünki (F.): Zira, mademki, çünkü 83, 95, 113, 218, 224, 252, 368, 409, 427, 455, 458, 650, 670, 802, 805, 819, 845, 894.
çünkim (F.): Çünkü, zira 123, 204, 418, 419, 429, 522.

- D -

da : da bağlacı (Daha önce geçmiş bir cümle veya bir cümle unsuru ile sonraki arasında "ve, hem, dahi" anlamı ile ilgi kurar) 361, 361, 413, 798.
dād (F.): Adalet, doğruluk 305, 472.
dāğ (F.): İnsan ve hayvan vücuduna kızgın demir ile vurulan damga, işaret 708.
Ḍahḥāk (A.): İran'ın zalim ve gaddar bir hükümdarı 474.
dahı : Da, de; ve, dahi; ayrıca, üstelik; o kadar 51, 56, 57, 58, 59, 60, 65, 65, 90, 91, 137, 220, 352, 364, 428, 428, 437, 438, 477, 487, 496, 522, 678, 690, 699, 706, 764, 767, 882, 897, 913, 923.
dahl (A.): Girme, karışma
 dahl eyle- : Girmek, karışmak 11.
daķiķ (A.): Toz haline getirilmiş şey, un 509.
dal : Dal, ağaç dalı 472.
dāl (A.): Osmanlı alfabesinin onuncu harfi olup ebced hesabında dört sayısının karşılığıdır 919.
dām (F.): Tuzak 61, 323
dāmen (F.): Etek 85, 201.
dānā (F.): Bilgili, âlim, bilen 495, 727.
dāne (F.): 1. Tane, adet 110, 133, 230. 2. Tane, tohum 61, 119, 120, 132, 133, 283, 284, 323, 374.
 dāne dāne : Tane tane 211.

- dār** (F.): Ölüm cezasına çarptırılmış olanları asmak için hazırlanmış ağaç, darağacı 625.
- dār** (A.): Ev, yer, yurt 115, 389, 542, 708, 933.
- dāra** (F.): Hükümdar 389.
- dās** (F.): Orak 282.
- da'vet** (A.): Çağrı, davet
da'vet it- : Davet etmek 848.
da'vet kıl- : Çağırarak 846.
- da'vī** (A.): Dava 327.
- Dāvūd** (A.): Davud peygamber 324, 922.
- dāye** (F.): Bakıcı kadın, dadı 476.
- dāyim** (A.): Devamlı, sürekli 217, 224.
- dāyir** (A.): Devreden, dönen, dünya 563.
- dāyire** (A.): Zilli tef 530, 801.
- de** : Da, de 251, 349, 463, 463, 511, 517, 538, 597.
- de-** : Demek, söylemek 101.
- debīr** (F.): Kâtip, yazıcı 844.
- dede** : Ata 859, 860, 913.
- def** (F.): Tef, zilli ve pullu bir çembere geriltilmiş deriden ibaret bir çalgı 417, 530, 796, 801
- def'**(A.): Öteye itme, savma 312.
- defter** (A.): Defter 619.
- değirmen** : Değirmen 125, 512.
- değül** : Değil 92, 134, 196, 249, 429, 484, 727
- dehān** (F.): Ağız 260, 361, 611.
- dehr** (A.): 1. Dünya 66, 124, 846 2. Zaman, devir 844.
- dek** : Kadar 82, 474, 591, 734, 763.
- del-** : Delmek 499, 617.
- delāyil** (A.): Delalet eden şeyler, deliller 313.
- delikli** : Delikli 596.
- delil** (A.): 1. Yol gösteren, kılavuz 865 2. belge, tanık
delil it- : Kılavuz edinmek 155, 866.
delil ol- : Kılavuz olmak 296.
- delü** : Aklı yerinde olmayan, deli 767.
- dem** (F.): 1. Soluk, nefes 255, 326, 368, 440, 483, 484, 485, 493, 532, 623, 748, 892, 922, 923. 2. An, zaman 86, 229, 252, 253, 285, 287, 292, 329, 331, 410, 413, 414, 470, 483, 485, 506, 518, 525, 535, 642, 648, 652, 658, 681, 682, 697, 738, 745, 829, 848.
dem it- : Şarap içmek 745.
dem ur- : İddiasında bulunmak, bahsetmek 326, 898.
- dem** (A.): Kan 252.
- dem-a-dem** (F.): Her an, her zaman 249, 354.
- dem-be-dem** (F.): Zaman zaman 227.
- demür** : Demir 251, 588, 922.
- deñiz** : Deniz 355, 574.
- deñlü** : Kadar 6, 71, 313, 361, 464, 552, 556, 575, 901.
- der** (F.): 1. -de, içinde 406, 657. 2. Kapı 447, 669.
- der-aguş** : Kucaklama, sarma 480.
- derbān** (F.): Kapıcı 447.
- derc** (A.): Toplama, biriktirme
derc it- : Toplamak 288.
derc olun- : Bir araya getirilmek 889.
- dere** (F.): Dert, gam, tasa 120, 220, 302, 311, 317, 348, 558, 615, 640, 662, 682, 699, 706, 720, 760. 2. Ağrı, sızı 509.
- derit-** : Terletmek 779.
- der-kemīn**(F.): pusuda, puslu bekleyen 509.
- dermān** (F.): İlaç, çare 649, 662.
dermān kıl- : Çare bulmak 321.
- ders** (A.): Ders 553.
- derün** (F.): İç, kalp 260.
- dervīş-āne** (F.): Dervişlere yakışır şekilde olan 114.
- deryā** (F.): Deniz 81, 106, 180, 181, 182, 210, 239, 272, 273, 446, 492, 754, 786.
- dest** (F.): El 90, 112, 207, 290, 438, 752.
dest ur- : Elini uzatmak 203.
- destān** (F.): Hikāye, destan 582.
- dest-gīr** : Elinden tutan, yardımcı 215, 220, 873.
- dest-res**(F.): Kuvvet ve zenginlik 803.
- deşt** (F.): Kır, ova 652.
- devā** (A.): İlaç, çare 615
- devān** (F.): Koşarak gitmek 418, 537, 737, 750
- devasuz** : çaresiz 311.
- devlet** (A.): 1. Devlet 135, 193, 228, 497, 712, 811. 2. Baht, tâlih, saâdet 221, 519, 769.
- devletlü** : Dünya ve âhiret mutluluğuna ermiş, dünya ve âhiret nimetlerini kazanmış olan kimse 491.
- devr** (A.): Zaman, devir 195, 218, 243, 645, 767, 799, 855, 859, 860, 861.
- devrān** (A.): Dünya, zaman, devir 23, 70, 219, 261, 294, 512, 643, 776, 799, 804
- dey** (F.): Kış 613.
- deyr**(A.): Manastır, kilise 668, 669, 672, 683, 687, 688, 761. 2. İnsanlık âlemi, bu dünya 243, 409, 570, 610

- 647, 669, 670, 675, 679, 684, 686, 689, 782.
- dî-** : demek, söylemek 7, 17, 20, 50, 65, 130, 181, 126, 139, 151, 160, 177, 168, 197, 205, 206, 207, 213, 221, 234, 240, 257, 262, 315, 330, 340, 350, 428, 456, 457, 476, 478, 481, 517, 522, 524, 546, 560, 618, 625, 638, 643, 651, 654, 674, 683, 684, 691, 698, 711, 712, 713, 714, 718, 720, 726, 727, 750, 760, 763, 766, 769, 776, 783, 785, 802, 810, 812, 815, 826, 833, 836, 858, 861, 869, 911, 915, 916, 931.
- dîbâ (F.):** Renkli dokuma motiflerle süslü lüks bir çeşit ipek kumaş 489.
- dîbîr (F.):** Kâtip, yazıcı 32.
- dîdâr (F.):** Yüz, çehre 17, 416, 547.
- dîde (F.):** Göz 213, 862.
- dîdür-** : Söyletmek 56, 64.
- dîk-** : Dikmek 357.
- dîkil-** : Ayakta durdurulmak 842, 845.
- dîl (F.):** Gönül 35, 174, 178, 202, 256, 259, 270, 282, 295, 303, 322, 474, 494, 499, 558, 569, 585, 586, 605, 609, 630, 664, 701, 749, 755, 762, 764, 788, 791, 818, 867, 822, 900, 924, 925.
- dîl bağla-** : gönül bağlamak 517.
- dîl :** Lisan, dil 204, 280.
- dîle gel-** : Söylenmek, ifade edilmek 551.
- dîl-ârâ (F.):** Gönül süsleyen, gönle hoş gelen 444.
- dîl-ber (F.):** Gönül götüren, sevgili 27, 534, 614, 623, 774.
- dîl-beste (F.):** Gönül bağlamış 716.
- dîl-dâr (F.):** Birinin gönlünü eli altında tutan, sevgili 314, 659.
- dîle-** : Arzu etmek, talep etmek, istemek 257, 413, 673, 758.
- dîlek :** İstek, arzu 895.
- dîl-keş (F.):** Gönül çekici 352.
- dîme-** : Söylememek 476.
- dîmi :** Bir cins kumaş, bez 57.
- dîn (A.):** Allah'a inanma ve ibadet etme sistemi, din 152, 159, 184, 189, 191, 193, 319, 391, 460, 497, 526, 559, 592, 600, 647, 765, 825, 846, 863, 865, 867, 927.
- dîn-** : Söylenmek 93, 122, 330, 593, 693.
- dînil-** : Söylenmek, denilmek 206, 521, 558, 723, 853.
- dînilme-** : Söylenmemek 205.
- dîfile-** : Dinlemek, kulak vermek 315, 327.
- dîr-** : Toplamak, bir araya getirmek, dermek 271.
- diri :** Canlı, yaşayan 198, 224, 918.
- diril-** : Toplanmak, bir araya gelmek 636.
- diril-** : 1. Yaşamak, hayat sürmek 341. 2. Dirilmek, hayat gelmek 326.
- dirilt-** : Hayat vermek, canlandırmak 14.
- dirlik :** Hayat, yaşayış 342, 747.
- dişi :** İnsan ve hayvanlarda erkeğe karşı olan cins 488.
- dître-** : Titremek 85.
- div (F.):** Dev 336, 337.
- dîvâr (F.):** Duvar 669.
- diyâr (A.):** Memleket, ülke 34.
- diz-** : Sıralamak, dizmek 211, 600, 757, 835.
- dizil-** : Sıralanmak, dizilmek 851.
- dost (F.):** Yakın arkadaş, ahbab, dost 489, 490.
- döğün-** : Dövünmek, feryat etmek 125, 762.
- dök-** : 1. Dökmek, akıtmak 415. 2. Saçmak, sarf etmek 443.
- dön-** : Dönmek, dolaşmak 97, 124, 216, 508, 512, 788, 838.
- döndür-** : Döndürmek 70.
- dört :** Dört 8, 556, 912, 919.
- döşe-** : Yaymak, açmak, sermek 319.
- du'â (A.):** Allah'a yalvarma, yakarma, niyaz 31, 137, 143, 202, 203, 204, 293, 294, 560, 585, 694, 935.
- dûd (F.):** Duman 347, 349, 401.
- duhter (F.):** Kız 687.
- dûn (F.):** Değersiz, bayağı, adi 124, 132, 804.
- durur :** Dır, dir 368.
- duy-** : duymak, işitmek 251.
- dû (F.):** İki 394, 839.
- dü kevn :** İki âlem, dünya ve âhiret 144.
- dücâ (A.):** Karanlık 54.
- düğün :** Düğün 540, 618.
- dün :** 1. Gece, gece vakti 125, 508, 849. 2. Dünkü gün 226.
- dünyâ, dünye (A.):** Âlem, dünya 152, 175, 444, 457, 486, 496, 516, 688, 727, 727, 782, 784, 785.
- düpdüz :** Çok düz ve doğru, dümdüz 139.
- dür(r) (A.):** İnci 202, 211, 257, 271, 272, 279, 446, 492, 498, 595, 597, 598, 599, 600, 757, 819, 820, 823, 824, 835, 851.
- dür-** : Kapatmak 909.
- dürd (F.):** Tortu, çöküntü 749.

- dür-feşân** (F.): İnci saçan, inci gibi söz söyleyen.
dür-feşân it-: İnciler saçmak, inci gibi sözler söylemek 808.
- düriş-** : Bir işe devam etmek, gayret göstermek, uğraşmak 404.
- dürlü** : Türlü, çeşitli 686.
- düş** : Rüya 659.
- düş-** : Düşmek 176, 232, 353, 385, 390, 405, 534, 543, 625, 633, 637, 640, 667, 697, 739.
- düşmen** (F.): Hasım, düşman 490.
- düşür-** : 1. Düşürmek, düşmesine sebep olmak 102, 129, 132, 264, 384. 2. Yapmak, etmek 62.
- düt-** : Tütmek, duman çıkarmak 349, 401, 411.
- dü-tâ** (F.): İki kat, bükülmüş
dü-tâ kıl-: Bükmek 672.
- düz-** : Meydana getirmek, hazırlamak, tanzim etmek 212, 821.
- düzd** (F.): Hırsız 405.
- düzet-** : 1. Tertip etmek, yapmak 424. 2. Takmak 527.
- düzül-** : Tertiplenmek, tanzim olunmak 241, 805.
- E -
- ebed** (A.): Sonu olmayan gelecek zaman 381, 610.
- ebrâr** (A.): Hayır işleyenler, hayır sahipleri, iyi kişiler 191.
- ebter** (A.): Eksik, noksan, tamamlanmamış 293.
- ebvâb** (A.): Kapılar 576.
- ecdâd** (A.): Dedeler; atalar; cetler 195, 197.
- ecel** (A.): İnsan hayatının önceden takdir edilen sonu, ölüm vakti 24, 33, 118, 287, 290, 420, 538, 778.
- ecsâm** (A.): Gövdeler, bedenler 148.
- edyân** (A.): Dinler 144.
- efgende** (F.): Düşkün, bîçare, zavallı 127, 609.
- ef'i** (A.): Engerek yılanı 333.
- efkâr** (A.): Düşünceler, fikirler 348, 822.
- eflâk** (A.): Felekler, gökler, semalar 30, 165, 415, 889
- efsâne** (F.): Masal, asılsız hikâye 774.
- eg-** : Eğmek, bükmek 479.
- eger** (F.): Eğer, şayet 206, 440, 463, 467, 489, 643, 711, 712, 728, 729, 799, 799, 813, 862, 883, 898, 901, 920.
- egerçi** (F.): Her ne kadar, gerçi, ... ise de 389, 685, 795, 878, 885, 895.
- egilmek** : Eğilme, büküme 87.
- egin** : Omuz, sırt 489.
- egri** : Eğri; bir tarafa doğru bükülen
egri bügrü : Hertarafı çarpık, doğru olmayan 795.
- ehl** (A.): Hünerli, bir işin erbabı; sahip, ehil 127, 129, 134, 171, 183, 192, 213, 230, 319, 398, 559, 592, 600, 609, 761, 791, 792, 822, 930, 935.
- ejder** (F.): Büyük yılan 507.
- ek-** : Saçmak, serpmek, ekmek 75, 87, 119, 120.
- eğall** (A.): Daha az, en az, en küçük 93.
- ekber** (A.): En büyük 507.
- ekin** : Ekin, ekilmiş tahılın yerden bitmiş 119.
- ekşer** (A.): En çok, en fazla, daha ziyade 93.
- eksik bk. eksük**
- eksük** : Bütün olmayan, noksan, eksik 127, 157, 609.
- el** : El (organ) 41, 42, 112, 214, 265, 383, 390, 407, 466, 491, 697, 779, 780, 787, 807.
- el al-** : Mürşidin elini tutup ona teslim olmak 232.
- el ur-** : El atmak, el sürmek 2, 136.
- elâ** (A.) Bilmiş ol, bak, dinle 193, 561, 735, 817.
- el'ân** (A.): Şimdi, henüz 165.
- elest** (A.): Ruhların yaratıldığı zaman, insanların yaratılış başlangıcı 301, 562, 752.
- elhamdü lillâh** (A.): Allah'a hamd olsun, Allah'a şükür 262, 558.
- elhân** (A.): Nağmeler, ezgiler 324.
- elif** (A.): Arap alfabesinin ilk harfi 617, 924.
- el'tâf** (A.): İyilikler, iyi muameleler 894.
- elvân** (A.): Renkler, çeşitler 568.
- elyak** (A.): Daha layık, liyakatli, çok yakışır 60.
- em** : İlaç, deva, çare 923.
- em-** : Emmek 717.
- emân** (A.): Eminlik, korkusuzluk 33.
- emîn** (A.): Kendine inanılan, itimat edilen 159.
- emîr** (A.): Bir kavim veya memleketin başı, reis 486, 873.
- emr** (A.): Buyurma, buyruk, emir, ferman 70, 98, 185, 813.
- emvât** (A.): Ölüler 224, 747.

- eñ** : Sıfatların ve zarfların başına gelerek onların üstünlük derecesini yapar 830.
- enbân** (F.): Dağarcık, yiyecek çantası, heybe 272, 437, 819.
- enbiyâ** (A.): Peygamberler, yalvaçlar 146, 839, 854, 877, 907.
- encüm** (A.): Yıldızlar 99, 400, 721, 757.
- endâze** (F.): Ölçü; altmış santimetrelik bir ölçü 344.
- ene'l-hak** (A.): Hallâc-ı Mansur'un söylediği "Ben hakkım" manasında meşhur bir söz 56, 64, 625, 655, 750.
- enîn** (A.): İnceleme, inilti 278, 302, 309, 426, 509.
- enînsüz** : İniltsiz 302.
- envâ'** (A.): Neviler, türler, çeşitler 278.
- envâr** (A.): Nurlar, parlaklıklar, ışıklar 561, 904.
- epsem** (A.): Susmuş, sessiz 659.
- er** : Erkek kişi, yiğit, erkek 157, 457, 487, 488.
- erbâb** (A.): Sahipler, ehiller 327.
- erkân** (A.): Esaslar; ileri gelenler 193, 607.
- ermeni** : Ermeni milletinden olan 592.
- ervâh** (A.): Ruhlar 224, 743.
- es-** : Esmek 7, 520, 521.
- es'ad** (A.): En hayırlı, çok mutlu 461.
- esbâb** (A.): Vasıtalar, sebepler 915.
- eşdâf** (A.): Sedefler, inci kabukları 274, 437, 817.
- eşer** (A.): Etki, iz, belirti
eşer kııl- : Tesir etmek 333.
- esîr** (A.): Esir, tutsak, köle 486.
- esmâ** (A.): İsimler, adlar 240, 878, 880.
- eşnâm** (A.): Sanemler, putlar 669, 672.
- esrâr** (A.): Sırlar, gizler 546, 677, 693.
- esrûk** : Kendinden geçmiş, sarhoş 744.
- ester** (F.): Katır 335.
- eş'âr** (A.): Şiirler 768.
- eşcâr** (A.): Ağaçlar 199, 661.
- eşk** (F.): Gözyaşı 157.
- eşkiyâ** (A.): Haydutlar, yol kesenler 461, 905.
- eşme** : Kumsal yerde çıkan su pınarı 48, 105.
- eşyâ** (A.): Nesnelere, mevcut olan şeyler 18, 82, 106, 152, 160, 218, 225, 570, 744, 846.
- etek** : Etek 473, 491.
- etmek** : Ekmek 488.
- ev** : Ev, hâne 466.
- evlâd** (A.): Çocuklar, nesil 86, 104.
- evliyâ** (A.): Erenler, ermişler, veliler 877.
- evrâd** (A.): Okunması âdet olunan dinî dualar 585.
- evşâf** (A.): Vasıflar, sıfatlar 577.
- evvel** (A.): Önce, ilk, birinci 73, 78, 98, 231, 232, 244, 257, 259, 387, 541, 684, 722, 830, 853, 854, 916.
- evvelâ** (A.): İlk olarak, birinci olarak 583.
- eyâ** (F.): Ey, hey 803.
- eyit-** : Söylemek 93, 294, 868.
- eyle** : Öyle, o şekilde 753.
- eyle-** : Eylemek, kılmak, yapmak, etmek 3, 4, 5, 11, 26, 27, 32, 33, 35, 59, 82, 83, 96, 105, 230, 240, 246, 253, 255, 256, 261, 282, 316, 322, 380, 396, 413, 415, 468, 496, 552, 566, 567, 572, 576, 603, 604, 605, 614, 615, 619, 696, 728, 732, 751, 762, 766, 781, 810, 818.
bâz eyle-, halâs eyle- ihsân eyle-, âlet eyle-, sırdaş eyle-, mevvâc eyle-, cüvân eyle-, âzâd eyle-, şâd eyle-, zer-eşân eyle-, niyâz eyle-, seyrân eyle-, mest eyle-, cevher eyle-, zîver eyle-, cüş eyle-, tecelli eyle-, çep eyle-, tay eyle-, key eyle-, âğâz eyle-, pâs eyle-, yas eyle-, kısm eyle-, şahib eyle-, helâk eyle-, temevvüc eyle-, bünyâd eyle-, müretteb eyle-, mürekkeb eyle-, zâr eyle-, sikke eyle-, 'arz eyle-, kutb eyle-, inşâ eyle-, hey eyle-, pervâz eyle-, zikr eyle-, dahl eyle-, bi-dâreyle-, ziyâfet eyle-, şahid eyle-, pâk eyle-, çâk eyle-, ifşâ eyle-, mücellâ eyle-, cem' eyle-, zür eyle-.
- eytâm** (A.): Yetimler 306.
- eyü** : İyi, güzel, hoş 388.
- eyyâm** (A.): Günler, zaman 61, 342, 636, 777.
- Eyyüb** (A.): Sabırlı insan olarak gösterilen İsrail oğulları peygamberlerinden biri 302, 700.
- ezel** (A.): Başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik 231, 234, 905.
- ezmân** (A.): Zamanlar, vakitler, anlar 512.

- F -

- fağr** (A.): Öğünme, şeref, onur 191, 196, 308, 627, 826, 829, 837, 841.
fağr it- : Böbürlenmek 627.
- fağîr** (A.): Yoksul, züğürt, parasız 308, 397, 439.
- fağr** (A.): Fakirlik, yoksulluk 308, 627, 841, 874.

- fāl** (A.): Talih, baht, şans 260.
fānī (A.): Devamlı olmayan, sonu gelen ve yok olan, geçici 123, 175, 393, 409, 434, 485, 516, 520, 523, 679, 686, 711, 740, 742, 783.
farḳ (A.): 1. Ayrılık, ayrılma, seçilme 2. Baş, tepe, en üst nokta 563, 806. farḳ olun- : Farkına varılmak 581.
faşih (A.): Fesâhatla, yani doğru, kaideye uygun; ghereksiz ve kullanılışı yaygın olmayın kelimelerden uzak olarak söylenilmiş (söz) 269.
faşl (A.): Bir kitabın bölümlerinden her biri 288, 556.
fātiha (A.): Kur'an-ı Kerim'in birinci suresi, Fatiha Suresi 299.
fâyık (A.): Üstün, yüce 467.
felek (A.): 1. Sema, gök, felek; eskilerin inancına göre her bir gezegene ait gök tabakası 67, 81, 96, 203, 228, 250, 371, 563, 596, 612, 623, 628, 635, 721, 744, 759, 806, 838. 2. Talih 631.
fellâh (A.): Çiftçi, ekin eken ve biçen 118, 281.
fenâ (A.): Yokluk, yok olma, sürekli ve kalıcı olmama 111, 123, 325, 365, 465, 540, 570, 610, 712, 727, 782, 785.
fenâyî (A.): Ölümlü 484.
Ferhâd (F.): "Ferhat ve Şirin" hikâyesinin erkek kahramanı ve Şirin'in aşığı 590.
ferḥunde (F.): Kutlu, mutlu, uğurlu 62.
fermân (F.): Buyruk, emir 151, 225. fermân it- : Emir vermek, emretmek 911.
ferrâş (A.): Süpürücü, mukaddes yerleri süpürüp temizleyen 454.
ferş (A.): 1. Yer, yer yüzü 739. 2. Döşeme 419, 473.
fesâne (F.): Masal, asılsız ve olağan üstü hikâye 378.
feth (A.): 1. Açma, açılma; kuşatma, ele geçirme 2. Başlama 299. feth it- : Kuşatmak, ele geçirmek 216, 630. feth ol- : Açılmak 703. feth olun- : Açılmak 153.
fettâh (A.): Açan, açıcı 576.
fıtrat (A.): Yaratılış, tabiat, huy 11.
fiğân (F.): Acı ile bağırma, feryat, bağırıp çağırma, inleme 355, 427. fiğân it- : Feryat etmek 802.
fikr (A.): Düşünme, düşünce, fikir 13, 359, 403, 480, 491, 594, 665.
firâk (A.): Ayrılık, ayrılma 363, 660, 671.
firāvân (F.): Çok, bol, fazla 529.
Fir'avn (A.): Allahlık iddiasında bulunduğu için Hz. Musa'nın mücadele ettiği Mısır hükümdarı 506.
firdevs (A.): Cennet, uçmak 155, 539, 912.
fişek : Fişek, donanmalarda ve şenliklerde atılan yanıcı maddeler 721.
fiten (A.): Fitneler, belalar, ayartmalar, ara bozmalar 389.
fitne (A.): Azdırma, baştan çıkarma, bela, sıkıntı 360, 401, 710.
fuşûl (A.): Fasıllar, kısımlar 598.
fürkat (A.): Ayrılık, firkat 656, 658.
fürû' (A.): Bir kökten ayrılmış kısımlar, dallar 598.
fürüzân (F.): Parlak 493.
füsûn (F.): Sihir, büyü 378.

- G -

- gaddâr** (A.): Haksızlık ve eziyet eden, merhametsiz 331.
gaflet (A.): Dalgınlık, boş bulunma, gafil olma 161.
gâh (F.): Bazan, ara sıra, kimi zaman 372, 417, 558, 625, 625, 627, 628, 629, 632, 632, 633, 633, 633, 790, 790.
gâhî (F.): Ara sıra, bâzan 116, 673, 768.
galbır : Kalbur, tahıl vb.nin elenip toz, toprak ve saman gibi şeylerden ayrılması için kullanılan, altı delikli çember biçiminde alet 230.
gam (A.): Keder, tasa, dert, üzüntü 86, 126, 173, 256, 311, 366, 509, 682, 709, 929.
gam-gîn (F.): Kederli, üzüntülü 286, 605.
gam-hâne (F.): Kaygı yurdu 173.
gam-nâk (F.): Kaygılı, gamlı 385.
gamze (A.): Süzgün bakış, sevgilinin süzgün ve anlamlı bakış 23, 370, 424.
ganî (A.): Zengin, farlıklı 308.
ganîmet (A.): Tesâdüfen ele geçen ve bir daha elde edilmesi umulmayan nîmet veya fırsat 874.
garâyib (A.): Tuhaf ve şaşılacak şeyler 817.
garâz (A.): Maksat, niyet, istek 587, 591, 605.
garb (A.): Batı 34.
garîb (A.): Zavallı 309.

- ğarķ** (A.): Batma, boğulma 377.
 ğarķ it- : batırmak, boğulmak 239, 418, 695.
- ġarrā** (A.): parlak, güzel, gösterişli 561, 808.
- ġavġā** (F.): Kavga, dögüşme, gürültü 176, 179, 234.
- ġavvās** (A.): Dalgiç 266, 575, 819.
- ġ a y b** (A.): Göz önünde olmayan, görünmeyen, gizli ilan âlem 241, 371, 612, 623, 635, 890.
- ġāyet** (A.): Sonuç, bitim, meram 731.
- ġayr** (A.): 1. Başka, gayrı 31, 348, 489, 791. 2. Yabancı kişiler 442.
- ġāzāb** (A.): Dargınlık, kızgınlık 300.
- ġāzī** (A.): Gaza eden, düşmana karşı savaşmaya giden 207, 227.
- ġebr** (F.): Ateşe tapan 153.
- ġeç-** : 1. Geçip gitmek, bırakıp gitmek 249, 342, 414, 421, 430, 431, 465, 778. 2. Vaz geçmek, terketmek 87, 487, 522, 554. 3. Gitmek, tükenmek, sona ermek 613, 645. 4. Üzerinde yürümek, aşmak 652. 5. Girmek, nüfuz etmek 722. 6. Ötesine gitmek, arkada bırakıp ilerlemek 210, 827.
- ġeçme-** : Gitmemek, tükenmemek 117.
- ġeçür-** : Çıkarmak 502.
- ġedā** (F.): Dilenci, yoksul 525, 581.
- ġedik bk. ġedük**
- ġedük** : Eksik, noksan 127, 609.
- ġeh** (F.): Bazan, ara sıra, kimi zaman 378, 381, 673, 790.
- ġehī** (F.): Ara sıra, bazan 116, 372, 378, 381, 629, 768, 827.
- ġel-** : 1. Gelmek 81, 114, 171, 175, 231, 233, 242, 253, 256, 258, 260, 285, 327, 433, 442, 472, 474, 506, 648, 667, 689, 693, 761, 766, 771, 786, 802, 816, 819, 825, 826, 859, 866, 896, 897. 2. Gibi görünmek 89, 495. 3. Yardımcı fiil 81, 242, 551, 653, 667, 758, 869.
- ġelinlik** : Geline yakışan, geline uygun 529.
- ġelme-** : Gelmemek 388, 619.
- ġemi** : Gemi, büyük tekne 786.
- ġenc** : Yaşlı olmayan, körpe, genç 438.
- ġenc** (F.): Hazine 270, 428, 438, 443, 496, 555, 567, 571, 572, 782, 864.
- ġer** (F.): Eğer, şayet, istersen 20, 39, 40, 42, 171, 198, 219, 264, 264, 290, 422, 435, 440, 489, 495, 500, 504, 581, 625, 634, 642, 649, 725, 728, 784, 813, 824, 884, 888, 912, 916, 921, 923, 924.
- ġerçi** (F.): Her ne kadar, ise de, ġerçi 112, 117, 173, 226, 620, 717, 886.
- ġerd** (F.): Tasa, gam, keder 771.
- ġerdün** (F.): Felek, sema 132, 495, 511.
- ġerek** : 1. Lâzım, ġerek 517, 622. 2. İster (edat) 461.
- ġerek-** : Lâzım olmak, icap etmek 698, 872.
- ġerm** (F.): Sıcak, kızgın 758.
- ġermiyān** : Kütahya'da bir kasaba adı ve 15. asır şairi Şeyhî'nin memleketi 264.
- ġet-** : Gitmek, yok olmak, ortadan kalkmak 604, 674.
- ġetür-** : Getirmek, ulaştırmak 63, 111, 654, 770, 921.
- ġevġeş** : Bir çalgı türü 801.
- ġevher** (F.): Cevher, mücevher, inci 203, 266, 575.
- ġey-** : Giymek 529.
- ġey(i)k** : Geyik 664.
- ġezġir** (F.): Ok tutan 228.
- ġidā** (A.): Gıda, insanı besleyen şeyler 110, 284, 679.
- ġırbāl** (A.): Kalbur, iri delikli elek 132, 287.
- ġibi** : Gibi, benzer 69, 125, 173, 220, 281, 285, 332, 335, 340, 405, 406, 411, 415, 417, 433, 512, 520, 600, 601, 757, 812, 834, 838.
- ġice** : Gece vakti, gece 92, 99, 356, 394, 399, 402, 404, 406, 416, 692
- ġicelü** : Gecesi olan, geceli 713.
- ġiç** : Geç, zamna bakımından geri olan 482.
- ġider-** : Ortadan kaldırmak, yok etmek 822.
- ġirān-pā** (F.): Ağır ayaklı, yavaş yürüyen 335.
- ġir-** : 1. Girmek, içeri varmak, dahil olmak, katılmak 265, 281, 298, 403, 510, 532, 533, 544, 563, 652, 660, 725, 759. 2. Başlamak, girişmek 776.
- ġit-** : 1. Gitmek, yakından uzaġa göçmek 431, 523, 650, 653. 2. Yok olmak, kaybolmak 314, 315, 548, 765. 3. Geçmek, bitmek 665.
- ġizle-** : Saklamak, gizlemek 524.
- ġizlemek** : Saklama, gizleme 346.
- ġizlü** : Gizli, saklı 575.
- ġonca** (F.): Açılmamış, tomurcuk gül 39, 714.
- ġöçür-** : Göçürmek, yerini deġiştirmek 516.
- ġög(ü)s** : Sine, göğüs 775.

- gök** : Gök yüzü, sema 42, 94, 149, 177, 199, 215, 227, 330, 339, 394, 441, 493, 502, 503, 764, 842, 847, 876, 921.
- gönder-** : Göndermek, yollamak 146, 427, 602, 648, 675, 849, 850.
- göndür-** : Göndermek 692, 849.
- göñ(ü)**l : Sevgi, istek, düşünce, hatır vb. yürekte var sayılan duygu kaynağı, gönül, kalp, iç, benlik 28, 31, 36, 103, 141, 142, 173, 248, 258, 276, 325, 353, 449, 566, 577, 594, 655, 696, 709, 730, 736, 810, 868.
- göñül düşür- : Gönül kaptırmak 102.
- göñül gözi : Kalp gözü, basiret 425, 597.
- göñül yap- : Gönül kazanmak, hoşnut etmek 809.
- gör-** : 1. Görmek, bakmak, şahit olmak 16, 41, 55, 233, 262, 330, 340, 342, 349, 352, 371, 412, 420, 422, 467, 539, 546, 612, 616, 623, 635, 648, 652, 659, 663, 672, 684, 689, 707, 759, 801, 902, 903, 908, 909, 914. 2. Anlamak 183, 462, 464. 3. Saymak, kabul etmek 874. 4. Süreklilik fiili 176, 546, 823.
- görül-** : Görülmek 430, 526.
- görin-** : Görünmek, varlığı seçilmek, meydana çıkmak 16, 46, 237, 343, 548, 549, 661, 678, 720, 901, 916.
- görüş-** : Görüşmek, birbirini görmek 697.
- görme-** : Görmemek 154, 685.
- görül- bk göril-**
- görün- bk görün-**
- göster-** : Göstermek, işaret etmek 16, 68, 399, 439, 752, 880.
- götür-** : Götürmek, taşımak, nakletmek 283, 526, 650.
- göynük** : Acı, ıstırap 303.
- göz** : Göz 17, 27, 35, 36, 93, 100, 161, 276, 284, 285, 335, 344, 425, 495, 594, 602, 603, 616, 661, 679, 685, 825, 901, 916, 922.
- gözet-** : Kollamak, riayet etmek, dikkat etmek 154, 334.
- gözetmek** : Koruma, kollama 451.
- gözgülü** : Ayna 762.
- gözlemek** : Umma, kollama 488.
- ğubār (A.):** Toz, ince toprak 36, 284, 366, 629, 736.
- ğufrān (A.):** Allah'ın af, merhamet ve rahmeti 300.
- ğulām (A.):** Köle, hizmetçi 850.
- gūr (F.):** Kabir, mezar 603.
- gūş (F.):** 1. Kulak 202 2. İtirme, dinleme gūş it- : İtirmek 696.
- guzāt (A.):** Gaziler, din için savaşanlar 194.
- gūher (F.):** Cevher, mücevher 565.
- gül (F.):** Gül 15, 94, 339, 372, 579, 580, 625, 658, 817.
- gül-** : Gülmek, eğlenmek 39.
- gūlbāng (F.):** Bir cemaat tarafından birlikte söylenen dua, ilahi, tekbir 227.
- gūldür-** : Güldürmek 434.
- Gūlgūn (F.):** Şirin'in bindiği açık doru at 387, 590.
- gūlistān (F.):** Gül bahçesi 12, 39, 501, 523.
- gül-'izār (F.):** Gül yanaklı 625.
- gūlsitān bk. gūlistān.**
- gūlşen (F.):** Gül bahçesi, güllük 15, 94, 121, 719.
- gūlzār (F.):** Gül bahçesi 237, 633.
- gūm (F.):** Kayıp.
- gūm it- : Kaybetmek 325.
- gūm kııl- : Kaybetmek, yok etmek 753.
- gūm ol- : Kaybolmak 325.
- gūmiş :** Gümüüş 774.
- gūmren-** : Homurdanmak 355.
- gūn :** 1. Gün 92, 96, 105, 182, 210, 218, 220, 222, 226, 250, 301, 341, 362, 407, 453, 478, 547, 562, 594, 623, 653, 665, 707, 725, 751, 828. 2. Gündüz 30, 125, 432, 433, 508, 713, 838, 840, 849. 3. Aydınlık 601.
- gūneş :** Güneş 130, 215, 448, 492, 806, 815.
- gūniş bk. gūneş**
- gūtdür-** : Kollatmak, gözetirmek 540.
- gūvāh (F.):** Tanık, şahit 868.
- gūvāhī (F.):** Şahitlik, tanıklık 277.
- gūzāfet (A.):** Boş, beyhude 678.
- gūzel :** Güzel 101, 723, 771, 818.
- gūzer (F.):** Geçiş, geçme 132, 287.
- gūzergāh (F.):** Geçit yeri, geçilecek yer 61, 393.
- gūzergeh bk. gūzergāh**
- gūzīn (F.):** Seçilmiş, seçkin 190.

- H -

hā (A.): Arap alfabesinin dokuzuncu harfidir 919.

h^vāb (F.): Uyku 161, 398, 406, 659.

haber (A.): Bilgi, haber 65, 427.

- haber-dâr** (F.): Haberli, bilgili, haberi olan 413, 693.
- Habeş** (A.): Afrika'nın Kızıldeniz sahilinin güneyinde bir ülke 451, 850.
- habîb** (A.): Sevilen, sevgili 886.
- hâcî** (F.): Hoca, sahip 86, 546.
- hacer** (A.): Taş 810.
- hâcet** (A.): İhtiyaç, Allahtan beklenen, istenen dilek 895.
hâcet dile- : İstekte bulunmak, dua etmek 673.
- hacîl** (A.): Utanmış, mahçup 49.
- had(d)** (A.): 1. Sınır, kenar 731, 919, 2. Mertebe, derece 181, 920.
- hadîs** (A.): 1. Söz, kelâm 12. 2. Peygamberimizin sözleri ve yaptıkları 145, 861.
- hak(ķ)** (A.): 1. Allah, tanrı 127, 139, 192, 235, 460, 533, 578, 584, 609, 675, 808, 809, 847, 868, 902, 926. 2. Doğru, gerçek, hakikat 13, 56, 555, 557, 567, 568, 728, 783. 3. Hak, pay, hisse 299, 301, 304, 305, 306, 307, 309, 334, 513, 657.
Hak te'âlâ : Yüce Allah 685, 881.
- hak** (A.): Kazma, oyma
hak it- : Kazımak, oymak 925.
- hâk** (F.): Toprak 14, 21, 26, 60, 73, 85, 106, 116, 132, 148, 201, 214, 215, 230, 245, 292, 384, 421, 513, 579, 597, 625, 741, 764, 810, 859.
hâk it- : Ölmek, toprağa karışmak 512.
- hakâyîk** (A.): Hakikatler, gerçeklikler 8, 272, 729.
- hâkî** (F.): Toprakla ilgili, topraktan 75, 264, 312.
- hakîkat** (A.): Doğruluk, gerçeklik, asıl, gerçek 105, 147, 296, 297, 318, 568, 638, 703, 728, 731, 732, 786.
- hakîkî** (A.): Hakikate mensup, gerçek 392.
- hâkisâr** (F.): Toz toprak içinde kalmış, hâli perişan 628.
- hâkister** (F.): Kül, ateş külü 116.
- hâl** (A.): 1. Oluş, bulunuş, suret, keyfiyet, durum 233, 310, 367, 368, 392, 551, 690, 760, 766, 837. 2. Dert, keder, elem 5. 3. Derviş ve sofuların geçici olarak tutuldukları cezbe 171, 667.
- hâl** (A.): Ben, yüzdeki siyah nokta 615, 616.
- hâlâş** (A.): Kurtulma, kurtuluş
hâlâş it- : Kurtarmak 4, 295.
hâlâş ol- : Kurtulmak 537.
- halef** (A.): Sonradan gelen, soy, nesil 304, 470.
- hâlet** (A.): Hâl, durum, suret, keyfiyet 171, 583, 655, 688, 797, 807.
- hâletstüz** : Suretsiz, keyfiyetsiz 584.
- Halîl** (A.): Hz. İbrahim 886.
- halk** (A.): 1. Yaratma 2. İnsanlar, halk 512, 716.
halk it- : Yaratmak 576.
halk ol- : Yaratılmak 65, 456, 580, 699.
halk olun- : Yaratılmak 180, 889.
halk olun- : Yaratılmak 152, 236.
- halka** : Halka, çember 626.
- halvet** (A.): Issız, boş yer 670, 694.
halvet it- : Issız bir yere kapanmak 31.
- hamd** (A.): Şükür, Allah'a olan şükran duygularını dile getirme 3, 103
hamdülillâh : "Allah'a hamd olsun" 613.
- hâme** (F.): Kalem 602, 603, 808.
- haml** (A.): Yükleme
haml ol- : Yüklenmek 366.
- hammâl** (A.): Yük taşıyan kimse, hamal 632.
- hamse** (A.): Beş kısımdan meydana gelen manzum eser 268.
- hâmûş** (F.): Sakin, sessiz 105.
- hançer** (A.): Ucu sivir, iki tarafı keskin bıçak, hançer 407, 408, 475, 524, 534.
- hançer bk. hançer**
- hâne** (F.): Ev, mesken, yer 340, 380, 444, 465, 589.
- hânumân** (F.): Mal, mülk, ev, bark 918.
- hâr** (F.): Diken 579, 580.
- hârâ** (F.): Pek katı taş, mermer 843.
- harâb-âbâd** (F.): Harablıkla dolu yer, tam harabe 122.
- harâc** (A.): Vergi, müslüman olmayan halktan alınan askerlik vergisi 445.
- harâm** (A.): Dince yasak edilmiş şey 471.
harâm it- : Yasaklamak 442.
- harâmî** (A.): Harama el uzatan, eşkiya 370.
- harâret** (A.): Sıcak, sıcaklık 500.
- harf** (A.): Ağızdan çıkan herbir sese ait işaret, harf 140, 566, 890, 912, 915, 928.
- harîm** (A.): Herkesin girmesi yasak, korunan ve saygı duyulan yer; harem dairesi 471, 811.
- hâristân** (F.): Çalılık, dikenlik 237.
- har-mühre** (F.): Katır boncuğu 565.

- hâş** (A.): Bir kimseye ait, hususi, özel 266, 575.
hâş it- : Tahsis etmek 142, 295.
hâşş ol- : Tahsis olmak 886.
hâş ü âm : Bütün herkes 388, 459, 852.
- hâşıl** (A.): Meydana gelen, ortaya çıkan
hâşıl ol- : Meydana gelmek, ortaya çıkmak 893.
- hâsta** (F.): Hasta, sayrı 309, 716.
hâste bk. hâsta
- hâşr** (A.): 1. Toplanma 2. Ölülerin dirilip toplanacakları an, kıyamet 82, 474, 591, 734, 763.
hâşr ol- : Toplanmak 91, 738.
- hâş(t)** (A.): 1. Çizgi, yazı 262, 851, 914. 2. Yüz ve yanaklardaki ince tüy, ayva tüyü 36, 360, 616.
- hâta** (A.): Yanlış, hata
hâta it- : Yanlış yapmak 479.
- hâtem** (A.): Mühür, üstü mühürlü yüzük 151, 169.
- Hâtim-i-çay** (F.): Arap kabile reislerinin büyüklerinden ve şairlerinden olup, cömertliği ile meşhurdur 21.
- hâtm** (A.): Sona erdirmeye, bitirmeye 557.
hâtm it- : Sona erdirmek 293.
hâtm ol- : Sona ermek 519.
- hâtün** : Kadın, hanım 341, 491, 851.
- havâ** (A.): Hava 40, 263, 421, 479.
- havâ-dâr** (F.): Etrafı açık, havalı yer 521.
- havrâ** (A.): Âhû gözlü (kız, kadın) 177, 441, 541, 931.
- Havvâ** (A.): Hz. Adem'in zevcesi 223, 236, 745.
- hây u hüy** (F.): Eğelence gürültüsü 254.
- hay(y)** (A.): 1. Diri, canlı, sağ, hayatta olan 2. Allah'ın isimlerinden olup ebedî diriliğini ifade eder 167.
hayy it- : Diriltmek, canlandırmak 224, 613.
- hayâl** (A.): Bir kimsenin kafasında canlandırdığı şey, düş, hayal 27, 361, 615, 659.
- hayât** (A.): Dirilik, canlılık, yaşayış, ömür 37, 48, 79, 121, 148, 321, 541, 644.
- Hayder** (A.): Hz. Ali'nin lakabı 608.
- hayf** (A.): Haksızlık, yazık, zulüm
hayf ol- : Haksızlık edilmek, zulmedilmek 723.
- hâyil** (A.): Engel, mâni
hâyil olma- : Engel olmamak 313.
- hayl** (A.): Zümre, topluluk 869.
- hayr** (A.): İyilik, iyi iş 58, 293, 401, 482, 515, 927.
hayr it- : İyilik yapmak 156.
hayrî'l-beşer : İnsanların en hayırlısı 312.
- hayrân** (A.): Şaşakalmış, şaşkın
hayrân ol- : Şaşakalmak, hayrete düşmek 732.
- hayvân** (A.): 1. Canlılık, dirilik 148, 209, 321, 702, 743. 2. İnsan ve bitki dışındaki canlılar 238, 903. 3. İnsan da dahil olmak üzere bütün canlılar 11, 71.
- hazân** (F.): Güz mevsimi, sonbahar 121, 523.
- hâzır** (A.): Sözü edilen yerde var olan, bizzat bulunan, mevcut olan
hâzır ol- : Mevcut olmak 934.
- hâzin** (A.): Hazine muhafızı, bekçi 567.
- hâzret** (A.): Bir saygı ve ululama ifadesi olarak büyük zatlara verilen ünvan 181, 188.
- helâk** (A.): Ölme, yok olma
helâk eyle- : Öldürmek 604.
- helâl** (A.): Din bakımından yasaklanmayan şey 370.
helâl ol- : Helal olmak 442.
- heliksiz** : Küçük taşsız, ufak taş olmadan 588.
- helva** (A.): Unlu, yağlı ve şekerli maddelerle yapılan bir tatlı 514.
- hem** (F.): Ayrıca, üstelik, aynı zamanda 205, 217, 391, 607, 878.
- hemân** (F.): Hemen, derhal, o anda; ancak, sadece 124, 204, 214, 235, 285, 396, 403, 410, 411, 534, 570, 631, 642, 651, 692, 697, 758, 762, 770, 805, 846, 927.
- hemân-dem** (F.): Hemen, derhal o anda 358, 726.
- hem-dem** (F.): Arkadaş, sırdaş 302, 655, 705.
- hemîn** (F.): Hemen 160, 695.
- hem-nefes** (F.): Arkadaş 803.
- hem-ser** (F.): Arkadaş 637.
- hem-şir** (F.): Süt kardeş 223.
- hengâm** (F.): Zaman, vakit, mevsim 19, 228.
- hep** : Bütün, hepsi 87, 203, 716.
- her** (F.): Birer birer olarak hepsi, tamamı, bütünü, hep (belirsizlik sıfat) 24, 45, 58, 60, 92, 94, 99, 101, 103, 141, 155, 156, 166, 199, 217, 278, 280, 332, 396, 401, 417, 434, 457, 464,

- 469, 473, 521, 553, 558, 578, 582, 584, 607, 620, 681, 684, 704, 721, 752, 757, 779, 839, 883, 912, 917.
- her bir** : Tek tek olanların her biri 11, 21, 61, 424, 662, 682, 724, 755.
- herçi-bād-âbād** (F.): Ne olursa olsun 122.
- her-dem** (F.): Her zaman, daima 655.
- hercâyî** (F.): Kararsız, sebatsız 800, 806.
- hevâ** (F.): Arzu, istek, heves 522, 640, 802.
- heves** (F.): İstek, arzu 487.
- hey** : Hey, ey (ünlem)
hey eyle- : Seslenmek 614.
- heybet** (A.): Korku ve saygı duygusunu uyandıracak hal ve görünüş 85.
- heyülâ** (A.): Zihinde tasralanan şey, korkunç hayal 313.
- hezârân** (F.): Binlerce 404, 687, 748, 800.
- hîrâmân** (F.): Salına salına, sallanarak 529.
- hîred-mend** (F.): Akıllı, anlayışlı 834.
- hîrgâh** (F.): Büyük çadır 394.
- hîrîdâr** (F.): Alıcı, müşteri 392.
- hîrka** (A.): Dervişlerin giydikleri üst elbisesi, hırka 345.
- hîrkalı** : Hırkası olan, hırka sahibi 773.
- hîrkâ-püş** (F.): Hırka giyen fakir, derviş 841.
- hîrmen** (F.): Harman 282, 283, 490.
- hîşt** (F.): Kerpiç, tuğla 589.
- Hîtây** (A.): Çin'in kuzey kısmı, Hitay ülkesi 34.
- Hîzîr** (A.): Bengi su içip ölümsüzlüğe kavuşan kişi 37, 48, 148, 198, 220.
- hicâb** (A.): Engel, perde 549.
- hicr** (A.): Ayrılık 369.
- hiç** (F.): 1. Asla, katiyen, hiç (zarf) 181, 482, 812. 2. Başka, hiç (sıfat) 436, 646, 718, 906.
- hidâyet** (A.): Doğruluk yolu, doğru yola girme 258, 731.
- hikmet** (A.): 1. Üstün akıl ve yüksek ilim 134, 183, 676. 2. Gizli, ne olduğu anlaşılmaz sebep ve hakikat 72, 76, 88, 183, 289, 676, 907.
- hilâl** (A.): Yeni ay, hilâl 407, 432, 524.
- hîle** (A.): Hile, düzen, oyun 400.
- hîmâr** (A.): Eşek 502.
- himmet** (A.): Yardım, lütuf, iyilikle davranma 382, 649, 833.
himmet it- : İyilik ve yardım etmek 607.
- Hind** (A.): Hindistan 52.
- hîsâb** (A.): Hesap 78.
- hitâb** (A.): Söz, nutuk, hitap 455, 843.
- hod** (F.): Kendi, bizzat 4, 814.
- hor** (F.): Önemsiz, değersiz, aşağı, adi 49, 464.
hor gör- : Aşağılamak 464.
hor ol- : Değerini kaybetmek 385.
- Horasan** (F.): İran'ın doğusunda bir memleket adı 189.
- hoş** (F.): Güzel, iyi, tatlı 181, 287, 430, 538, 926.
- hüb** (F.): Güzel, hoş
hüb it- : Güzelleştirmek 137.
- hubâb** (A.): Muhabbet 779.
- Hudâ** (F.): Allah, Tanrı, yaratan 217, 221, 299, 450, 458, 554, 585, 606, 571.
- hud'a** (A.): Aldatma, hîle
hud'a it- : Aldatmak 827.
- Hudâyâ** (F.): Ey Allah'ım, ey Tanrı 3, 14, 183.
- Hudâyî** (F.): Allah'a ait 587.
- huffâş** (A.): Gece kuşu, yarasa 903.
- hullet** (A.): Hakiki dostluk, arkadaşlık 886.
- hum** (F.): Küp, şarap küpü 749, 754, 753.
- humâr** (F.): İçkiden sonra gelen baş ağrısı ve sersemlik 622, 736, 747.
- hum-hâne** (F.): Meyhane, şarap küplerinin olduğu yer 739, 807.
- hün** (F.): Kan 28, 370, 506.
- hün-hâr** (F.): Kan akıtan, kan dökücü 331, 482.
- hür** (A.): Cennet kızları, huriler 163, 284, 746.
- hur** (F.): Güneş 339.
- hurûf** (A.): Harfler 300, 891, 914.
- hurûs** (F.): Horoz 45.
- hurûş** (F.): Coşkunluk, coşma 398.
- husrân** (A.): Kayıp, ziyan 158, 911.
- Husrev** (F.): İran şahlarından Nûşînevân'ın torunu, Hürmüz'ün de oğludur, balığı çok sevdiği için Perviz de denilmiştir 267, 268, 289, 341, 419, 517, 589, 780, 827, 858, 899, 908, 911. krş. Pervîz.
- husrevân** (F.): Padişahlar, hükümdarlar 102, 611.
- hüy** (F.): Bağırıp çağırma, şamata 254.
- hüccet** (A.): Delil, kanıt 296, 872.
- hücre** (A.): Hücre, küçük oda, odacık 31.
- hükûm** (A.): Hüküm, ferman, buyruk, emir 98, 169, 808, 840, 852.
- hümâ** (F.): Saadet, şans, talih gösterdiğine inanılan efsanevi kuş, devlet kuşu 47, 522.
- hürmet** (A.): Saygı, itibar, şeref, kıymet 300, 765, 811.
- hürmetlü** : Saygılı, itibarlı 666.

Hürmüz (F.): Eski İranlıların taptıkları iki mabuttan "hayır tanrısı" kabul ettikleri kuvvet 446.
hüsn (A.): Güzellik 57, 101, 150, 428, 437, 438, 519, 527, 784.
hüveydâ (F.): Belli, âşikâre, ayan 828.
 hüveydâ ol- : Açıklanmak 547.

- I -

ıra-: Uzaklaşmak, ayrılmak 791.
ırak [ıraq] : Uzak, irak 661.
 ırak ol- : Uzaklaşmak 186.
ırlat- : Şarkı söyletmek, terennüm ettirmek 793.
ırmağ : İrmak 223, 351.
ışık : Işık, aydınlık 115, 618.
'ışk (A.): Aşk, candan sevgi 19, 20, 57, 83, 171, 172, 233, 235, 242, 244, 245, 247, 267, 290, 318, 320, 344, 346, 352, 358, 359, 364, 367, 382, 392, 567, 619, 626, 637, 640, 642, 655, 659, 675, 677, 680, 687, 688, 696, 700, 704, 705, 722, 724, 728, 729, 730, 731, 732, 754, 760, 783, 791, 796, 797, 799, 807, 809, 826.
'ıyş (A.): Yiyip içme, eğlenme, zevk ü sefa sürme 247, 494, 519, 538.
 'ıyş it- : Eğlenmek 623.
 'ıyş u nüş: Yiyip içme, eğlenme 494, 519, 803.

- İ -

i- : i- cevher fiili, ek fiil 25, 54, 58, 132, 138, 239, 242, 263, 307, 331, 332, 375, 376, 406, 430, 431, 463, 480, 485, 628, 662, 674, 860, 860.
'ibâret (A.): Cümle, paragraf 140, 142.
İblis (A.): Şeytan 905.
İbn-i âdem (F.): Âdem oğlu, insan 249, 550, 931.
İbrâhim (A.): Peygamber Hz. İbrahim 633, 809.
İbrâhim Edhem (A.): Künyesi Ebû İshak'tır. Babası Belh'te hükümdardır. Bir olay üzerine tacı tahtı bırakmış, önce Mekke'ye giderek imam ve velilerle sohbetlerde bulunmuş, sonra da Şam'a geçerek burada bağ bekçiliği yapmıştır. Lazkiye'de vefat etmiştir (h. 162/m. 778). Cebel-i Edhem'de medfundur. Dünyaya meyletmemekle meşhur ve maruftur 797.

'ibret-küşâ (F.): İbret verici.
 'ibret-küşâ ol- : İbret vermek 166.
'ibret-nümâ (F.): İbret gösteren 679.
ibtidâ (A.): Başlangıç 144.
iç : İç, iç taraf 97, 247, 300, 308, 346, 356, 367, 391, 395, 402, 406, 408, 451, 475, 498, 510, 531, 535, 549, 551, 561, 574, 583, 587, 653, 669, 669, 717, 732, 753, 811, 834, 837, 851, 925.
iç- : İçmek 223, 370, 375, 402, 531, 538, 587, 750, 777, 778, 807, 808, 896.
için, : İçin 112, 133; 131, 298, 298, 346, 430, 484, 518, 626, 629, 632, 913.
içre : İçeri, içinde, arasında 39, 89, 94, 99, 152, 157, 369, 412, 645, 646, 654, 659, 662, 670, 680, 689, 766, 828.
içün bk. için
idin- : Edinmek, sahip olmak 77, 213, 267, 270, 284, 344, 364, 542, 583, 757, 841.
idrâk (A.): Anlayış 72.
İdris (A.): Peygamber Hz. İdris 884.
ifşâ (A.): Gizli bir şeyi yayma, açığa vurma.
 ifşâ kıl- : Açığa çıkarmak 567.
 ifşâ ol- : Açığa çıkmak 763.
iftihâr (A.): Övünme, gurur duyma.
 iftihâr ol- : Övünülmek 627.
igen : Çok, fazla 429, 511, 900.
igne : İğne 357.
iğâta (A.): Çevirme, kuşatma.
 iğâta it- : Kuşatmak, çevirmek 629.
iğlâş (A.): Bir işi sırf Allah rızası için yapmak 136, 142, 143.
ihsân (A.): İyilik etme, lütuf.
 ihsân eyle- : Bağışlamak, vermek 32.
 ihsân it- : Bağışlamak, vermek 935.
 ihsân kıl- : Bağışlamak, vermek 743.
ihyâ (A.): Canlandırma, diriltme; uyandırma.
 ihyâ it- : Canlandırmak 197.
 ihyâ kıl- : Canlandırmak 735.
iki : İki sayısı 5, 125, 135, 218, 250, 287, 432, 432, 436, 461, 511, 535, 542, 549, 646, 674, 733, 876, 928, 929.
ikilik : İkilik, şirk; vahdetin zıddı 295, 548, 747.
ikinci : İkinci sıradaki 917.
iklîm (A.): Memleket, diyar, ülke 718.
ikrâm (A.): Cömertlik, lütuf 894.
ikrâr (A.): Dil ile söyleme, bildirme 191, 677; tasdik, kabul 301, 562.
 ikrâr it- : Bildirmek, söylemek 191, 677.

- iksîr** (A.): Orta çağ kimyacılarının çok tesirli olduğuna ve herhangi bir madeni altın yapacak kadar kuvvetli bir hassâsi bulunduğuna inandıkları bir madde 95, 214.
- iktidâ** (A.): Tâbi olma.
iktidâ kıl- : Tâbi olmak 897.
- i'lâ** (A.): Yükseltme, yüceltme.
i'lâ kıl- : Yükseltmek, yüceltmek 881.
- 'ilâc** (A.): Çare, tedbir 558.
- ilâhî** (A.): Ey Allah'ım 18, 26, 80, 277, 295, 312, 845.
- ile** : Çekim edatı, ile 136, 751, 751, 774, 774.
- ilet-** : İletmek 97, 290, 532, 792, 899.
- ilhâm** (A.): Allah tarafından insanın gönlüne bir şey doğrulma; gönle doğan şey 126.
- illâ** (A.): -den başka, meğer, aksi halde 142, 179, 566.
- 'ilm** (A.): İlim, bilim 25, 88, 184, 553, 554, 608, 875, 878, 883, 890.
- ilt-** : Göndermek 264.
- imâm** (A.): Namazda kendisine uyulan kimse 459.
- imân** (A.): Dinin ortaya koyduğu esaslara inanma, kabul etme, inanç 80, 104, 153, 238, 268, 825.
- imdi** : Şimdi 253, 327, 342, 689, 825, 896.
- im** : Don, elbise 57.
- imlâ** (A.): Söyleyip yazdırma, yazdırılma 924.
imlâ kıl- : Yazdırmak 912.
- imtilâ** (A.): Dolgunluk 494.
- in** : Yuva 469, 798.
- in-** : Nazil olmak 888; inmek. 653, 831; gelmek 330; isabet etmek 922.
- 'inâyet** (A.): Yardım; Allah'ın yardımı 934.
'inâyet it- : Yardım etmek 634, 649.
'inâyet kıl- : Yardım etmek 317.
- inci** (F.): İnci 438; 574.
- İncil** (A.): Hz. İsa'ya nâzil olan mukaddes kitap 888, 921.
- incir** (F.): İncir meyvesi 113.
- incit-** : Zarar vermek 798.
- incü** bk. inci
- iñle-** : İnlmek, sızlanmak 790.
- ins** (A.): İnsan, beşer 178, 225, 336, 930.
- insân** (A.): İnsan, beşer 14, 71, 126, 238, 456.
- inşâ** (A.): Kaleme alma, yazma; meydana getirme 82.
inşâ eyle- : Meydana getirmek 82.
- inşâ it- : Yazmak, kaleme almak 689.
- intihâ** (A.): Son 144.
- ir** : Erken 482.
- ir-** : Ermek, ulaşmak 25, 53, 88, 126, 156, 170, 191, 199, 291, 359, 362, 471, 482, 519, 523, 531, 544, 545, 545, 621, 642, 649, 688, 694, 731, 816, 826, 833, 837, 837, 852, 859, 875, 886, 892, 892, 908, 914.
- i'râb** (A.): Düzgün konuşmak ve hakikati açıklamak 714.
- İrem** (A.): Âd kavmi zamanında Şeddâd tarafından, cennete benzetilerek yapılan bir bahçe olup Şam'da veya Yemen'de olduğu söylenir 931.
- irgür-** : Ulaştırmak, eriştirmek 18, 143, 382, 829.
- iril-** : Ulaşılmak, erişilmek 906.
- iriş-** : Erişmek, ulaşmak 198, 386, 404, 407, 469, 473, 534, 797, 829, 843, 847, 894, 900, 903.
- 'İsâ** (A.): Peygamber Hz. İsa 502, 647, 678; 42, 326, 698, 701, 748, 764, 765, 892, 921, 923.
- 'İsevî** (A.): Hz. İsa'nın dininden olan 920, 922.
- 'İsi** bk. 'İsâ
- 'İsî-nefes** (F.): Nefesiyle -Hz. İsa gibi ölüleri dirilten 181.
- İskender** : (M.Ö. 356-323) Makedonya kralı Filip'in oğlu olup Aristo'dan ders almış ve yirmi yaşında hükümdar olmuştur. Yunanistan'ı, İran'ı, Anadolu'yu, Suriye'yi, Mısır'ı ve Hindistan'ı istilâ eden bu meşhur kumandan 33 yaşında ölmüştür 207, 780. krş. Sikender.
- isrâ** (A.): Gece yürüyüşü 561.
- isrâr** (A.): Sır saklama.
isrâr it- : Sır saklamak 677.
- iste-** : Talep etmek, istemek 25, 78, 110, 606.
- istikbâl** (A.): Karşılama 667.
- istimâ'** (A.): İşitme, duyma.
istimâ' it- : İşitmek, duymak 618.
- iş** : İş, meşgale 283, 338, 388, 515, 651, 907.
- işâret** (A.): Belirti, işaret 391.
- işbu** : Bu, şu, işte 73, 137, 151, 171, 316, 380, 548, 557, 654, 668, 683, 727, 744, 763, 795, 805.
- işit-** : Duymak, işitmek 427, 455, 460, 470, 560, 650, 666, 690, 760, 761.
- işidil-** : Duyulmak, işitilmek 508.

işte : Anlatılan şeye dikkat çekmek için kullanılır; işte 138.

it- : Yapmak, etmek, eylemek, davranmak; yardımcı fiil 2, 3, 6, 8, 9, 12, 15, 21, 23, 24, 29, 34, 37, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 82, 85, 86, 98, 99, 102, 115, 116, 117, 121, 125, 128, 130, 136, 137, 138, 139, 141, 142, 145, 146, 147, 150, 151, 155, 156, 158, 163, 167, 172, 184, 189, 190, 191, 195, 197, 210, 216, 217, 221, 222, 224, 229, 231, 235, 239, 245, 248, 254, 255, 258, 259, 260, 266, 273, 279, 282, 283, 284, 288, 289, 293, 295, 314, 316, 318, 319, 323, 325, 332, 334, 341, 346, 347, 351, 357, 358, 373, 374, 375, 381, 395, 398, 404, 416, 418, 422, 423, 424, 425, 426, 429, 433, 442, 446, 454, 474, 479, 483, 493, 495, 498, 501, 503, 505, 507, 511, 512, 515, 525, 527, 539, 545, 546, 547, 553, 566, 569, 573, 576, 577, 582, 583, 586, 591, 594, 600, 603, 607, 611, 613, 614, 617, 618, 623, 627, 629, 630, 631, 634, 636, 649, 657, 658, 670, 677, 680, 681, 683, 684, 686, 687, 689, 690, 693, 694, 695, 696, 705, 709, 714, 715, 717, 719, 722, 729, 736, 737, 738, 740, 748, 749, 754, 758, 759, 761, 767, 768, 783, 784, 789, 791, 795, 802, 805, 806, 808, 809, 814, 815, 820, 827, 834, 838, 840, 848, 850, 866, 868, 877, 879, 883, 886, 911, 914, 915, 921, 925, 930, 933, 935.

'*adet it-*, *âl it-*, '*arî it-*, '*azîz it-*, *bahâne it-*, *bâzâr it-*, *bend it-*, *beyân it-*, *bünyâd it-*, *cehd it-*, *cem' it-*, *cevlân it-*, *cilve it-*, *cüş it-*, *çâc it-*, *çâk it-*, *çarh it-*, *da'vet it-*, *delil it-*, *dem it-*, *derc it-*, *dür-efşân it-*, *fahîr it-*, *fermân it-*, *feth it-*, *fiğân it-*, *ğark it-*, *güş it-*, *güm it-*, *hakk it-*, *hâk it-*, *halâş it-*, *halk it-*, *halvet it-*, *harâm it-*, *hâş it-*, *haîâ it-*, *hatm it-*, *hayy it-*, *hayr it-*, *himmîet it-*, *hüb it-*, *hud'a it-*, '*iyş it-*, *iğâta it-*, *ihsân it-*, *ihyâ it-*, *ikrâr it-*, '*inâyet it-*, *inşâ it-*, *isrâr it-*, *istimâ' it-*, *itmâm it-*, *qabûl it-*, *kâl it-*, *kaşd it-*, *kemân it-*, *keşf it-*, *kil ü kâl it-*, *kör it-*, *kurbân it-*, *kül it-*, *külhan it-*, *lâyik it-*, *maîhv it-*, *mesrûr it-*, *mest it-*, *mezgûm it-*, *miştâh it-*,

mukarrer it-, *musahhar it-*, *mücellâ it-*, *müdevver it-*, *münâcât it-*, *müzeyyen it-*, *nağş it-*, *nağar it-*, *nağm it-*, *nesh it-*, *nevâ it-*, *nişâr it-*, *nişân it-*, *nişâne it-*, *nür it-*, *nüş it-*, *pâk it-*, *pervâz it-*, *pür it-*, *râst it-*, *revân it-*, *riv it-*, *rüşen it-*, *şalâ it-*, *sâz it-*, *sebîlullâh it-*, *secde it-*, *semâ' it-*, *ser-âgâz it-*, *serzeniş it-*, *seyr it-*, *seyrân it-*, *su'âl it-*, *şerm it-*, *şikâr it-*, *şikâyet it-*, *şirin it-*, *tağyir it-*, *tağsim it-*, *tamâm it-*, *tañ it-*, *târâc it-*, *taşdik it-*, *te'diye it-*, *teessüf it-*, *telh it-*, *temâşâ it-*, *temiz it-*, *terk it-*, *teşbih it-*, *tevaqquf it-*, *un it-*, '*urs it-*, '*uzlet it-*, *vedâ it-*, *vîrân it-*, *vird it-*, *yâdigâr it-*, *ziyâfet it-*.

itdür-: Yaptırmak, ettirmek 29, 686; 31, 31, 36, 179, 253, 318, 680, 796.

i'tikâd (A.): İnanma, gönülden tasdik ederek inanma 141, 566.

itmâm (A.): Tamamlama.

itmâm it- : Tamamlamak 636.

'ivaż (A.): Bedel, karşılık 156.

iy : Ey, hey 193, 231, 233, 327, 428, 444, 484, 561, 638, 643, 656, 698, 727, 735, 798, 817, 858, 897.

iz : İz, işaret 215, 325, 497.

'izzet (A.): Kıymet, değer; kudret 765, 829.

- K -

Ka'be (A.): Mekke'deki mukaddes yapı, Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail tarafından inşa edilmiştir 17, 657, 809.

qabr (A.): Mezar, kabir 533.

qabûl (A.): Almak, benimsemek, razı olmak 85, 767.

qabûl it-: Kabullenmek, razı olmak 505.

qaçan : Ne zaman, ...dığı zaman 114, 547, 582, 663, 794.

qadd (A.): Boy bos, endam 423, 481, 672, 710, 715, 789.

qadem (A.): Ayak

qadem baş- : Bir yere varmak, ulaşmak 159.

qader (A.): Bütün yaratıkların Allah'ın ezeli ilmine göre belirlenmiş olan hallerinin oluş ve ortaya çıkış biçimi 813.

qadim (A.): Eski, eski zaman 145.

qâdir (A.): Kudret sahibi, her şeye gücü yeten 183.

- qadr** (A.): 1. Değer, itibar, kıymet 89, 99, 565, 715. 2. Rütbe, derece 362.
- qaf** (A.): Eski alfabemizin yirmi dördüncü harfi 925.
- qafa** (A.): Baş, kafa 778.
- qafes** (A.): Kafes 5.
- kâfir** (A.): Allah'ın varlığını ve birliğini inkar eden 336, 409.
- qahr** (A.): Mahvetme, ezme 49, 50, 85, 369.
- qâl** (A.): Söz 6, 32, 172, 564, 773.
qâl it-: Söz söylemek 260, 553.
qâl ol-: Söz olmak 95.
- qal-** : 1. Kalmak, geride kalmak 72, 124, 293, 387, 431, 434, 493, 544, 873.
2. Olduğu yerde ve halde durmak 289, 595, 596.
- Qalata** : İstanbul'da bir semt adı, Galata 782.
- qalb** (A.): Yürek, kalp, hayat merkezi sayılan organ 501.
- qalem** (A.): Yazı aleti, kalem 32, 90, 261, 928.
- qalem-dân** (F.): Kalem kutusu, kalemlik 32.
- qalûn** : Kalın, çapı veya derinliği çok olan (cisim) 357.
- qalma-** : Kalmamak 293.
- qamer** (A.): Yer kürenin uydusu olan gök cismi, ay 448, 452.
- qâmet** (A.): Boy, boybos 617.
- kâmil** (A.): Noksansız, mükemmel, olgun 126, 893.
- qamu** : Bütün, hep, tamamı, hepsi, herkes 196, 397, 462, 586, 667, 717, 799, 893.
- qan** : Kan 79, 93, 205, 410, 412, 415, 417, 418, 419, 424, 483, 506.
- kân** (F.): Maden ocağı, kaynak, menba 202, 214, 271.
- qanâdil** (A.): Kandiller 164.
- qand** (A.): Şeker 103, 334, 447, 505, 834.
- qanda** : Nerede 103.
- qanlıq** : Naz, eda, fitne, fetanlık 714.
- qanlı** : Kanlı, kana bulanmış 351, 424.
- qânûn** (A.): 1. Kanun, kaide, esas 134. 2. Dizler üzerinde parmaklarla çalınan bir çalgı 246.
- qapa-** : Kapamak, kapalı duruma getirmek 533.
- qapu** : Kapı, eşik 53, 97, 193, 210, 533, 704.
- kâr** (F.): İş 484.
- qara** : Siyah, kara 27, 54, 400, 451, 554.
qara haber: Kötü haber 65.
- qara** : Yer, toprak, kara parçası 208.
- qaravaş** : Cariye, hizmetçi, kul 450.
- kâr-fermây** (F.): İş buyuran, âmir 328.
- qarı** : İhtiyar, yaşlı 457, 496.
- qarın** : Karın 385, 408.
- qarınca** : Karınca 778, 798.
- kâribân** (F.): Kervan 51, 516, 654.
- qarn** (A.): 1. Boynuz 408. 2. Zaman, vakit 408
- kârübân bk. kâribân**
- Qârûn** (A.): Hz. Musa zamanında yaşamış zenginliği ile meşhur bir kimse 495, 496.
- qâşd** (A.): Bilerek veya isteyerek bir işe girişme, niyet
qâşd it- : Kastetmek, niyet etmek 515.
- qâşide** (A.): Büyükleri övmek üzere yazılan nazım 82, 213.
- qâş** : Kaş 17, 479, 503, 657, 672.
- kâşif** (A.): Keşfeden, bulan 817.
- qatı** : Acımasız, katı 378.
- qatma-** : Katmamak, karıştırmamak 513.
- qatre** (A.): Damla, damlayan şey 28, 74, 84, 88, 94, 106, 107, 182, 252, 377, 552, 620, 624, 629, 743.
- qavış-** : Kavuşmak, birleşmek 656.
- qavl** (A.): Söz, lakırdı 248, 258.
- qavs** (A.): Yay 222, 503.
- qâyil** (A.): Söyleyen, diyen
qâyil kıl- : Söylemek 6.
- kâyinât** (A.): Var olan her şey, kâinat 37, 194, 644.
- qayser** (A.): Eski Roma ve Bizans imparatorlarının lakabı 187.
- qazâ** (A.): Allah'ın ezelden takdir ettiği şeyin vakti geldiğinde olması, kaza 330, 813.
- kebüter** (F.): Güvercin 97.
- kef** (A.): El içi, el ayası 801.
keffine kef ur- : El çırpma 530.
- kehf** (A.): Mağara, in 325.
- kelâm** (A.): Söz 188, 266, 269, 280, 289, 291, 611, 725, 891.
- kelim** (A.): Kendisine söz söylenen, hitap olunulan 883.
- kelisâ** (F.): Hristiyanların ibadet yeri, kilise 843.
- kemâhi(ye)** (A): Eskisi gibi, evvelden olduğu gibi 18.
- kemâl** (A.): Eksiksizlik, noksansızlık, olgunluk, mükemmellik 71, 127, 129, 278, 691.

- kemâl bul- : Olgunlaşnak, kemale ermek 291.
kemâle ir- : Olgunlaşmak, kemale ermek 362, 519.
- kemân** (F.): Yay 22.
kemân it- : Bükme 789.
- kemânçe** (F.): Keman gibi 789.
- kemân-dâr** (F.): Yay tutan 24.
- kemin-geh** (F.): Tuzak kurulan yer 24.
- kenâr** (F.): Kıyı, kenar, yan 88, 621.
- kendi, kendü** : Kendi 52, 112, 117, 125, 208, 220, 222, 323, 383, 412, 414, 631, 904, 910.
- kendüz** : Kendisi, kendi 879.
- kenz** (A.): Hazine, define 270.
- kerâmet** (A.): Olağan üstü haller 10, 931.
- kerem** (A.): Büyüklük, cömertlik, bağlı 931.
kerem it- : İyilik etmek, cömert davranmak 758.
- kes** : Kimse, kişi 181, 436, 718. .
- kes-** : 1. Kesmek 181, 588. 2. Sona erdirmek 386.
- kesâd** (A.): Yokluk, kıtlık 821.
- kesilme-** : Kesilmemek 920.
- kesret** (A.): Çokluk 239, 548.
- keşf** (A.): Ortaya çıkarma
keşf it- : Ortaya çıkarmak 425, 545, 729.
keşf ol- : Ortaya çıkmak 724.
keşf olun- : Ortaya çıkarılmak 546.
- keşşâf** (A.): Keşfeden, ortaya çıkarıcı 724.
- keştî** (F.): Gemi 210, 786.
- kevn** (A.): Varlık, âlem, kâinat 144.
kevn ü mekân : Varlık âlemi, kâinat 46, 864.
- kevneyn** (A.): İki âlem, dünya ve âhiret 139, 145, 159, 873
- kevşer** (A.): Cennet'te bir çeşmenin adı 163.
- key** : İyi, güzel, yerinde 618, 621. 307, 780
key eyle- : İyileştirmek 615.
- Keyhusrev** (F.): Keykâvus'un torunu, Siyâvuş'un oğlu meşhur hükümdar 799.
- Keykubâd** (F.): Keyâniyân denilen eski Fars hükümdarlarından dokuzuncusu, Dârâ da derler 384, 618.
- kez** : Defa, kere 67, 96, 229, 343, 725.
- kıbâb** (A.): Kubbeler 843.
- kıble** (A.): Namazda yönelinen taraf, Kabe'nin bulunduğu taraf 657, 879.
- kıl** : Kıl 361, 480, 781, 788.
- kıl-** : Kılmak, yapmak, etmek, eylemek 6, 30, 32, 43, 89, 103, 104, 109, 110, 137, 167, 169, 218, 229, 286, 305, 312, 317, 321, 333, 400, 420, 432, 454, 500, 501, 504, 506, 524, 536, 560, 564, 601, 653, 672, 720, 735, 743, 753, 781, 786, 828, 831, 838, 846, 862, 867, 875, 876, 878, 881, 882, 884, 897, 904, 912, 917, 928.
kâyil kıl-, mükerrer kıl-, müyesser kıl-, rüşen kıl-, def' kıl-, 'inâyet kıl-, dermân kıl-, peyveste kıl-, ihyâ kıl-, ihsân kıl-, gün kıl-, temâşâ kıl-, vefâ kıl-, iktidâ kıl-, mücellâ kıl-, âvâz kıl-, âgâz kıl-, teslim kıl-, taşarruf kıl-, secde kıl-, hüveydâ kıl-, münevver kıl-, da'vet kıl-, var kıl-, cüd kıl-, i'lâ kıl-, mükerrrem kıl-, nazâr kıl-, nefrin kıl-, rağbet kıl-, eşer kıl-, pervâz kıl-, imlâ kıl-, mu'tarrâ kıl-, musahhar kıl-, bahâne kıl-, şâd kıl-, dü'tâ kıl-.
- kılâ'** (A.): Kaleler 216.
- kıldır-** : Ettirmek, yaptırmak 294.
- kılıc** : Kılıç 391.
- kılma-** : Kılmamak, yapmamak 514, 812, 900.
- kılmağ** : Kılma, yapma, etme 572.
- kımâr** (A.): Kumar, para karşılığı oynanan oyun 67.
- kındil** (A.): Kandil 99.
- kırk** : Kırk 910.
- kısa** : Kısa 491.
- kısm** (A.): Kısım, bölüm, parça
kısm eyle- : Kısımlara ayırmak 576.
- kısmet** (A.): Nasip, pay, hisse
kısmet itme- : Nasip olmamak 814.
- kıssis** (A.): Keşiş, papaz 649.
- kış** : Kış mevsimi 500.
- kıtmir** (A.): Ashâb-ı Kehf'in köpeğinin adı 325.
- kıy-** : Esirgememek, acımayarak vermek 545.
- kıyâm** (A.): Ayağa kalkma, ayakta durma 710.
- kıyâmet** (A.): Dünyanın sonu, bütün ölümlerin dirilerek mahşerde toplanacakları zaman 481.
kıyâmet kopar- : Bağırıp çağırmak, feryat etmek 658, 710.
- kıymet** (A.): Değer, paha 435.
kıymet bul- : Değer kazanmak 257.
- kız** : Kız, kız evlat 592.
- kızdur-** : Kızartmak 787.

- kızıl'**: Kırmızı, al 528.
- ki** : Ki (bağlama edatı) 3, 5, 18, 23, 45, 51, 77, 82, 83, 88, 101, 105, 126, 142, 173, 184, 201, 225, 244, 261, 262, 278, 288, 305, 341, 354, 357, 359, 391, 403, 413, 423, 430, 433, 457, 459, 469, 472, 510, 513, 521, 539, 557, 558, 560, 574, 578, 592, 607, 608, 613, 638, 641, 668, 693, 700, 701, 702, 704, 706, 714, 721, 736, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 751, 752, 753, 755, 756, 778, 800, 802, 848, 850, 853, 867, 889, 890, 911, 917, 919, 931.
- kibriyâ (A.)**: Allah 51, 571, 864.
- kil** : Bir cins toprak, kil 589.
- kîl (A.)**: Söz, kelam 773.
- kilisâ (F.)**: Kilise 810.
- kilk (F.)**: Kalem, kamaş kalem 32, 98, 619.
- kîl ü kâl (F.)**: Dedikodu 551, 564.
kîl ü kâl it- : Dedikodu yapmak 172.
- kim** : 1. Soru zamiri 17, 742, 911. 2. Belirsizlik zamiri 68, 138, 706, 902. 3. Bağlama edatı 19, 70, 71, 74, 85, 86, 92, 158, 197, 213, 214, 226, 228, 242, 328, 329, 332, 377, 394, 490, 542, 543, 559, 576, 582, 608, 738, 739, 740, 746, 747, 748, 749, 750, 769, 794, 796, 797, 799, 800, 811, 814, 822, 835, 863, 871, 902, 904, 906, 935.
- kimi** : Bazı, birtakım 49, 68, 75, 76, 109, 274, 275, 276, 276, 277, 376, 572, 677.
- kimse** : Kimse, kişi 532, 646, 685, 906.
- kimyâ (A.)**: Kimya 214.
- kin (F.)**: Kin, gizli düşmanlık 117, 119.
- kirâm (A.)**: Büyükler, kerem sahipleri 930, 935.
- Kisrî (A.)**: Eski İran hükümdarlarından Nûşinrevân-ı Âdil'in lakabı 447.
- kişi** : Kişi, insan, kimse 101, 156, 892.
- kiştî-zâr bk kişt-zâr**
- kişt-zâr (F.)**: Ekinlik, ekin tarlası 120, 281.
- kitâb (A.)**: Kitap, eser 268, 288, 556, 724.
- ko-** : 1. Bırakmak, terk etmek 61, 175, 176, 305, 393, 422, 431, 478, 596, 880. 2. Yerleştirmek, yüklemek, vermek 80, 317.
- kodur-** : Bıraktırmak 287.
- kodurt-** : Bıraktırmak 787.
- koḥ-** : Kokmak 477.
- koma-** : Bırakmamak 119, 502, 532.
- kon-** : Konaklamak, durmak 669.
- konur-** : Yerleştirmek, oturtmak 516, 668.
- kopar-** : 1. Koparmak, sökmek 466. 2. Kopmasına sebep olmak 658, 710.
- koy-** : 1. Koymak, yerleştirmek 383, 453, 764. 2. Bırakmak, terk etmek 353, 796, 927.
- köhne (F.)**: Eski, eskimiş 516.
- köksüz** : Köksüz, kökü olmayan 502.
- köpek** : Köpek, it 909.
- kör** : Gözü görmeyen, kör 603.
kör it- : Kör etmek 603.
kör ol- : Kör olmak 187, 901.
- köşe** : Köşe, kenar, bucak 919.
- köz** : Köz, sönmeye yüz tutmuş kor 350.
- ḳubür (A.)**: Mezarlar, sinler 23, 425, 917, 918.
- ḳudret (A.)**: 1. Güç, kuvvet, kudret 3, 98, 907. 2. Allah'ın ezeli gücü, kudreti 47, 71, 74, 90, 95, 100, 134, 183, 578, 676.
- Ḳuds (A.)**: Kudüs şehri 648, 650, 665, 666.
- ḳudsî (A.)**: Kutsal 42, 651.
- ḳudur-** : Kudurmak 908.
- ḳuduz** : Kudurmuş, kuduz hastalığına yakalanmış 910.
- kūfi (A.)**: Arap yazısının en eski ve esas şekli olan, düz ve köşeli bir yazı çeşidi 914.
- ḳufl (A.)**: Kilit, sürgü 147, 571, 864.
- kūh (F.)**: Dağ 652, 654.
- kūh-sâr (F.)**: Dağlık 656.
- ḳul** : İnsan, kişi, kul 86, 92, 155, 305, 450, 926.
ḳul ol- : Hizmetinde bulunmak 462.
- ḳulaḳ** : Kulak, işitme organı 818.
ḳulaḳı burul- : Uyarılmak 790.
ḳulaḳı çıḳıla- : Sevilen biri orada yokken anıldığında söylenir 790.
ḳulaḳın bur- : Kulağını bükmek 250.
ḳulaḳın ur- : Kulak vermek, dinlemek 801.
ḳulaḳına küpe idin- : Başa gelen bir durumdan ders almak 757.
- ḳulaḳuz** : Kılavuz 651.
- ḳulan** : Yabani eşek 53.
- ḳullâb (A.)**: Çengel, kanca 789.
- ḳumaş (A.)**: İpek, yün, keten vb.den yapılan dokuma, kumaş 344.
- ḳur-** : Kurmak, düzenlemek 52, 67, 246, 394, 758.
- Ḳur'ân (A.)**: Hz. Muhammed'e inen kutsal kitap 146, 221, 300, 323, 528, 888.
- ḳurb (A.)**: Yakınlık, yakın bulunma 155.

qurbān (A.): Allah'ın rızasını kazanmağa vesile olan şey
qurbān it-: Kurban etmek, kurban sunmak 423.
qurd : Kurt 64, 340, 399, 910.
qurı : 1. Kuru 94, 365, 810.2. Boş, sebepsiz 176, 179, 254.
qurtar- : Kurtarmak 4.
kuru bk. kurı
kūs (F.): Çok büyük ve taşınması güç davul, kōs 227.
qūsūr (A.): Eksiklik 593.
kuş: Kuş 53, 520, 521.
qūt (A.): Yaşamak için yenen şey, gıda 167.
qūṭb (A.): Bir topluluğun, bir tarikatın ileri geleni, ulusu, büyüğü 218, 219, 572, 573, 576, 934.
qutlu: Uğurlu, hayırlı 260.
kūy (F.): Mahalle, sokak 614.
kūfr (A.): 1.İslām dinine uymayan inanç 153, 163, 238. 2. Karalık 497.
kūhen-sāl (F.): Yaşlı, eski 645, 773.
kūhl (A.): Sürme 213.
kül : Yanan odun vb.den kalan toz 348, 349.
kül it-: Yakmak, kül etmek 347, 722.
kūlhan (F.): Hamamda ateş yakılan yer
kūlhan it- : Üzerinde ateş yakmak 115, 719.
kūnc (F.): Köşe, bucak 270.
kūpe : Kūpe 757.
kūrsī (A.): Kūrsü, makam 90.
kūvvāre (A.): Arı kovanı, petek 468.

- L -

lā (A.): Hayır!, lam-clif harfi 566, 924.
lāciverd (A.): Lācivert 29.
lāf (A.): Söz, lakırdı.
lāf ur- : Yüksekten atmak, böbürlenmek; sözünü etmek 913.
lafz (A.): Söz, lafız 269.
lāl (A.): Dilsiz, ebkem 553.
la'l (A.): Dudak; kırmızı ve değerli bir süs taşı 209, 212, 507, 622, 623, 717; 574.
lālā (F.): Bir çocuğu gezdiren, oyalayan, yetiştiren uşak 476.
lām (A.): Lam harfi 555, 924.
lā-mekān (A.): Mekānsız, yersiz; mekāna ihtiyacı olmayan, Hz. Allah 685, 884.
la'net (A.): Allah'ın mağfiretinden mahrumluk.

la'net ol- : Rahmetten mahrum kalmak 905.

lā-yemūt (A.): Ölümsüz, Hz. Allah 167.
lāyık (A.): Değer, yaraşır 60, 488.
lāyık gör- : Yakıştırmak 467.
lāyık it- : Değer vermek 8.
lāyık ol- : Hak etmek 729.

leb (F.): Dudak 181, 447, 718.

ledün (A.): Allah yanı, gayb 553, 554.

legen (A.): Leğen 453.

leng (F.): Topal, aksak 505.

levh (A.): Allah tarafından takdir edilen şeylerin yazılı bulunduğu manevî levha, levh-i mahfuz; ilm-i ilāhî 58, 90, 701.

levh-i mahfūz (A.): Allah tarafından takdir edilen şeylerin yazılı bulunduğu manevî levha, ilm-i ilāhî 891.

leyl (A.): Gece 301, 562.

libās (A.): Elbise, giysi 4, 344, 365, 537.

liḥye (A.): Sakal 375.

liḳā (A.): Görme, kavuşma 27.

lisān (A.): Konuşulan dil; (ağızdaki) dil 43, 571; 131, 907.

livā (A.): Bayrak 870.

lu'b (A.): Oyun, eğlence 70.

luṭf (A.): İyilik, ihsan 49, 50, 195, 369.

lü'lü' (F.): İnci 756, 817.

- M -

ma'ādin (A.): Madenler 581.

ma'ānī (A.): Anlam, mana 266, 269, 270, 569, 823, 832.

ma'den (A.): Maden 819.

mağār (A.): Mağara 634

mağāra (A.): Mağara 168.

mağrib (A.): Batı 849.

mağz (F.): 1. Beyin 269. 2. İç, öz 265.

māh (F.): 1. Ay 96, 99, 118, 196, 216, 471, 563, 601, 641, 707, 720, 806, 840, 841. 2. Yılın on ikide biri, ay 757.

maḥbūb (A.): Sevilen, sevgili 700.

maḥfūz (A.): Saklanmış, gizlenmiş 891.

māhī (F.): Balık 493.

maḥḳūm (A.): Birinin hükmü altında bulunan 885.

maḥmil (A.): Yük, mahmil 517, 704.

maḥmūd (A.): Övülmeye değer 542.

maḥrūm (A.): İstedigini elde edememiş, eli boş 610.

maḥrūm ol- : İstedigine ulaşamamak 128.

maḥşūş (A.): Yalnız bir kişiye ait olan 884.

- maḥv**(A.): Perişân etme, yok etme, ortadan kalkma
maḥv it-: Perişân etmek 422.
maḥv ol-: Yok olmak, ortadan kalkmak 549.
- maḥzen** (A.): İçinde eşya saklanacak yer 550, 571.
- maḳālî** (A.): Söz 278.
- maḳām** (A.): 1. Durulan yer 278, 857. 2. Bir müzik parçasının işleniş şekli 771.
- maḳşûd** (A.): İstenilen, arzu edilen
maḳşûd ol- : İstenmek 204.
- māl** (A.): Varlık, mal, mülk 359, 495
- ma'lûm** (A.): Bilinen, belli
ma'lûm ol-: Belli olmak 578.
- ma'nâ** (A.): anlam, mana 33, 152, 247, 327, 556, 570, 890.
- ma'nî** bk. **ma'nâ**
- manşûr** (A.): Hallac-ı Mansur 56, 64, 625, 655.
- mār** (F.): Yılan 473.
- mārân** (F.): Yılanlar 474.
- ma'sûm** (A.): Küçük çocuk 304.
- maşriḳ** (A.): Doğu 34.
- ma'sûḳ** (A.): Sevilen, âşık olunan, sevgili 83, 276, 359, 561, 699.
- mât** (F.): Satranç oyununda yenilme 68.
- ma'yûb** (A.): Ayıplanmış, ayıplanan 92.
- mazhar** (A.): Erişme, şerefini kazanma, nail olma 625.
mazhar ol- : Erişmek, nail olmak 50.
- me'âl** (A.): Netice, anlam 33.
- me'anî** (A.): Anlam 43.
- mecâzî** (A.): Mecazla ilgili 728, 734.
mecâzî 'ışk : Dünyadaki güzelleri ve dolayısıyla Allah'ı sevmek 318, 392, 731, 732.
- meclis** (A.): toplanma yeri, toplantı 761.
- mecnûn** (A.): Delice seven, tutkun 799.
- medd** (A.): Uzatma 672.
- meded** (A.): Yardım 640, 705.
meded um-: Yardım beklemek 606
- medḥ** (A.): Övme, birinin iyişeylerini söyleme 102, 140, 158, 204, 299.
- Medîne** (A.): Medine şehri 608.
- meḫḫar** (A.): Övünç, övünme 194, 698, 727.
- meḫḫûm** (A.): Anlaşılmış, kavranılmış 578.
- meftâ** (A.): Ölüm 197.
- meḡer** (F.): Meḡer, oysa ki, ancak 105, 343, 394, 395, 707, 783, 829.
- meḡes** (F.): Sinek 79, 80, 89, 718.
- meh** (F.): Ay 30, 149, 362, 406, 493, 641, 713, 808, 849.
- meh-cebîn** (F.): Parlak alınlı 395.
- mehd** (A.): Beşik 304, 470.
- mehr** (A.): Mihr, evlenirken erkek tarafından kadına verilen nikâh bedeli 541.
- mekân** (A.): Yer, mahal 46, 115, 864, 884.
- mekîn** (A.): Oturan, yerleşen 685.
- Mekke** (A.): Mekke şehri 857.
- melâmet** (A.): Kınama, ayıplama 345.
- melek** (A.): Allah'ın, halleri diğer canlılara benzemeyecek şekilde nurdan yarattığı varlıklar 40, 81, 167, 177, 196, 203, 441, 450, 759.
- melîḫ** (A.): Güzel, şirin 269.
- men** : Ben 323, 324, 608.
- menba'** (A.): Kaynak 577, 904.
- Menlâ** (A.) : Molla; Mevlana Celaleddin-i Rumî 796.
- Meñlü Girey** : Kırım'da hükümet süren Mingli Giray sülalesi 616.
- menzil** (A.): 1. Konak yeri 175, 732. 2. İki konak arası alınacak yol 830. 3. Oturulan yer 704.
menzil al-: Yol almak 544
- merd** (F.): Mert, adam 458.
- merhem** (A.): İlaç, merhem 307.
- merḫûm** (A.): Allah'ın rahmetine kavuşmuş, ölmüş 279.
- merkeb** (A.): Binilecek şey, binek 53.
- merḳûm** (A.): Yazılmış, adı geçmiş 304.
- mertebe** (A.): Derece, mevki 893.
- Meryem** (A.): Hz. İsa'nın annesi 329, 748, 764, 765, 923.
- mesâcid** (A.): Mescidler 810.
- mescûd** (A.): Secde edilmiş, kendisine tapılmış 878.
- meşel** (A.): Tesirli ve Anlamlı söz, ata sözü 93, 122, 430, 596, 723.
- Mesihâ** (A.): Hz. İsa'nın lakabıdır 647, 888.
- mesken** (A.): Oturulan yer, ev 539.
- Meşnevi** (A.): Hz. Mevlânâ'nın büyük eseri 768.
- mesrûr** (A.): Sevinçli, sevinmiş
mesrûr it-: Sevindirmek 933.
- mest** (F.): Kendinden geçmiş sarhoş.
mest eyle-: Sarhoş etmek 751.
mest it-: Kendinden geçirmek, sarhoş etmek 381, 389.
mest ol-: Kendinden geçmek 18, 738.
- mes'ûd** (A.): Mutlu, sevinçli 542.
- mes'ûl** (A.): Sorulan, suâl edilen 364.
- meşşâta** (A.): Süsleyen 445.
- metâ'** (A.): Mal, mülk 52, 343.

- mevc** (A.): Dalga 377, 755.
mevc ur-: Dalgalanmak 273, 620.
- mevcüd** (A.): Var olan, bulunan.
mevcüd ol-: Var olmak 580.
- mevcüdât** (A.): Var olan şeyler, varlıklar 744.
- mevlâ** (A.): Allah 459, 547, 577, 678, 684, 784, 797, 799, 828, 867, 874.
- mevsim** (A.): Mevsim 613.
- mevt** (A.): Ölüm 79.
- mevtâ** (A.): Ölüler 918
- mevvâc** (A.): Çok dalgalı 253.
- mey** (F.): İçki, şarap 21, 253, 398, 622, 735, 739, 740, 741, 743, 745, 746, 747, 748, 749, 751, 752, 753, 754, 768, 779, 780, 796, 802, 807, 808.
- mey-fürüş** (F.): İçki satan 233.
- meydân** (A.): Bir işin yapılmasına ve olmasına elverişli yer 138, 265.
- meyšüm** (A.): Uğursuz 734.
- meyyit** (A.): Ölmüş 525, 529.
- mezar** (A.): Ölünün gömüldüğü yer, mezar 426, 531.
- mezheb** (A.): Girilen, takip edilen yol 184.
- mezmüm** (A.): Ayıplanmış, yerilmiş
mezmüm it-: Ayıplamak 128.
- mezra'** (A.): Ekilecek yer, tarla 75, 118, 121, 230, 282.
- mışbâh** (A.): Kandil, meşale 296.
- Mısır** (A.): Mısır ülkesi 52, 97, 505, 709.
- Mısri** (A.): Mısır'la ilgili, Mısır'a ait 447.
- micmer** (A.): Buhurdan, içinde tütsü yakılan kap 100, 116.
- midâd** (A.): Yazı mürekkebi 619, 808.
- miftâh** (A.): Anahtar
miftâh it-: Açmak 147.
- miğ** (F.): Bulut 165, 454, 503.
- mihmân** (F.): Konuk, misafir
mihmân kıl-: Bir yerin misafiri olmak 109.
- miñnet** (A.): Sıkıntı, eziyet 111, 540, 708
- mihr** (F.): 1.Güneş 149, 216, 222, 452, 499, 563, 641, 642, 719, 870. 2. Sevgi, muhabbet 367, 755.
- mihrâb** (A.): cami, mescit gibi gibi ibâdet yerlerinin kible tarafındaki duvarlarını iç tarafında yapılan, imamın namaz kılarken cemaatin önünde durduğu yer 17, 130, 657, 775 815.
- mihter** (F.): En büyük 625, 871, 877.
- milk** (A.): Birinin tasarrufu altında bulunan mal, mülk 111, 122, 388, 444, 703, 873.
- milket** (A.): Memleket, ülke 279, 627.
- millet** (A.): 1. Millet, ulus 135, 461, 646. 2. Din, mezhep 698.
- mi'mâr** (A.): İnşaat planlarını yapan, mimar 243, 916, 930.
- mim** (A.): Eski alfabemizin yirmi yedinci harfi 916, 917.
- minber** (A.): camilerde hatibin çıkıp hutbe okuduğu yüksekçe yer 90.
- minķâr** (A.): Yırtıcı kuş gagası 420.
- mir'âc** (A.): Göğe çıkma, göğe yükselme, miraç 600, 830, 836, 893.
- mirâş** (A.): Ölen kimsenin yakınlarına bıraktığı şeyler 457.
- mişâl** (A.): Örnek, benzer 360, 891.
- misk** (A.): Bir cins ceylanın göbeğinden çıkan güzel kokulu madde 445.
- miskîn** (A.): Varlıktan, benlikten geçmiş 310.
- mismâr** (A.): Çivi, mih 916.
- miyân** (F.): Ara, aralık, meyan 264, 361, 480.
- mizer** (A.): Şal, örtü, önlük 30.
- mü** (F.): Kıl, saç teli
mü-be-mü : Tel tel 475.
mü-şikaf : Kılı kırk yaran 564.
- mu'accel** (A.): Vadesiz, peşin 541.
- mu'ayyen** (A.): Belli, belirli 588.
- mu'ciz** (A.): Kimsenin yapamayacağı hal ve şekilde olan 885.
- mu'cizât** (A.): Peygamberler tarafından gösterilen üstün haller, mucizeler 166, 167, 386, 598, 601, 605.
- mufaşşal** (A.): Uzun uzadıya anlatılan 853.
- muğân** (F.): Ateşe tapanlar
pîr-i muğân : Meyhanecilerin en yaşlısı 232, 363, 382, 648, 692, 693.
- muğannî** (A.): Şarkı söyleyen, şarkıcı 247.
- muğabbet** (A.): Sevgi, sevme 255.
- muğakķak** (A.): Şüphesiz, tereddütsüz 736, 750, 863.
- Muħammed** (A.): Peygamberimiz Hz. Muhammed 10, 13, 128, 135, 139, 184, 326, 415, 657, 828, 855, 867, 911, 915, 919, 933.
- muħiķ** (A.): Etrafını çeviren, kuşatan
muħiķ ol- : Kuşatılmak 239.
- muħkem** (A.): Sağlamlaştırılmış, sağlam
muħkem ol-: Sağlamlaştırılmak 925.
- muħtâc** (A.): İhtiyaç içinde olan 283.
- muħtesib** (A.): Eskiden polis ve belediye işlerine bakan memur 725.
- mu'in** (A.): Yardımcı 9, 192, 814.
- muķaddem** (A.): Önce gelen 881.

- muğadder** (A.): takdir olunmuş, kıymeti anlaşılmiş 58.
- muğarrer** (A.): Kararlaştırılmış, kararı verilmiş 156.
muğarrer it- : Kararlaştırmak 98.
muğarrer ol-: Kararlaştırmak 924.
- muğayyed** (A.): Bağlı, kayıtlı 58.
- muğrî** (A.): Okuyan, Kur'an okuyan 45, 460, 847.
- mûr** (F.): Karınca 201, 284.
- murâd** (A.): Arzu, istek 141 533, 733.
- murğ** (F.): Kuş 3, 399, 414.
- mûr-veş** (F.): Karınca gibi 217.
- musahhâr** (A.): Ele geçirilmiş, boyun eğdirilmiş 89.
musahhâr it-: Ele geçirmek 151.
musahhâr kıl-: Emri altına almak 89
- muşhaf** (A.): Kitap 91.
- Mûsî** (A.): Musa Peygamber, dört büyük kitaptan tevatrat'ın indirildiği peygamberdir 507, 701, 748, 883
Mûsî bin 'İmrân : Hz. Musa 506.
- Muşşâfâ** (A.): Peygamberimiz Hz. muhammed 158, 192, 386, 460, 606.
- muţarra** (A.): Taze.
muţarra kıl-: Tazelemek 454.
- mu'tî** (A.): Veren, bağışlayan 894.
- muţlak** (A.): Mutlaka, kayıtsız, şartsız77, 235.
- mücellâ** (A.): Cilalı, parlatılmış 810.
mücellâ it- : Parlatmak 314.
mücellâ kıl-: Parlatmak 867.
- mücerred** (A.): Çıplak, yalın 444.
- mücmel** (A.): Kısa ve az sözle ifade olunmuş 836.
- müdam** (A.): Devamlı, sürekli 374.
- müdamî** (A.): Durmadan şarap içen 920.
- müdevver** (A.): Döndürülmüş
müdevver it-: Döndürmek 99.
- müdür** (A.): İdare eden, idareci 86.
- müftî** (A.): Fetva veren 376.
- mühür** (F.): Mühür 151, 857
- mühtedâ** (A.): Hidayete ermiş, islam dinini kabul etmiş 458, 461, 854.
- müjdegân** (F.): Müjdeye karşı verilen hediye 441.
- mükerrem** (A.): Muhterem, saygıdeğer 882.
- mükerrer** (A.): Tekrarlanmış 505
mükerrer kıl-: Tekrarlamak 103.
- mülâzım** (A.): Bir yere veya kimseye sarılıp ayrılmayan 219.
- mülk** (A.): Mal, mülk, varlık159, 175, 858.
- mü'min** (A.): İman etmiş, inanmış kimse 310.
- münâcât** (A.): Yalvarma.
münâcât it- : Yalvarmak, yakarmak 26.
- münakkaş** (A.): Nakışlı, işlemeli 396.
- münevver** (A.): Nurlandırılmış
münevver kıl-: Nurlandırmak 831, 838.
- münkir** (A.): İnkâr eden, kabul etmeyen 172.
- mürâyî** (A.): İki yüzlü 374.
- mürde** (F.): Ölmüş, ölü 406.
- mürekkeb** (A.): Terkip edilmiş, birleştirilmiş
mürekkeb eyle-: Birleştirmek27.
- müretteb** (A.): Tertip edilmiş, düzenlenmiş
müretteb eyle-: Düzenlemek 26.
- mürîd** (A.): Bir şeyhe veya mürşide bağlı olan kimse 338.
- mürşid** (A.): İrşad eden, doğru yolu gösteren 25.
- mürür** (A.): Sona erme 23.
- mürüvvet** (A.): İylik, cömertlik 518.
- mürvarîd** (F.): İnci 824.
- müselman** (A.): Müslüman 153.
- müstaķim** (A.): Doğru 559.
- müsteħik** (A.): Hak etmiş, layık 375.
- müşterî** (A.): 1. Jüpiter gezegeni 641 2. Satın alan, alıcı 641.
- müyesser** (A.): Kolayı bulunup yapılan
müyesser kıl-: Kolaylaştırmak 104.
- müzeyyen** (A.): Süslenmiş, süslü
müzeyyen it-: Süslemek 683.

- N -

- nādân** (F.): Cahil, bilgisiz 62, 71.
- nāfi'** (A.): Menfaatli, faydalı 888.
- nā-ħaķ** (F.): Haksız, boş 128.
- naķl** (A.): Anlatma, söyleme 188.
- naķş** (A.): Duvarlara, tavanlara yapılan yağlı veya sulu boya resim, süsleme sanatı 29, 40, 46, 243, 380, 395, 670.
naķş it- : İşlemek, süslemek 36, 396681, 684, 687.
- nāle** (F.): İnleme, inilti 804.
- nām** (F.): İsim, ad, ün, lakap 312, 586, 604, 624, 789, 853, 911, 912, 923.
- namâz** (F.): Namaz ibadeti 832.
- nām-dâr** (F.): Namlı, ünlü 624.
- nāme** (F.): Mektup, sevgiye ve aşka dair yazılmış mektup 388, 415, 602, 852, 855, 856, 857, 865, 866, 899, 908, 921, 923, 928.
- nāmûs** (A.): Ar, edep, temizlik 765.

- nān** (F.): Ekmek 488, 509.
nā-pāk (F.): Pis, murdar 474, 764.
 nā-pāk ol- : Kirlenmek 474, 764.
nār (F.): Ateş; cehennem 6, 85, 100, 163, 245, 348, 350, 353, 579, 593, 722, 741, 898; 633.
na'ra (A.): Nâra 160, 751.
nās (A.): İnsanlar, halk 118.
naşîhat (A.): Öğüt 769, 812.
naşş (A.): Manasında sarıhlik ve kesinlik bulunan Kur'ân ayetinin delil olarak gösterileni 9, 889.
na't (A.): Peygamberimiz Hz. Muhammed'i övmek üzere yazılan şiirler 136.
na't (A.): Sofra bezi 67, 319, 395.
nāz (F.): Cilve, işve, naz 449, 792.
nażar (A.): Bakma, bakış; itibar 7, 230; 129.
 nażar it- : Bakmak 12.
 nażar kıl- : Bakmak 229, 862.
nāzır (A.): Nazar eden, bakan, gözeten.
 nāzır ol- : Bakmak 594, 934, 935.
nażm (A.): Vezinli, kafiyeli söz 280, 291, 821.
 nażm it- : Şiir halinde yazmak 279.
ne : Ne 59, 65, 72, 98, 131, 137, 156, 161, 201, 201, 205, 219, 220, 234, 236, 236, 236, 236, 237, 237, 237, 237, 238, 238, 238, 238, 242, 270, 316, 365, 371, 387, 387, 443, 464, 474, 483, 493, 493, 538, 552, 568, 575, 612, 623, 635, 648, 688, 715, 745, 745, 802, 806, 814, 822, 901, 926, 930.
nebāt (A.): Bitki 21, 661.
nebî (A.): Peygamber 13, 136, 139, 600, 871, 882.
nebiyyil-mürselîn (A.): Kendisine mukaddes kitap veya suhuf indirilmiş peygamber 169.
nedāmet (A.): Pişmanlık 154.
neden : Niçin 11, 133, 234, 476, 568.
nedîm (A.): Arkadaş, yoldaş 57.
nefes (A.): Soluk, an 5, 20, 33, 79, 80, 435, 436, 486, 487, 504, 534, 558, 804.
nefh (A.): Üfürme 701.
nef'i (A.): Çıkar ile ilgili, faydacı; faydalı 333.
nefrîn (F.): Beddua, ilenç, lânet.
 nefrîn kıl- : Beddua etmek 514.
nefs (A.): İnsanın yeme içme gibi biyolojik ihtiyaçları 53; kendi, şahıs 895.
nehengān (F.): Timsahlar 356.
nemā (F.): Büyüme 165 (bk. neşv ü nemā).
nemek (F.): Tuz 488.
Nemrūd (A.): Babil'in kurucusu olup (M.Ö. 2640) Hz. İbrahim'i ateşe attıran hükümdar 504.
nerrād (A.): Çok güzel tavla oynayan 66, 96.
neşv (A.): Hükümsüz bırakma, lağvetme 733; bir şeyin suretini çıkarma, kopya etme 736.
 neşv it- : Kopyalamak 736.
 neşv ol- : Hükümsüz kalmak 733.
nesl (A.): Soy, nesil 386, 858.
nesne : Şey 179, 578.
neşv ü nemā (F.): Yetişip büyüme 165.
nev (F.): Yeni 589.
nev' (A.): Cins, tür 456.
nevā (F.): Ses 399; şarkı söyleme, makamla okuma 795.
 nevā it- : Şarkı söylemek, makamla okumak 795.
nevbahār (F.): İlkbahar 613.
nevbet (A.): Sıra, nöbet 227, 785, 842.
nev-cüvān (F.): Taze, genç delikanlı 220, 228, 811.
nevdās (F.): Hilâl 118.
nevîd (F.): Sevinçli haber, müjde 143.
nevrüz (F.): Yeni gün, ilkbahar başlangıcı 645.
ney (F.): Ney, kamış 376, 417, 530, 617, 796, 808.
ney-şeker (F.): Şeker kamışı 834.
nice, niçe : Nasıl, ne kadar, ne çok 16, 272, 342, 546, 598, 602, 621, 689, 914; 47, 48, 55, 56, 57, 62, 62, 63, 63, 63, 64, 64, 66, 66, 67, 68, 73, 73, 108, 108, 108, 206, 206, 341, 374, 375, 380, 621, 645, 677, 777, 812, 887, 887.
niçün : Neden, niçin 903.
nidā (A.): Bağırma, çağırma, hitap 847.
nigār (F.): Resim gibi güzel sevgili 370, 440, 515, 624, 626, 655.
nigārā (F.): Ey sevgili 440, 446.
nigîn (F.): Yüzük 169.
nihāl (F.): Taze, düzgün fidan; sevgili 472.
nihān (F.): Gizli, saklı 573, 711.
nihānî (F.): Gizlice, saklı 410, 423, 425, 427, 692.
Nil (A.): Mısır'dan geçen, Akdeniz' dökülün meşhur nehir 506.
ni'met (A.): Rızık, iyilik 286, 308, 573.
ni'met-ārāy (F.): (Kendisine) nimet verilme, yardım edilme.
 ni'met-ārāy ol- : Yardım edilmek 504.

- nişâr** (A.): Saçma, serpme 273.
nişâr it- : Saçmak 446, 820.
nişâr ol- : Saçılmak 832.
- nisbet** (A.): ... göre 69.
- niş** (F.): (Arı, akrep vs. için) iğne 468, 469, 929.
niş ur- : İğnesini batırmak, sokmak 468.
- nişân** (F.): İz, belirti, işaret 22, 24, 25, 222, 327, 604, 872, 918.
- nişâne** (F.): İz, belirti, âlâmet.
nişâne it- : İşaretlemek 680.
- nite** : Nasıl 439, 579, 579, 584, 934.
- niyâz** (A.): Yalvarma, yakarma; dileme 316, 449, 792.
niyâz eyle- : Yalvarmak, dilemek 728.
- nizâm** (A.): Düzen, usul, kaide 280, 644, 835, 935.
- Nizâmî** (F.): İran'ın büyük şairi olup Gence'lidir. Husrev ü Şirin adlı mesnevi çok meşhurdur. 268, 280, 291, 328, 586, 595, 835.
- nokta** (A.): Nokta 243.
- Nuh** (A.): Hz. Nuh Peygamber 885.
- nukûş** (A.): Nakışlar, işlemler 554.
- numüne** (F.): Örnek, numune 804.
- nür** (A.): Aydınlık, parlaklık, nur 54, 55, 100, 140, 149, 150, 167, 170, 258, 276, 292, 314, 418, 425, 439, 513, 544, 593, 630, 657, 679, 746, 784, 828, 831, 856, 859, 862, 864, 867, 872, 881, 898, 901, 902.
nür it- : Nurlandırmak 163, 190.
- nüş** (F.): İçmek 81, 231, 398.
nüş it- : İçmek 102, 738, 754.
- Nüşinrevân** (F.): İran'da 531-579 yılları arasında hükümdarlık yapan, adaletiyle meşhur olan ve "âdil" unvanı bulunan Sasanî padişahı 386, 858.
- nuţq** (A.): Söz, lakırdı, konuşma 9, 257, 260, 281, 317, 922.
- nübüvvet** (A.): Peygamberlik 829, 830, 842, 846.
- nükte** (A.): Herkesin anlayamayacağı ince mana 769.
- nükte-dân** (F.): Nükte bilen zarif, ince kişi 131.
- nüşha** (A.): Yazılı, yazılmış şey; suret 293.
- O -
- o** : 1. O (sıfat) 29, 106, 106, 107, 107, 175, 181, 273, 279, 286, 287, 298, 305, 319, 322, 323, 326, 408, 409, 414, 533, 536, 550, 551, 571, 572, 594, 595, 599, 603, 603, 642, 709, 726, 740, 754, 796, 828. 2. O (zamir) 361, 386, 431, 530, 539, 553, 576, 704, 743, 861, 882.
- ocağ** : Yurt, mesken 383, 401, 708; ocak 411.
- od** : Ateş 36, 115, 263, 346, 350, 399, 492, 580, 633, 660, 671, 896.
oda vir- : Ateşe vermek, yakmak 896.
oda yak- : Ateşe vermek, yakmak 647, 918
oda yan- : Yanmak 345.
od ur- : Ateşe vermek, yakmak 383, 708.
- oğlan** : Çocuk 11.
- oğul** : Erkek evlât 329, 468, 592, 604; çocuk 489.
- oğ** : Ok 424.
- oğrı-bk. oğu-**
- oğu-** : Okumak, kıraat etmek, tahsil etmek 24, 25, 221, 554, 658, 712.
- oğut-** : Okumasını sağlamak, okutmak 91, 525.
- ol** : 1. O (sıfat) 9, 80, 109, 132, 158, 169, 181, 262, 287, 292, 323, 324, 328, 331, 350, 388, 402, 405, 407, 410, 422, 483, 487, 524, 525, 539, 547, 591, 597, 688, 708, 709, 713, 720, 743, 757, 776, 784, 811, 828, 829, 831, 834, 836, 837, 848, 849, 851, 899, 902, 910, 914, 928. 2. O (zamir) 10, 163, 165, 197, 218, 318, 320, 321, 336, 337, 338, 367, 373, 413, 431, 558, 680, 685, 686, 731, 906.
- ol-** : Olmak, meydana gelmek, gerçekleşmek, edinmek, bulunmak; yardımcı fiil 9, 10, 16, 18, 42, 44, 48, 50, 55, 57, 60, 65, 66, 68, 69, 72, 74, 86, 91, 95, 101, 108, 108, 113, 118, 128, 129, 131, 144, 143, 148, 157, 159, 161, 163, 164, 166, 168, 169, 171, 175, 185, 186, 186, 187, 189, 190, 192, 198, 200, 204, 205, 219, 220, 225, 237, 238, 239, 243, 243, 244, 244, 251, 252, 254, 263, 271, 272, 274, 275, 276, 279, 296, 301, 302, 313, 315, 325, 328, 329, 331, 342, 350, 351, 352, 360, 365, 366, 372, 374, 377, 385, 385, 391, 392, 395, 397, 402, 413, 416, 430, 434, 435, 437, 438, 439, 440, 442, 443, 444,

- 445, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 456, 462, 463, 464, 466, 467, 471, 473, 474, 475, 486, 489, 498, 499, 504, 510, 511, 518, 519, 521, 537, 539, 540, 543, 547, 549, 555, 564, 567, 568, 574, 575, 580, 581, 584, 587, 588, 589, 591, 594, 596, 599, 602, 607, 614, 620, 624, 625, 626, 627, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 641, 642, 646, 651, 652, 655, 665, 668, 682, 688, 689, 699, 702, 703, 723, 724, 728, 729, 730, 732, 733, 734, 738, 739, 742, 743, 746, 747, 753, 754, 756, 763, 764, 770, 772, 792, 800, 806, 811, 814, 816, 822, 830, 830, 832, 832, 839, 840, 841, 856, 869, 885, 885, 886, 887, 893, 901, 905, 912, 915, 916, 917, 919, 920, 922, 923, 924, 925, 929, 933, 934, 935.
- âlet ol-*, *âzâd ol-*, *berî ol-*, *bir ol-*, *çâk ol-*, *delîl ol-*, *feth ol-*, *güm ol-*, *hâlâş ol-*, *halk ol-*, *haml ol-*, *hâşş ol-*, *hâşil ol-*, *haşr ol-*, *hatm ol-*, *hayf ol-*, *hayrân ol-*, *hâzır ol-*, *helâl ol-*, *hor ol-*, *hüveydâ ol-*, *ırağ ol-*, *'ibret-küşâ ol-*, *ifşâ ol-*, *iftihâr ol-*, *kâl ol-*, *keşf ol-*, *kör ol-*, *kul ol-*, *la'net ol-*, *lâyık ol-*, *mahtûm ol-*, *mahv ol-*, *maşsûd ol-*, *ma'lûm ol-*, *mağhar ol-*, *mest ol-*, *mevcûd ol-*, *muhtî ol-*, *muhkem ol-*, *muğarrer ol-*, *nâ-pâk ol-*, *nâzır ol-*, *neşî ol-*, *ni'met-ârây ol-*, *nişâr ol-*, *pas ol-*, *perde ol-*, *pür ol-*, *pür-nür ol-*, *râhat ol-*, *râm ol-*, *rehber ol-*, *revâne ol-*, *rüşen ol-*, *rüsvâ ol-*, *şâhib-zür ol-*, *sâkin ol-*, *setr ol-*, *süzân ol-*, *süzen ol-*, *şâd ol-*, *şeydâ ol-*, *şikest ol-*, *şîrin ol-*, *talîb ol-*, *tamâm ol-*, *tehî ol-*, *vâkıf ol-*, *var ol-*, *yâd ol-*, *zâhir ol-*, *zâr ol-*, *zer-efşân ol-*, *zinde ol-*.
- olar** : Onlar 306.
- olın-**: Olunmak yardımcı fiili 13, 152, 153, 180, 236, 364, 546, 581, 889.
- derc olun-*, *farğ olun-*, *feth olun-*, *halk olun-*, *halk olun-*, *keşf olun-*, *su'âl olun-*, *zîkr olun-*.
- olun-bk. olın-**
- oñul-** : Şifa bulmak, iyileşmek 640.
- 'Osmân (A.)**: Üçüncü halife ve Peygamberimiz Hz. Muhammed'in damadı 188.
- 'Osmân (A.)**: Osmanlı Devletinin kurucusu Osman Bey 221.
- otur-** : Oturmak 254, 670, 694, 775.
- otuz** : Otuz sayısı 222, 910.
- oyuk** : İnsan ya da hayvan şeklini andırır korkuluk 76, 77.
- oyun** : Oyun 70.
- Ö -
- öğret-** : Öğretmek 337.
- öğüt-** : Öğütmek, unufak etme 510, 511, 512.
- öküş** : Çok 569.
- öl-** : Ölmek 541, 717.
- öldür-** : Öldürmek 409, 482, 723.
- öli**: Ölü 429; 224, 892.
- ölü bk. öli**
- ölüm** : Ölüm 514.
- ölümlü** : Fani, ölümlü 716.
- 'Ömmer (A.)**: İkinci halife Hz. Ömer; adaletiyle meşhurdur 187.
- 'ömr (A.)**: Hayat, ömür 119, 154, 250, 435, 436, 443, 484, 485, 486, 519, 520, 711, 712.
- 'ömr sür-** : Yaşamak, yaşamını devam ettirmek 154.
- öñ-** : Beklemek 75, 592.
- öñ** : Başlangıç, evvel 79, 436, 529.
- öp-** : Öpmek 697.
- ört-** : Saklamak, gizlemek 92, 382.
- örtün-** : Örtünmek 396.
- örtü** : Örtü, bez 396.
- öt-** : Ötmek, şakımak 664.
- öz** : Kendi, öz 235, 335, 543, 879.
- özge** : Başka 16, 462.
- özinsüz** : Sensiz 543
- 'özr (A.)**: Mazeret, bahane 505.
- P -
- pâdaş** : Yoldaş, ayaktaş 466.
- pâdişâh (F.)**: Hükümdar, padişah 175, 193, 196, 201, 841.
- pâk (F.)**: Temiz, pak 219, 292, 513.
- pâk eyle-** : Temizlemek 230.
- pâk it-** : Temizlemek 141.
- parça (F.)**: Parça, küçük şey 421.
- pâre pâre (F.)**: Paramparça, dağınık 343, 531.
- pârsâ (F.)**: Takvâli 639.
- pas** : Küf, pas.
- Pas eyle-** : Paslandırmak 762.
- pas ol-**: Paslanmak 131.
- pâsubân (F.)**: Gece bekçisi 452.
- pây (F.)**: Ayak 89, 214, 215, 290, 453, 504.
- pâye (F.)**: Rütbe, derece 870.

- peder** (F.): Baba, ata 457.
- pehlevân** (F.): Pehlivan, yiğit 228.
- penâh** (F.): Sığınak 869.
- penc** (F.): Beş sayısı 842.
- pençe** (F.): Yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyla tırnakları, pençe 789.
- pend** (F.): Nasihat, öğüt 470, 650, 767, 812.
- per** (F.): Kanat 43, 44, 227, 421, 718; kuş kanadının büyük tüyleri 475.
- perde** (F.): Engel, mani 161, 772, 891; perde, örtü 248, 396, 626, 772; hakikati görmeyi engelleyen şey, hikmet perdesi 72, 371, 406, 612, 623, 635.
perde ol- : Engellemek, örtmek 161, 772.
- perde-bâz** (F.): Oyuncu 371, 612, 623, 635.
- perde-dâr** (F.): Perdecî, yüksek makamlı kimselerin kapısında bekleyip içeri gireceklere kapı perdesini açmakla görevli kişi 168, 634.
- pergâr** (F.): Pergel 152, 243.
- perî** (F.): Cinlerin çok güzel ve alımlı olarak farz edilen dişilerine verilen bir ad, çok güzel kadın 22, 336, 862.
- perî-peyker** (F.): Peri yüzlü, çok güzel 656.
- perîşân** (F.): Dağınık, karışık 258.
- pervâne** (F.): Geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek 543
- pervâz** (F.): Uçma, uçuş.
pervâz eyle- : Uçmak 5.
pervâz it- : Uçmak 3, 41, 47.
Pervâz kıl- : Uçmak 420.
- perverde** (F.): Beslenmiş, terbiye edilip büyütülmüş 492.
- Pervîz** (F.): İran şahlarından Nüşînevân'ın torunu, Hüzmüz'ün de oğlu olan Husrev. Balığı çok sevdiği için Pervîz de denilmiştir 288, 329, 387, 404, 408, 422, 586, 602, 852, 897, 900, 908. krş. Husrev.
- pes** (F.): O halde, öyle ise 258, 286, 348.
- peşşe** (F.): Sivrisinek 89, 504, 505.
- peyâm** (F.): Haber, bilgi 440.
- peydâ** (F.): Meydanda, açıkta 735.
- peyember** (F.): Peygamber, haber getiren 55, 91, 608.
- peyk** (F.): Haberci 792, 829, 848, 862, 900.
- peykân** (F.): Temren, okun ucundaki sivri demir. Mecz. Sevgilinin kirpiği 424, 917.
- peyveste** (F.): Bitişmiş, kavuşmuş.
peyveste kıl- : Bitiştirmek 432.
- pinhân** (F.): Gizli, saklı 402, 440, 735
- pîr** (F.): Yaşlı, ihtiyar 219, 638, 639, 696, 697; tarikat şeyhi 637, 726, 760, 773, 776; bir meslek sahasının öncüsü, en büyüğü 839; usta, üstad 77, 228, 232, 328, 363, 382, 648, 692, 693, 834
- pîrân** (F.): Pîrlar, şeyhler 636, 642.
- post** (F.): Tüylü hayvan derisi 489.
- puhte** (F.): Pişmiş 285.
- pür** (F.): Dolu, fazla 587, 669, 819.
pür it- : Doldurmak 23, 573, 834.
pür ol- : Dolmak 587.
- pür-cüş** (F.): Coşku dolu 754.
- pür-düd** (F.): Çok dumanlı 115
- pür-eşnâm** (F.): Putlarla dolu 669.
- pür-nür** (F.): Nur dolu, aydınlık.
pür-nür ol- : Nurla dolmak 933.
- pür-şafâ** (F.): Eğlence dolu 494.

- R -

- Rab** (A.): Allah 103, 104, 782.
- racim** (A.): Lânetlenmiş, taşlanmış 339, 927.
- ra'd** (A.): Gök gürlemesi 77, 227, 785, 842.
- rağbet** (A.): İlgi göster(il)mek.
rağbet kıl- : İlgi göstermek 812, 900.
- râh** (F.): Yol 458, 651, 750.
- râhat** (A.): Üzüntüsüz, tasasız.
râhat ol- : Rahatlamak 397.
- râhî** (F.): Boş, durgun 4.
- rahım** (A.): Acıma, esirgeme, koruma 617, 706; ana rahmi 331.
- rahmet** (A.): Acıma, esirgeme, koruma 59, 80, 87, 162, 174, 180, 191, 257, 375, 896, 900, 905.
- rahmeten li'l-'âlemîn** (A.): Âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamberimiz Hz. Muhammed 559, 863.
- raht u baht** (F.): Bir şeyin tamamı 628, 650.
- raķib** (A.): Herhangi bir işte birbirinden üstün olmayan çalışanlardan her biri 614, 713.
- raķş** (A.): Oynama, dans etme 367, 530.
raķş ur- : Oynamak, dans etmek 530.
- râm** (F.): İtaat etme, boyun eğme.
râm ol- : Boyun eğmek 225.
- râst** (F.): Doğru.
râst it- : Doğru yapmak 795.
- ravza** (A.): Bahçe 933
- rây** (A.): Rey, fikir 137, 294, 926

- rāz** (F.): Sır 567.
rebāb (A.): Gövdesi Hindistan cevizi kabuğundan yapılmış bir çeşit kemañçe, rübaþ 787.
rebābī (F.): Rebaþ çalan kimse 787
refiķ (A.): Dost, arkadaþ 221
reh (F.): Yol 866.
reh-nümā (F.): Yol gösteren, kılavuz 639.
rehber (F.): Yol gösterici, kılavuz.
 rehber ol- : Kılavuzluk etmek 55.
re'is (A.): Reis, baþkan 861.
renc (F.): Sıkıntı, zahmet 111, 782.
reng (F.): Renk 671.
resm (A.): Suret, alāmet 319.
resme (A.): Tarz, Şekil 646.
Resūl (A.): Hz. Muhammed 598.
revā (F.): Yaraþır, uyun, lāyık 486.
revān (F.): Ruh 190, 256, 292, 854; yürüyen, su gibi akan 881.
 revān it- : Akıtmak, iletmek 167.
revāne (F.): Giden, yürüyen.
 revāne ol- : Gitmek, yürümek 198.
rezm (F.): Kavga, savaþ 246, 275, 758.
Rıdvan (A.): Cennetin kapıcısı olan büyük melek 109.
ribāþ (A.): Konak, han 516.
rind (F.): Kalender, dünya iþlerini hoþ gören, aldırıþsız 400.
rindān (F.): Kalenderler 753.
risālet (A.): Peygmaberlik, elçilik 826, 876.
riþte (F.): İplik, bağ 248, 379, 473.
riv, **riv** (F.): Hile, düzen 337; 827.
 riv it- : Hile yapmak 827.
riyā (A.): İkiyüzlülük 783.
ruþ (F.): Yanak 68.
rūþ (A.): Can, nefes 43, 167, 679, 742, 750, 871.
ruhban (A.): Hristiyan din adamları; evlenmeyen papazlar 649, 690, 694.
Rūm (A.): Anadolu 52, 279, 445, 851.
Rūmī (F.): Mesnevinin mütercimi 101, 137, 229, 252, 393, 560, 609, 725.
Rūmiyā (F.): Ey Rūmī 179, 659.
rumūz (A.): Remizler, iþaretler, manası gizli olan sözler 171, 242, 769.
rūþen (F.): Aydın, parlak, açık 15, 92, 320, 439, 669.
 rūþen it- : Aydınlaþtırmak 600.
 rūþen kıl- : Aydınlaþtırmak, parlatmak 137, 601.
 rūþen ol- : Parlamak, parlaklaþmak 439, 901.
rūþen-dil (F.): Gönlü aydınlık, hakikatleri bilen 860.
rūþen-fetil (F.): Örgüsü, fitili aydınlık 866.
rūy (F.): Yüz, çehre 29, 851.
rūz (F.): Gün 645, 752.
rūkn (A.): Bir Őeyin en saęlam tarafı, temel direęi, Őartı 8.
rūsvā (F.): Rezil, itibarsız 763.
 rūsvā ol- : Rezil duruma dūþmek 646, 763.

- S -

- sa'adet** (A.): Mutluluk 193, 214, 397, 488, 490
sa'adet-hāne (F.): Mutlu kimselerin yaþadığı ev 332
Sa'adet-nāme (F.): Bir eser adı 304.
sa'at (A.): Saat 432.
şabā (A.): Gündoğusundan esen hafif ve latif rüzgār 34, 418.
şabī (A.): Üç yaþını tamamlamamış erkek çocuk 70, 136.
şabr (A.): Sabır 343, 700.
şabūhī (F.): Sabah içkisi (ile ilgili) 381.
şaç : Saç 351, 445, 497.
 şaç- : Saçmak, dağıtmak 21.
şaçıl- : Saçılmak, dağılmak 721.
şadā (A.): Ses, sada 159, 247, 460, 508, 785, 847.
şadākat (A.): Doğruluk 157.
şadef (A.): Sedef, inci kabuğu 202, 279, 599.
şafā (A.): Gönül Őenlięi, kedersizlik, zevk, eğlence 192, 232, 494, 376, 494, 538, 790, 803.
şafā'i (F.): Safa ile ilgili 564.
şāfi (A.): Temiz, saf 569, 749, 749, 810.
şāę : Sağ taraf 140.
şāęar (F.): Kadeh, içki bardağı 622, 780.
şahbā (A.): Şarap 236, 247, 807.
şahhāre (A.): Büyücü 378.
şāhib (A.): Sahip, malik.
 şāhib-i gūr eyle- : Mezar sahibi yapmak 603.
şāhib-zūr (F.): Güç sahibi.
 şāhib-zūr ol- : Güçlenmek 464.
şahrā (A.): Kır, ova 786.
sā'il (A.): Soran, dilenen 210, 364.
şakal : Sakal 774.
şakın : Sakın! 485, 514, 644, 659, 798.
şakın- : Korumak, dikkat etmek 647, 929.
şakız : Sakız 793.
sākī (A.): İçki sunan, su dağıtın 37, 83, 223, 253, 538, 622, 735, 740, 777, 801, 807.

- sâkin** (A.): Uzak durma, kurtulma.
sâkin ol- : Kurtulmak 682.
- saķķā** (A.): Su dağıtan, saka 454.
- şakla-** : Korumak, muhafaza etmek 644.
- şaklan-** : Gizlenmek, saklanmak 348.
- şal-** : Bırakmak 399; göndermek 664, 676.
- sāl** (F.): Yıl 342.
- şalā** (A.): Cuma namazına çağırarak veya bir zatın vefatını duyurmak için minarelerde okunan salavat 460, 847.
şalā it- : Selā okumak 525.
- şalāt** (A.): Namaz 185.
- sālîkîn** (A.): Bir tarikate veya mesleğe girmiş bulunanlar, sâlikler 865.
- şallū 'aleyhim ecma'in** (A.): "Onların hepsine salavat getirin" manasında bir dua sözü 178.
- şan:** Sanki 908, 909.
- şan-** : Sanmak, zannetmek 115, 224, 370, 436, 466, 485, 663, 699, 722, 777.
- saña** : Sana ("Sen" şahıs zamirinin datif hali) 69, 97, 161, 206, 466, 478, 483, 514, 703.
- şan'at** (A.): Sanat, ustalık, marifet 337, 591.
- sancak** : Sancak, bayrak 870.
- şanem** (A.): Put 41, 672, 682, 683, 688.
- şānī** (A.): İkinci 324, 742.
- şarrāf** (A.): Sarraf, kuyumcu 596, 835.
- şat-** : Satmak 83, 393, 823.
- şav-** : Uzaklaştırmak, defetmek 515.
- şavm** (A.): Oruç 135.
- şay-** : Saymak, sayısını bulmak 478; farz etmek 623.
- sāye** (F.): Gölge 47.
- sāyebān** (F.): Gölgecik 528.
- şayha** (A.): Bağırma, nara atma 658.
- şayıl-** : Sayılmak, sayısı bulunmak 645.
- sāyir** (A.): Diğer, başka 563, 594.
- şaykal** (A.): Cilā 131.
- sāz** (F.): Çalgı, çalmak, eğlenmek 246, 249, 251, 373, 616, 792, 805.
sāz eyle- : Çalmak, eğlenmek 316.
sāz it- : Çalmak, eğlenmek 235, 255, 316, 318.
- sāzende** (F.): Çalgıcı 235.
- sebeb** (A.): Sebep 875.
- sebilullāh** (A.): Allah yolunda harcama.
sebilullāh it- : Allah yolunda harcamak 37.
- sebū** (F.): Testi 254.
- sebūk-hiz** (F.): Çabuk kalkan, hareket eden 329.
- sebūk-ser** (F.): Hafif düşünceli, aşağılık 335.
- secde** (A.): Alnını, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere dayamaktan ibaret ibadet vaziyeti 657, 815.
secde it- : Secde etmek, saygıyla eğilmek 130, 657, 815.
secde kıl- : Secde etmek, saygıyla eğilmek 653.
- seç-** : Fark etmek, ayırt etmek 565.
- sed** (A.): Set, engel 610.
- seg** (F.): Köpek 899.
- seḥāb** (A.): Bulut 30, 453.
- seḥer** (A.): Tan yeri ağarmadan biraz önceki vakit 88, 306.
- seḥer-gāh** (F.): Seher vakti, sabahın erken vakti 262, 309, 417, 433, 932.
- sehv** (A.): Yanlış 132.
- sekiz** : Sekiz sayısı 441, 719, 919.
- seksen** : Seksen sayısı 920.
- selām** (A.): Selām 188; selām vermek 854.
- selāmet** (A.): Eminlik, sâlimlik, kurtulma 154, 345.
- selāṭîn** (A.): Sultanlar, padişahlar 581, 871.
- selef** (A.): Bir yerde, bir işte, bir görevde başka birinden önce bulunmuş olan kimse 325.
- selḥ** (A.): Her arabî ayın son günü 471.
- semā** (A.): Gökyüzü 40, 513, 720.
- semā'** (A.): Mevlevî zikirlerinde cezbe hâliyle ayakta dönmek.
semā' it- : Cezbe halinde dönmek 759, 796.
- sem** (A.): Zehir 929.
- sem'** (A.): Kulak 126.
- semîn** (F.): Zehirli 469.
- sen** : Sen 16, 17, 22, 48, 76, 91, 97, 133, 139, 161, 171, 194, 195, 196, 207, 209, 315, 316, 438, 440, 442, 450, 452, 463, 463, 470, 477, 478, 481, 487, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 819, 862, 896, 897.
- šenā** (A.): Övme, övüş 44.
- seng** (F.): Taş 129, 843.
- sengin-dil** (F.): Taştan yürek, katı kalp 322, 511.
- sep-** : Serpmek, saçmak 354.
- ser** (F.): Baş, başkan 779.
- ser-āğāz** (F.): Yeniden, baştan başlama.
ser-āğāz it- : Yeniden başlamak 805.
- ser-çeşme** (F.): Çeşme başı, pınar başı 702, 746.
- ser-encām** (F.): Vak'a, bir işin sonu 342.
- ser-nüvişt** (F.): Alın yazısı 130, 263, 652, 815.
- ser-tiz** (F.): Baş tarafı sivri, keskin.

- ser-tiz kıl- : Keskinleştirmek 524.
 serāy (F.): Saray 89, 448, 707.
 seri' (A.): Çabuk, hızlı 770.
 server (F.): Baş, başkan 628, 839, 877.
 serv, servi (F.): Selvi. Mecz. Sevgilinin boyu posu 472; 715.
 serzeniş (F.): Sitem, başa kakma.
 serzeniş it- : Sitemde bulunmak
 setr (A.): Örtme, gizleme.
 setr ol- : Örtülmek, gizlenmek 352.
 sev- : Sevmek 709.
 sevdā (A.): Siyah, siyahlık 175.
 sevdā (F.): Aşk, sevgi 179.
 seyl (A.): Sel 123, 208.
 seyr (A.): Yürüme, gitme, yolculuk 668, 688, 838.
 seyr it- : Gitme, yürüme 806.
 seyrān (A.): Gezinme 114, 707.
 seyrān eyle- : Gezinmek 732.
 seyrān it- : Gezinmek 503.
 şı- : Kesmek, kırmak 344.
 şıdık (A.): Doğruluk 298, 560, 673.
 Şifahān (F.): İsfahan şehri 248.
 şıfat (A.): Vasıf, nitelik 4.
 şıfāt (A.): Vasıflar, nitelikler 240, 299, 555, 880.
 sıg- : Bir yere bütünüyle girebilmek, yer almak 94.
 şıhhat (A.): Sağlık 623; sahilik, gerçeklik, doğruluk 171.
 şın- : Kırılmak, bozulmak 343, 408.
 şınuğ : Kırık, kırılmış 303.
 sır (A.): Gizem, sır 20, 153, 172, 382, 396, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 561, 572, 573, 574, 626, 637, 642, 643, 644, 659, 678, 692, 726, 763, 791, 906.
 sırāt (A.): Yol 559.
 sırdaş : Aynı sırrı paylaşan 35.
 sihr (A.): Büyü 337, 500, 501.
 Sikender (F.): bkz. İskender 84, 208.
 Sikender-veş (F.): İskender gibi 207.
 sikke (A.): (Para üzerine vurulan) damga, mühür 322, 322, 857.
 sil- : Bir şeyin ıslaklığını gidererek kuru duruma getirmek 673.
 sım (F.): Gümüş 95, 565, 581.
 sım-keş (F.): Haddeden gümüş tel çeken sanatkar 499.
 sımın (F.): Gümüştən 772.
 sın : Sen 101, 128, 134, 442, 644, 648.
 sin : Mezar 534, 917.
 sincefre (A.): Alev kırmızısı 28.
 sine (F.): Göğüs, yürek 201, 475, 617.
 sipāhi (F.): Tımar sahibi süvari askeri 400.
 siper (F.): Arkasına saklanılacak şey 222.
 sipihr (F.): Gök, sema 66.
 siret (A.): Bir kimsenin içi, ahlâkı 245, 333.
 sirişt (F.): Yaratılış, huy, tabiat 263.
 Sitanbul : İstanbul 200, 782.
 sitem (F.): Zulüm, haksızlık 200.
 siz : Siz 674, 675, 678, 680.
 şöhet (A.): Görüşüp konuşma, arkadaşlık 249, 519, 816.
 şok- : İçine veya arasına girmesini sağlamak 469.
 şol : Sol taraf 140.
 soñi : Bir işin bitimi, nihayet 79, 436, 905; ilk karşıtı, en son 483 .
 şor- : Emmek, soğurmak 212; sual etmek, sormak 174, 310, 622, 691, 716.
 şoyun- : Üstündeki giysileri çıkarmak. Mecz. Bir tarikate girmek, intisap etmek 114.
 söyle- : Demek, söylenmek 20, 605, 659, 794, 826.
 söylet- : Demesini sağlamak, söyletmek 315.
 söyleş- : Karşılıklı olarak sohbet etmek 481.
 söyündür- : Söndürmek 350, 410.
 söz : Kelâm, lâf, söz 7, 11, 12, 131, 134, 138, 139, 149, 151, 181, 202, 205, 211, 261, 264, 267, 282, 319, 321, 323, 373, 514, 756, 805, 818, 822, 834, 835, 930.
 şu : Su 35, 36, 38, 85, 157, 263, 354, 383, 453, 510, 580, 590, 717, 882, 896.
 su'âl (A.): Soru, sual 364, 696.
 su'âl it- : Sormak 695.
 su'âl olun- : Sorulmak 394.
 şubh (A.): Sabah 97, 932.
 sūd (F.): Kâr, fayda, kazanç 823.
 şuffe (A.): Sofa 376.
 şuhf (A.): Sahifeler, yapraklar 924; Allah'ın dört kitaptan başka Cebraîl vasıtasıyla bazı Peygamberlere (Hz. Adem, Hz. Şit, Hz. İdris, Hz. İbrahim) gönderdiği emirler 146.
 sulţān (A.): Padişah, hükümdar 139, 159, 394, 451, 709, 850, 861.
 şun- : Takdim etmek, sunmak 19, 83, 742.
 şun' (A.): Sanat 684.
 şüret (A.): Biçim, görünüş; tarz, yol 29, 237, 245, 316, 568, 569, 570, 571, 681, 686.
 şüretā (A.): Görünüşte, zahiren 333.
 şutūr (A.): Satırlar 856.

- şuvar-** : Sulamak 38. 816, 831, 836, 839, 849, 850, 860, 869, 887, 899. krş. şeh.
- şuver** (A.): Suretler, biçimler 671, 673, 684.
- süzân** (F.): Yakan, yakıcı. **şāhā** (F.): Ey padişah! 210, 646.
- süzân ol- : Yakmak 580. **şāhān** (F.): Padişahlar, hükümdarlar 88, 197, 784.
- süzen** (F.): İğne. **şāhāne** (F.): Hükümdarlara yakışacak şekilde; mükemmel 2, 246, 758, 820.
- süzen ol- : İğne durumuna gelmek 602, 922. **şāhbāz** (F.): Bir cins iri ve büyük doğan 41, 43, 47, 420.
- Sübhān** (A.): Allah 146. **şāh-dāne, şeh-dāne** (F.): İri inci tanesi 599; 212.
- şübüt** (A.): Sağlamlık, sabit olma 566.
- süd** : Süt 223, 477. **Şāhī** (F.): Cenabı Hakka ait 70, 845; Hz. Peygambere ait 852.
- sūhan** (F.): Söz, lakırdı 557. **şāhid** (A.): Tanık 83, 277
- sūhan-dān** (F.): Söz bilen, güzel söz söyleyen 582, 776. **şā'ir** (A.): Şiir yazar, şair 572, 573, 577.
- Süleymān** (A.): Hz. Süleyman Peygamber 63, 151, 169, 206, 208, 778, 887, 887. **şak** (A.): Yarmak, ikiye ayırmak 928.
- Süleymān** (A.): Kanunî Sultan Süleyman 206. **şakī** (A.): Haydut, yol kesen 332.
- Süleymān-ı zamān : Kanunî Sultan Süleyman 217, 225, 798, 799. **şāl** (F.): Örtü, şal 365, 400.
- sünbül** (F.): Sumbül çiçeği. Mecz. Güzellerin saç 347. **şām** (F.): Akşam 97, 262, 433, 850.
- sünger** (Yun.): Genellikle denizlerde yaşayan ilkel bir hayvan ve bu hayvanın temizlik işlerinde kullanılan suyu fazlaca çeken esnek iskeleti 30. **Şām** (A.): Şam şehri 666.
- sür-** : Geçmek, vakit ilerlemek 665; dokundurmak, değdirmek 215, 262, 371, 612, 623, 635. **şāne** (F.): Tarak 375, 774.
- sür'at** (A.): Çabukluk, hız 776. **şarāb** (A.): Şarap 787.
- sürdür-** : Devam ettirmek, bir şeyin olmasını sağlamak 376. **şaş-** : Hayrette kalmak, şaşırarak 411.
- sürh** (F.): Kırmızı, kızıl; kırmızılık 28. **şaşranc** (A.): Satranç 69.
- sürme** : Kırpık diplerine sürülen siyah boya 284. **şavk** (A.): Aydınlık, parlaklık 100.
- sürür** (A.): Sevinç, mutluluk 164, 276. **Şāvūr** (F.): Husrev'in nedimi 590.
- sürül-** : Uzaklaştırılmak, sürgün edilmek 113. **şeb** (F.): Gece 226, 226, 361, 400, 563, 721, 752.
- sütüh** : Bir hayvan 469. **şeb-çerāğ** (F): Gece parlayan yakut 275.
- Ş -
- şād** (F.): Sevinçli, memnun 311. **şebāne** (F.): Gece vakti olan 381.
- şād eyle- : Sevindirmek 256, 605. **Şebdiz** (F.): Husrev Pervîz'in meşhur yağız atı. Gülgün'un kardeşidir. Efsaneye göre Şebdiz'in boyu diğer atlardan dört karış yüksekmiş. Her ayağına on çivi ile nal çakılmış. Husrev yediği yemeklerden buna da vermiş 387.
- şād kıl- : Sevindirmek 286. **şefā'at** (A.): Birinin suçundan geçilmesi veya dileğinin yerine getirilmesi için edilen aracılık 606, 682.
- şād ol- : Sevinmek, keyif almak 190. **şefi'u'l-müznibin** (A.): Günahkârların şefaâtçisi olan Hazreti Muhammed 897.
- şādī** (F.): Memnuluk, sevinçlilik 173. **şefkat** (A.): Acıyarak ve esirgeyerek sevme, şefkat 59, 128, 163, 165, 176, 182, 192, 662, 833, 932.
- şafağ** (A.): Güneş doğmadan önce veya battıktan sonra ortaya çıkan kızillik, alacalık 415, 417, 418, 448. **şeh** (F.): Padişah, hükümdar 69, 149, 197, 202, 206, 294, 305, 407, 412, 426, 435, 464, 526, 643, 669, 688, 689, 692, 779, 797, 800, 820, 926. krş. şāh.
- şāh** (F.): Padişah, hükümdar, şah 189, 194, 195, 200, 204, 207, 223, 226, 227, 274, 349, 390, 391, 397, 400, 408, 423, 428, 525, 532, 691, 694, 707, 757, 785, 796, 798, 800, 812, 814, **şehā** (F.): Ey padişah! 212, 224, 229.
- şehd** (A.): Bal 467.
- şehr** (F.): Şehir, büyük belde 587, 730, 816, 910.

- şehr-yār (F.):** Padişah, hükümdar 630.
şek (A.): Şüphe, zan, tereddüt 186, 322, 566, 630, 791, 925.
şeker, şekker (F.): Şeker 205, 428; 102.
şekl (A.): Şekil, biçim, kılık 41, 241, 244, 617, 672, 916.
şem' (A.): Mum 100, 258, 297, 313, 543, 618, 721.
şer (A.): Kötülük, fenalık, kötü iş 58, 156, 312, 338, 401, 402, 515, 927.
şer' (A.): Allah'ın emirleri üzerine kurulmuş olan din kaideleri, şeriat 112, 456, 460, 464, 920.
şerbet (A.): İçilecek tatlı şey, şerbet 471.
şeri'at (A.): Allah'ın emirleri üzerine kurulmuş olan din kaideleri, şeriat; doğru yol 147, 297, 457, 458, 462, 463, 465, 607, 786.
şerm (F.): Utanma.
 şerm it- : Utanmak 346.
şeş (F.): Altı sayısı 96, 537.
şevk (A.): Şiddetli arzu, neşe, keyif 21, 103, 201, 233, 320, 367, 536, 544, 781.
şey' (A.): Şey, nesne 58, 101, 396, 620, 661, 684.
şeydā (F.): Aklını kaybetmiş, divane 744.
 şeydā ol- : Delirmek 763.
şeyh (A.): Yaşlı 136; bir tekke ve zaviyede reislik eden ve müritleri bulunan kimse 338.
Şeyh Şan'ân: Âlim ve muhadislerin meşhurlarından olup San'âlidir 687.
Şeyhî (A.): Asıl adı Yusuf Sinaneddin'dir. Kütahya'da doğdu. İran'a gidip tıp ve tasavvuf öğrendi. XV. yüzyılın büyük şairidir. Divan şiirinin kaideleri onun şiirinde belirli hale geldi. Husrev ü Şirin adlı bir mesnevisi de vardır. Yarım kalan mesneviyi Rûmî tamamlamıştır 181, 232, 255, 256, 257, 264, 279, 289, 291, 316, 586, 595.
şeytân (A.): Şeytan 337, 338, 339, 402, 927.
şın (A.): Arapçadaki "Şın" harfi 925.
şifâ (A.): Hastalıktan kurtulma, iyi olma 134.
şikâr (F.): Av 664.
 şikâr it- : Avlamak 217.
şikâyet (A.): Sızlanma, yakınma.
 şikâyet it- : Sızlanmak, yakınmak 136.
şikest (F.): Kırılmış, kırık 438.
 şikest ol- : Kırılmak 129, 438.
şimdi : Şu anda, bundan böyle 210, 705.
şimşek : Şimşek 405.
şir (F.): Aslan 189, 217, 477; tatlı 205; cesur 760; süt 334, 471.
şi'r (A.): Şiir 725, 795.
şire (F.): Şıra, süt 83.
şir-perver (F.): Aslan besleyen 477.
şirin (F.): Güzel, tatlı, şirin 102, 267, 340, 467, 514, 611, 664, 707, 834.
 şirin it- : Tatlılaştırmak 586, 611.
 şirin ol- : Tatlılaşmak 667.
Şirin (F.): Şirin. Husrev Pervîz tarafından uğruna kanlar dökülen, Ferhad tarafından uğruna dağlar delinen güzel kadın. Husrev u Şirin mesnevisinin bayan kahramanı 289, 341, 343, 403, 413, 419, 422, 427, 428, 455, 471, 515, 527, 532, 586, 589, 663, 733, 827.
Şirüye (F.): Husrev Pervîz'in Meryem'den doğan oğlu 330, 402, 412, 427, 455, 515, 650, 726, 760.
şişe (F.): Şişe, sırça 736.
şitâ (A.): Kış mevsimi 284, 501.
şitâbân (F.): Koşan, acele eden 848.
şol : Şu (sıfat) 18, 71, 225, 780, 806.
şöyle : Şu şekilde, şöyle 560.
şu : 1. Şu (sıfat) 6, 86, 305, 313, 329, 739, 740, 741, 742, 743, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 752. 2. Şu (zamir) 158, 332, 490, 542, 543, 935.
şular : Şunlar 74.
şu'le (A.): Alev 297, 362.
şükür (A.): Şükür, hamd 92, 308.
şütür (F.): Deve 335.

- T -

- tâ (F.):** Kadar, dek, değin 19, 34, 45, 46, 97, 381, 456, 668, 681, 693, 738, 769, 867.
tab' (A.): Tabiat, huy, yaratılış 81, 102.
tabak (A.): Tabak, kap 30.
tâbân (F.): Işıklı, parlak 806.
tabıl-bâz (F.): Davulcu 664.
tâbi' (A.): Birinin ardından giden, ona uyan 93.
tâbi'in (A.): Müslüman olarak peygamberimiz Hz. Muhammed'i görenleri (sahabeleri) görenler 190.
tâc (A.): Hükümdarların başlarına giydikleri süslü, değerli başlık 63, 69, 149, 274, 353, 384, 422, 431, 785, 797, 830, 869, 886.
tâc-dâr (F.): Taç giyen, padişah 89, 435.
tâcir (A.): Ticaretle uğraşan 272.
tad : Tad 476.

- tafşîl** (A.): Ayrıntılı olarak açıklama 551, 836.
- tağ** : Dağ 351, 353, 355, 356, 640, 653, 656, 660, 663.
- tağla-** : Dağlamak; akan kanı dindirmek veya hasta bölümleri ortadan kaldırmak için vücudun bir yerini kızdırılmış metal bir araçla yakmak 660.
- tağyîr** (A.): Başkalaştırma, değiştirme.
tağyîr it- : Değiştirmek 921.
- tahiyyât** (A.): "Allah ömürler versin" demeler, selâmlar, hayır dualar 854.
- taḥkîk** (A.): Araştırma, doğru olup olmadığını anlamaya çalışma 186.
- taḥmîd** (A.): Hamd etme, "elhamdülillah" deme 737.
- taḥrîr** (A.): Yazma, yazılma 924.
- taḥt** (A.): Hükümdarların oturduğu büyük koltuk; hükümdarlık makamı 63, 69, 149, 200, 208, 349, 353, 384, 385, 387, 390, 422, 431, 435, 486, 628, 725, 783, 785, 797, 830, 869.
- taḥ-** : Bağlamak, takmak 379.
- taḥk** (A.): Bina kemeri 384, 447, 785.
- taḫsîm** (A.): Bölümlere ayırma.
taḫsîm it- : Bölümlere ayırmak 914.
- tâlib** (A.): İsteyen, istekli; arayan 95, 214, 497, 499, 562, 562.
tâlib ol- : İstemek 416.
- tamâm** (A.): Tamam, eksiksiz, bütün, hep 158, 218, 560, 632, 930.
tamâm it- : Tamamlamak, bitirmek 288, 809.
tamâm ol- : Bitmek, tamamlanmak 816.
- tamâmet** (A.): Bütünüyle, hep beraber 10, 154, 239, 836, 890.
- taḡm** : Dam, çatı, üst 452.
- ta'n** (A.): Yerme, ayıplama 416.
- taḡn-** : Danışmak, istişare etmek 60.
- tañ** : Tuhaf, şaşılacak 219, 225.
tañ it- : Şaşırmak 34.
- taḡnûr-veş** (F.): Tambur çalgısı gibi 250.
- tañış-** : Danışmak, istişare etmek 60, 637.
- tañılan-** : Şaşılmak 760.
- Tañrı** : Allah 13.
- taḡa-** : Taramak 774.
- târâc** (F.): Yağma, çapul.
târâc it- : Yağmalamak 253.
- taḡh** (A.): Atak, hamle 68.
- târîḡ** (A.): Zaman 828; Tarih süreci 844.
- taḡîk** (A.): Yol 456, 638.
- taḡîkat** (A.): Allah'a ulaşmak için tutulan yol 298, 638, 703.
- tâs** (A.): Tas, su kabı 96, 228.
- taşarruf** (A.): İdare etme, yönetme.
taşarruf kıl- : Yönetmek 218.
- taşdik** (A.): Onaylama, doğrulama.
taşdik it- : Onaylamak, doğrulamak 9.
- taşnif** (A.): Sınıflandırma 380.
- taş** : Taş 35, 125, 466, 574, 590, 596.
- taş** : Dış 402, 451, 510, 531, 574, 695.
- taşu-** : Taşımak, nakletmek 590, 695.
- taḡlu** : Tatlı, şekerli 341, 428.
- tavaş** (A. < tavâşî): Hadım ağası, harem ağası 451.
- tâvus** (A.): Tavus kuşu 42, 46.
- tayy** (A.): Dürüp bükme, katlama.
tayy eyle- : Bükmek, katlamak 396, 619.
- tâze** (A.): Taze, yeni 758.
- tâziyâne** (F.): Mızrap, tezene 251.
- tebessüm** (A.): Gülümseme 39.
- tecellî** (A.): Görünme, belirme 240; Hak nurunun tesiriyle makbul kulların kalbinde ilâhî sırların ortaya çıkması hali 314.
tecellî eyle- : Görünmek, belirme 240.
- tedbîr** (A.): İdare etme, yönetme 216.
- te'diye** (A.): Ödeme, verme.
te'diye it- : Ödemek, vermek 737.
- teessüf** (A.): Eseflenme, kederlenme.
teessüf it- : Üzüntülerini bildirmek 150.
- tefekkr** (A.): Düşünme, fikretme 552.
- tefsîr** (A.): Yorum, açıklama 91, 146, 221.
- teḡhî** (F.): Boş 254, 437, 777.
teḡhî ol- : Boş duruma gelmek 437.
- tek** : Yeter ki 157, 631; gibi 928.
- tekbîr** (A.): "Allahü ekber" demek 227.
- tekye** (A.): Tekke, zaviye 114.
- tekye-gâh** (F.): Tekke, zaviye 219.
- telḡ** (F.): Acı.
telḡ it- : Acılaştırmak 334, 429.
- temâşâ** (A.): Bakıp seyretme 15, 16, 689.
temâşâ it- : Seyretmek 670, 681, 686.
Temâşâ kıl- : Seyretmek 786.
- temcîd** (A.): (Cenabı Hakk'ı) ululama 277, 585.
- temevvüc** (A.): Dalgalanma.
temevvüc eyle- : Dalgalanmak 59.
- temîz** (A.): Temiz, pak.
temîz it- : Temizlemek 259.
- temüz** (A. < temmüz): Temmuz ayı 501.
- ten** (F.): Vücut, gövde 117, 265, 315, 414, 470, 518, 860; insan vücudunun dış yüzü 302.

- tenhâ** (F.): Yalnız, ıssız, boş 670.
tenüre (A.): Geniş eteklik, etek 113.
ter (F.): Yaş, taze 94, 365.
ter: Ter 344.
terâne (F.): Nağme, ahenk, makam 373.
ter düş-: Küsmek, gücenmek 176.
tercî' (A.): Kafiye başka başka olan, birkaç kısımdan meydana gelen ve her parçanın sonunda tekrarlanan kafiyeli bir beyti bulunan nazım şekli, tercî-i bend 358, 636.
terk (A.): Bırakma, koyuverme.
 terk it-: Bırakmak, vazgeçmek 254.
tersâ (F.): Hristiyan 687.
tertîb (A.): Tertip, düzen, sıra 2, 531, 550.
tertibât (A.): Düzen, nizam 557.
tesbîh (A.): "Sübhanallah" kelimesini söyleyerek Allah'ı tazim etme 103.
teshîr (A.): Ele geçirme, elde etme 225, 226.
teslîm (A.): Verme, iade etme.
 teslim kıl-: Vermek, iade etmek 536.
teşbih (A.): Benzetme.
 teşbih it-: Benzetmek 222, 714.
teşne (F.): Susamış, çok istekli 746.
tevaḳḳuf (A.): Durmak, duraksamak.
 tevaḳḳuf it-: Duraklamak 690.
tevfîk (A.): Allah'ın yardımı (na kavuşma) 9.
tevḥîd (A.): Allah'ı birleme, Allah'ın birliğine inanma 144, 155, 277, 583, 584, 585, 587, 735.
tevḳî' (A.): Padişahın nişanlı buyruğu 98, 845, 855, 909.
tezekkür (A.): Bir meseleyi konuşma.
 tezekkür eyle-: Bir meseleyi konuşmak 552.
tıfl (A.): Çocuk 331.
tılısm (A.): Tılsım, esrarlı bir kuvvet taşıdığına inanılan şey 6, 26, 292, 555.
tîğ (F.): Kılıç 131, 189, 275, 564.
tîr (F.): Ok 22, 23, 24, 222, 503, 917.
tîre (F.): Kara, bulanık; karanlık 439.
tiryâk (A.): Zehirlenmeye ve bazı hastalıklara karşı kullanılan macun, panzehir 333, 507.
tîz (F.): Keskin 408; çabuk, tez 524.
tiziye: Çabucak, hemen, tizcek 794.
ḫobḫolu: Dopdolu, çok dolu 437.
ḫoğ-: Dünyaya gelmek 11, 330.
ḫoğru: Doğru 162, 462.
ḫoḫun-: İlişmek 123; oyalanmak 465.
ḫoḫuz: Dokuz sayısı 441, 718.
ḫol-: Dolmak 73, 272, 314, 730, 867.
ḫolabî: Dolap şeklinde, dolabı andırır 77.
ḫoldur-: Doldurmak 159, 254.
ḫolu: Dolmuş, dolu 498, 777; içi içkiyle dolu kadeh 778.
ḫon: Kıyafet, elbise 529.
ḫonan-: Giyinmek 345.
ḫop: Top 99, 138, 216.
ḫopraḫ: Toprak 213, 229, 565, 595, 753, 882, 896.
ḫoz: Toz 497.
ḫüfân (A.): Hz. Nuh zamanında yoldan çıkmışları tedip etmek için Allah tarafından hem gökten yağdırılan hem de yerden kaynayan bütün dünyayı kaplayan su. Bu tufan neticesinde yer yüzündeki bütün canlılar yok olmuş, ancak Hz. Nuh'un gemisine alınmış olan çiftlerden ikinci defa olarak canlılar türemiştir 885.
ḫufeyl (A.): Küçük çocuk 703.
ḫuğra: Osmanlı padişahlarının imza yerine kullandıkları, özel bir biçimi olan sembolleşmiş işaret 808, 840, 855.
ḫuḫm (F.): Tohum 75, 87.
ḫu'me (A.): Yeyinti, azık 42.
ḫur-: Ayağa kalkmak 254, 697, 707, 816, 848.
ḫür (A.): Cenab Allah'ın tecelli edip Hz. Musa ile konuştuğu dağın adı 701.
ḫurunc (F.): Turunç 39.
ḫut-: Tutmak, yakalamak, ele almak 19, 51, 226, 324, 392, 399, 409, 410, 448, 485, 528, 780, 794, 811, 846, 879.
ḫutıl-, ḫutul-: Tutulmak 433; 530.
ḫutuş-: Tutuşmak, alev almak 353.
ḫütî (F.): Dudu, papağan cinsinden, aklit yapan bir kuş 102.
tutuḫ: Duvak, yaşmak 528.
ḫuvaḫ: Duvak 448, 527.
ḫuy-: İşitmek 643.
ḫuz: Tuz 488.
türâb (A.): Toprak 625.

- U -

- u; ü** (F.): Ve 6, 17, 36, 49, 52, 54, 56, 63, 69, 97, 104, 106, 136, 146, 149, 178, 185, 191, 245, 247, 248, 254, 262, 263, 288, 299, 305, 327, 342, 350, 350, 361, 368, 369, 369, 372, 373, 378, 384, 385, 390, 417, 422, 426, 431, 433, 449, 453, 459, 470, 471, 472, 481, 488, 490, 494, 519, 519, 525, 545, 554, 555, 564, 604, 610, 616, 625, 628, 631, 632, 633,

- 649, 650, 652, 654, 661, 661, 685, 690, 711, 734, 735, 741, 754, 768, 769, 782, 785, 786, 786, 788, 796, 796, 797, 803, 808, 815, 823, 848, 852, 869, 889, 894, 894, 919, 922, 925, 932; 22, 30, 34, 43, 46, 55, 72, 74, 88, 90, 104, 108, 110, 111, 111, 116, 125, 149, 152, 153, 153, 163, 165, 172, 178, 193, 215, 216, 225, 245, 253, 277, 277, 281, 283, 295, 296, 311, 339, 359, 366, 368, 368, 374, 380, 388, 397, 404, 443, 449, 450, 451, 452, 497, 498, 508, 509, 519, 519, 550, 552, 563, 569, 574, 581, 581, 585, 585, 585, 619, 625, 667, 669, 682, 685, 731, 738, 741, 746, 755, 758, 770, 780, 784, 796, 810, 812, 816, 825, 836, 857, 862, 864, 878, 900, 915
- uc** : Genellikle uzun bir nesnenin incelererek biten son ve sivri noktası 187.
- uç-** : Uçmak 41, 53, 414, 472, 520, 521, 640.
- uçur-** : Uçurmak, uçmasını sağlamak 421, 522.
- uğurla-** : Çalmak 793.
- ulaş-** : Elde etmek, varmak 311.
- ulu** : Büyük, yüce 271, 666, 693, 761, 786.
- 'ulvî (A.):** Yüce 831.
- um-** : Ummak, beklemek 83, 174, 192, 606, 607, 662, 682, 706, 923.
- 'ummân (A.):** Büyük deniz, okyanus 93, 209, 272, 824, 885.
- un** : Un 741.
- un it-** : Küçültmek, ufalamak 125, 511.
- unut-** : Unutmak 337, 656.
- ur-** : Vurmak 2, 24, 67, 136, 165, 203, 273, 322, 326, 356, 383, 408, 468, 530, 587, 590, 618, 620, 708, 726, 775, 801, 842, 898, 913.
- urıl-** : (Mühür, damga vs.) vurulmak 855, 857.
- urın-** : Giyinmek 366.
- 'urs (A.):** Düğün.
- 'urs it-** : Düğün yapmak 289.
- 'urûk (A.):** Damarlar 265.
- uşlat-** : Akıllandırmak, aklını başına getirmek 767.
- uşat-** : Parçalamak, ufaltmak 421.
- 'uşşâk (A.):** Aşıklar 83, 248, 370, 704.
- ut-** : Ütmek, oyunda yenmek 96.
- 'Utârid (A.):** Merkür gezegeni 503.
- utul-** : Ütülmek, oyunda kaybetmek 66.
- uy-** : Benzemek 93; uygun düşmek 359; bağlı kalmak, tâbi olmak 373, 734, 788; bir inanca, şahısa vs. uygun davranışta bulunmak 927.
- uyan-** : Işık parlamak, yanmak 296; uyanmak, kendine gelmek 412, 417, 419.
- uyar-** : Parlatmak, yakmak, gözünü almak 100, 161, 320; harekete getirmek 401, 412, 418, 825.
- uyut-** : Susturmak, arka plana atmak 401.
- uzat-** : Baş, kolları veya bacakları bir yere yönleltmek 187.
- 'uzlet (A.):** Bir yana çekilip kendi kendine tenhada yaşama.
- 'uzlet it-** : Yalnız yaşamak 31.
- uzun** : Uzun 491.

- Ü -

- üftâde (F.):** Düşmüş, düşkün, bîçare 215.
- ümîz (F.):** Umut, umma 662, 932.
- üm met (A.):** Bir peygambere inanıp bağlanan cemaat, taife 10, 104, 135, 312, 832, 833, 895.
- ün** : Ses.
- ün vir-** : Seslenmek, ses çıkarmak 450.
- ürü-** : Havlamak 909.
- üst** : Üst, üzeri 149, 216, 354, 664.
- üstâd (F.):** Hoca, usta 582, 590, 788, 793.
- üş-** : Birikmek, toplanmak 668.
- üzre** : Üzere, üzre 8, 11, 17, 36, 85, 90, 147, 184, 363, 528, 534, 706, 708, 744, 794.

- V -

- vâcibât (A.):** Yapılması gereken şeyler 526.
- vaĥdet (A.):** Birlik, Allah'ın birliği 239, 535, 548, 886.
- vâķıf (A.):** Bir işten haberli olan, olaya vukufu bulunan.
- vâķıf ol-** : Bir konu hakkında bilgili hale gelmek 668.
- vaķt (A.):** Zaman, vakit 185, 300, 377.
- var** : Var, mevcut 17, 59, 65, 138, 270, 593, 676, 715, 862; varlık, nesne 301, 848.
- (ne) var: Ne olur, ne çıkar 220, 930.
- var kıl- : Yaratmak 875, 904
- var ol- : Mevcut olmak, bulunmak 252.
- var-** : Varmak, ulaşmak, gitmek 136, 162, 174, 310, 404, 478, 562, 614, 665, 691, 706.

- varak** (A.): Ağaç yaprağı 661.
vaşf (A.): Vasıf, nitelik 101, 212, 553.
vaşl (A.): Ulaşmak, kavuşmak 659, 827.
vay : Şaşma ünlemi 802.
va'z (A.): Vaaz, dini sohbet 90, 776.
ve : Ve 269, 592.
vecd (A.): Vecit, kendinden geçiş 653, 654, 667.
     vecde gel- : Kendinden geçmek 653.
     vecde getir- : Kendinden geçmesini sağlamak 654.
vedâ' (A.): Ayrılma, ayrılış.
     vedâ it- : Veda etmek, ayrılmak 6, 537.
vefâ (A.): Sözünde durma, ödeme 897; nimet, ikram 894.
     vefâ kııl- : Borcunu ödemek, vefa göstermek 897.
veger (A.): Ya da 156, 482.
velâyet (A.): Velilik, ermişlik 639.
velî (A.): Ermiş, eren 577.
velî (F.): velâkin, fakat 141, 290, 389, 423, 611, 686, 785.
velîkin (F.): Fakat, velâkin 117, 548, 578, 795, 895.
veyâ (A.): Veya, ya da 917.
veyâhud (A.): Veya, ya da 756.
vir- : Vermek; ödemek 14, 22, 33, 36, 63, 100, 112, 121, 123, 208, 280, 292, 292, 313, 363, 367, 377, 435, 443, 450, 455, 466, 478, 490, 657, 675, 687, 717, 738, 740, 741, 745, 749, 752, 775, 784, 808, 835, 854, 896, 902, 911, 921, 926, 930.
virân (F.): Yıkık, harap.
     virân it- : Yıkılmak, harap etmek 332.
virâne (F.): Yıkılmış ya da pek harap olmuş yer 174, 465.
vird (A.): Belli zamanlarda okunması âdet olan Kur'an cüzleri, duaları.
     vird it- : Okumak, dua etmek 82.
viril- : Verilmek 10.
vişâl (A.): Ulaşma, (sevgiliye) kavuşma 363, 369.
     vişâl bul- : Kavuşmak 359.
     vişâle ir- : Kavuşmak 837.
vuşlat (A.): Yetişme, (sevgiliye) kavuşma 535, 563.
vü (F.): Ve 17, 94, 144, 173, 240, 243, 243, 335, 352, 353, 397, 400, 401, 402, 414, 494, 495, 524, 531, 567, 570, 586, 598, 652, 674, 676, 697, 711, 742, 748, 753, 761, 763, 789, 813, 847, 880, 893.
vücüd (A.): Varlık 194; insan veya hayvan gövdesi, ten 259, 904.
- Y -
- yâ** (A.): Arapçada "ye" harfinin adı 105.
yâ (A.): Ey 18, 25, 103, 104, 782.
yâ, ya (F.): Ya; veya 95, 622, 780; 365, 661, 780.
yâd (F.): Hatırlama, anma.
     yâd ol- : Hatırlanma 591.
yâdigâr (F.): Bir kimseyi ya da nesneyi hatırlatacak şey.
     yâdigâr it- : Hediye etmek 820.
yağ- : Yağmak, inmek 198.
yağmur : Yağmur 430.
yağsı : Güzel, iyi 305, 821.
yâhud (F.): Ya da, veya 95.
yağ- : Yakmak 116, 201, 347, 349, 352, 543, 647, 671, 708, 918.
yağa : Yaka 112, 658.
yağın : Az bir fark ve ara ile ayrılan; yakın; uzak karşıtı 175, 186.
yalan : Yalan 725, 794.
yan : Huzur, nezd 694, 706; birlikte, beraberinde olma 913.
yan- : Yanmak 133, 345, 721, 722.
ya'nî (A.): Demek ki, yani 423, 835.
yankulan- : Yankılanmak, ses yansımak 355.
yap- : İnşa etmek 426, 589, 782, 783, 809.
yapıl- : Kendini kaptırmak 465.
yaprak : Yaprak 113.
yâr (F.): Sevgili, dost 36, 65, 161, 237, 360, 372, 447, 543, 579, 615, 626, 631, 632, 634, 705.
yaradıl- : Yaratılmak, yoktan var edilmek 73, 236, 238, 331.
yarag : Donanım, teçhizat, levazım 539.
yaraş- : Uygun düşmek 800.
yarat- : Yaratmak, yoktan var etmek 26, 47, 84, 459, 674, 678.
yarıl- : Yarılmak 385.
yarın : Gelecek, ilerideki zaman 751.
yas : Matem.
     yas eyle- : Matem tutmak 762.
yaş : Göz yaşı 28, 35, 93, 344, 351, 492, 498, 673, 753.
yat- : Yatmak 306, 402, 310.
yatur- : Yatırmak 398.
yağ : Ok atmaya yarayan araç 423.
yaz : Yaz mevsimi 500.
yaz- : Yazmak 34, 35, 39, 40, 41, 98, 188, 261, 267, 601, 736, 747, 844, 852, 857, 899.

- yazdur-** : Yazdırmak, yazmasını sağlamak 360.
yazıl- : Yazılmak 58, 845, 851, 853, 855, 856.
yazuklu : Günahkâr 832.
yed (A.): El 187.
yedi; yidi : Yedi sayısı 718, 774 ; 106.
yedil- : Birinin kılavuzluğunda gitmek 788.
yegrek : Daha iyi, daha güzel 888.
yek (F.): Bir, tek 133, 230.
yel / yıl : Rüzgâr 7, 384, 454, 490 / 263, 339, 520, 521
 yele vir- / yile vir- : Heder etmek, heba etmek, mahvetmek 121, 490 / 63, 123, 208, 896.
Yemen : Yemen ülkesi 841.
yeñi : Elbise kolunun el üzerine gelen kısmı 524.
yene : Yine 19.
yeñi : Yeni 255.
yer / yir : Yer, mevki, mahal 24, 45, 190; arz, yer yüzü 612; zemin, toprak 199, 502, 596; makam, durum 203 / Mevki, mahal 60, 85, 115, 211, 229, 270, 542, 838, 898, 917, 921; yeryüzü, arz 90, 371, 513, 635, 719, 842, 847; zemin, toprak 94, 215, 379, 493, 726; durum, vaziyet, makam 78, 128, 302.
yer yer : Taraf taraf 721.
yer yerin : Her taraftan, taraf taraf 177.
yeşer- : Yeşillenmek, yeşermek 199.
yeşil : Yeşil 528, 773.
yet- / yit- : Ulaşmak 665, 910; kâfi gelmek 913, 932 / Yitmek, kaybolmak 75; erişmek, ulaşmak 290; kâfi gelmek, yetişmek 514.
yeter / yiter : Yeter artık! 758, 804 / 432.
yetim (A.): Babası veya ana-babası ölmüş çocuk 307, 599.
yetmiş : Yetmiş sayısı 135, 461, 549, 646.
yevm (A.): Gün 82.
Yezdân (F.): Allah 126.
yık- : Yıkılmak, mahvetmek, harap etmek 352, 484, 647, 751, 918.
yıkıl- : Yıkılmak, mahvolmak, harap olmak 387, 843, 915.
yıldırım : Gök gürültüsü ve şimşekle görülen, hava ile yer arasındaki elektrik boşalması 339.
yıldırım gibi : Büyük bir hızla 405.
yılduz : Yıldız 164.
yırt- : Yırtmak, parçalamak 357.
yırtıl- : Yırtılmak, parçalanmak 388.
yi- : Yemek 103, 126, 403, 505.
yidür- : Yedirmek, yenmesini sağlamak 64.
yil- : Koşmak, hızla yürümek 298.
yine : Yine, gene 102, 171, 255, 256, 256, 359, 527, 613, 624, 816, 838, 848, 902.
yiñi ay : Hilâl 909.
yir: bk. Yer
yirlü yerinde : Yerli yerinde, bulunduğu veya uygun yerde 397.
yitiş- : (Haber vs.) Ulaşmak, gelmek 177
yitür- : Yetirmek, götürmek, ulaştırmak 111.
yoğ / yok : Mevcut değil, yok 54, 57, 90, 480, 848 / 130, 173, 174, 179, 205, 462, 476, 815, 895.
yol : Amaç, maksat 138; çare 140; vasıta, vesile 155; yaşayış tarzı 162, 458, 462; ilim, ibadet konusunda bir büyüğün ortaya koyduğu usul, tarikat 298, 544; yol, cadde 410, 411, 443; usul, tarz 592; yolculuk 653.
 yol bul- : Çare bulmak 140.
 yola gir- : Yola çıkmak, yola koymak 652.
yoldur- : Saç vs. yolunmasını sağlamak 375.
yurdu : Delik 357.
yurt : Oturulan yer, mesken 399.
Yüsuf (A.): Hz. Yusuf Peygamber 64, 150.
yut- : Ağızdan yutağa, oradan boğaza ve daha sonra da mideye indirmek 79.
yuva : Barınak, mesken 399; kuşalara ve bazı hayvanlara ait barınak, aşıyan 421, 522.
yügür- : Koşmak, hızlı gitmek 53.
yük : Sıkıntı, dert 303.
 yükünü tut- : Zengin olmak 51.
yüri- : Yürümek 25, 529.
yüz : Çehre, yüz 15, 262, 362, 439, 445, 616, 623, 666, 687, 713, 726, 787, 856, 872, 879, 909.
 yüzün yire ur- : Secde etmek, yere kapanmak 726.
 yüzi şulu: Şerefli, haysiyetli 666.
 yüz şuyı: Namus, şeref, ar 157.
 yüz sür- : Yüz sürmek, saygı göstermek 215, 262, 612, 635, 971.
yüz biñ : Yüz bin sayısı 48, 621.

- Z -

zâhid (A.): Zühd ve takva sahibi 375, 807.

- zâhir** (A.): Ortaya çıkmış, görünürde olan 241, 368, 677, 684, 685.
zâhir kııl- : Ortaya çıkarmak 572.
zâhir ol- : Ortaya çıkmak 101.
- zaḥm** (F.): Yara 412.
- zaḥmet** (A.): Sıkıntı, eziyet 622.
- zamân** (A.): Vakit, zaman, çağ 133, 217, 225, 368, 767, 798.
- zamâne** (A.): Şimdiki zaman, devir, vakit 2, 251, 372, 376, 379, 770, 820.
- zar** : Kemik, fildişi, plastik vs.den küp olarak yapılan ve altı yüzünde, birden altıya kadar benekler bulunan oyun aracı 66, 96.
- zâr** (F.): Ağlayan, inleyen 426, 568, 626.
zâr ol- : Ağlamak 568, 626.
- zât** (A.): Şahıs, kendi 219, 240, 299, 540, 555, 880.
- zebân** (F.): Dil, lisan 32, 275, 564.
- zehr** (F.): Zehir 369.
- zehre** (A.): Çiçek 385.
- zemîn** (F.): Yer, yeryüzü 67, 117, 149, 368, 395, 449, 452, 839, 849.
- zemistân** (F.): Kış, kış mevsimi 501.
- zenbür** (A.): Eşek arısı 468.
- zengî** (F.): Zenci, siyah adam 394, 850.
- zer** (F.): Altın 30, 95, 214, 499, 565, 581.
- zer*** (A.): Ekme, ekin 112.
- zerd** (F.): Sarı 29, 749 .
- zer-efşân** (F.): Altın saçan 261.
zer-efşân eyle- : Altın dağıtmak 261
zer-efşân ol- : Altın saçmak 856.
- zer-ger** (F.): Kuyumcu 499.
- zerre** (A.): Pek ufak parça, toz 55, 88, 106, 107, 150, 215, 361, 367, 492, 642, 700, 722, 755
- zerrece** : Zerre miktarı, en ufak 317.
- zerre-veş** (F.): Zerre gibi, zerre kadar 621.
- zevâl** (A.): Bitme, sona erme, ayrılma 291, 362, 407, 432.
- zevâl ir-** : Bitmek, sona ermek 362.
- zevâllü** : Bitici, geçici 478.
- zevc** (A.): Eş 444.
- zîd** (A.): Karşıt 578, 583.
- zîbâ** (F.): Süslü, güzel 577, 784.
- zihî** (F.): Ne güzel, ne hoş 536, 833.
- zîkr** (A.): Anma, anılma 167, 295, 312, 907; Allah'ın adlarını anma 103, 480.
zîkr eyle- : Allahın adlarını anma 552.
- zinde** (F.): Canlı, diri.
zinde ol- : Diri olmak, dirileşmek 48.
- zinde-dil** (F.): Yüreği canlı, uyanık 49.
- zindegân** (F.): Canlılar, diriler 429.
- zinhâr** (F.): Sakın, asla 473.
- zîr** (F.): Alt, aşağı 857.
- zîrâ** (F.): Çünkü, şundan dolayı ki 51, 608.
- zîrek** (F.): Zeyrek, zeki 62.
- zîver** (F.): Süs, bezek 274.
zîver eyle- : Süslemek 818.
- ziyâ** (A.): Işık, aydınlık 54, 478, 601, 719.
- ziyâfet** (A.): Misafire yedirip içirme.
ziyâfet eyle- : Yiyip içmek 766.
ziyâfet it- : Yiyip içmek 768.
- ziyân** (F.): Kayıp, zarar 823.
- zuhûr** (A.): Ortaya çıkma, belirme 244, 864, 869.
- zulm** (A.): Zulüm, eziyet verme 390, 798.
- zulmet** (A.): Karanlık 163, 226, 313, 544, 630, 860, 866
- zür** (F.): Güç, kuvvet 468.
- zübân** (F.): Dil 282.
- zübde** (F.): Bir şeyin en seçkin parçası, öz 269.
- Zühre** (A.): Çobanyıldızı, Venüs gezegeni 378, 450.
- zülâl** (A.): Hafif, güzel, tatlı su 369.
- zülûf** (F.): Saç 27, 361, 479, 481, 626.

Kaynaklar

- ABDULLAH, Fevziye, "Ferhad ile Şirin", *İslâm Ansiklopedisi*, IV, s. 565.
- , "Nizamî-Şeyhî Hüsrev ü Şirin Mukayesesi", *İÜEF Tarih Dergisi*, C. 1, Sy. 2, İstanbul 1950, s. 263-282.
- ABDURRAHMAN Hibri, *En'sü'l-Müsâmirîn, Edirne Tarihi (1360-1650)*, Çev.: Ratip Kazancıgil, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, No: 24, Edirne 1996, s. 132; *Riyâz-ı Belde-i Edirne*, C. II, s. 485.
- ERKAN, Mustafa, "Hüsrev ve Şirin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XIX (1999), s. 53-55.
- GALLAND, Antoine, *İstanbul'a Ait Günlük Hatıralar (1672-1673)*, 1. cilt, Şerhlerle Yayıma Hazırlayan: Charles Schefer, Çev.: Nahid Sırrı Örik, TTK Yayınları, Ankara 1998.
- HACIEMİNOĞLU, M. Necmettin, *Kutb'un Husrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri*, 2. bs., TDK Yayınları, Ankara 2000.
- Heşt Bihişt - Sehî Beg Tezkiresi*, Haz.: Günay Kut, Harvard 1978.
- KAZAN, Şevkiye, "Şeyhî ve Hamidî-zâde Celîlî'nin Husrev ü Şirin'lerinin Bir Mukayesesi", *TDAY-Belleten*, 2001/II-II, Ankara 2003, s. 181-192.
- , *Hâmidî-zâde Celîlî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Husrev ü Şirin Mesnevisi (İnceleme-Tenkidli Metin)*, AKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Isparta 1997.
- KÖKSAL, M. Fatih, "Âhî'nin Husrev ü Şirin Mesnevisi", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sy. 6, Sivas 1998, s. 209-253.
- KUT (Alpay), Günay, "Gazâlî'nin Mekke'den İstanbul'a Yolladığı Mektup ve Ona Yazılan Cevaplar", *TDAY-Belleten*, 1973-1974, Ankara 1974, s. 222-252.
- LEVEND, Agah Sırrı, "Ahmed Rızvan'ın Husrev ü Şirin'i", *TDAY-Belleten*, 1966, s. 215-258.
- , "Lamî'nin Ferhad u Şirin'i", *TDAY-Belleten*, 1964, s. 85-111.
- ONAY, Ahmet Talay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Ankara 1993.
- ÖZKAN, Mustafa, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, 2. bs., İstanbul 2000.
- , "Şeyhî'nin Husrev ü Şirin'i ve Rûmî'nin Şîrin ü Pervîz'i", *İlmî Araştırmalar*, 9, İstanbul 2000, s. 179-192.
- , "Hüsrev ü Şirin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XIX (1999), s. 56.
- Sehî Bey, Tezkire (Heşt Behişt)*, Haz.: Mustafa İsen, İstanbul 1980.
- TAVUKÇU, Orhan Kemal, *Ahmed Rıdvan, Hüsrev ü Şirin (İnceleme-Metin)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2000.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri, "Hüsrev ü Şîrin ve Ferhâd ü Şîrin Yazan Şairlerimiz", *Türk Dili*, I/10 (1952), s. 567-573.
- , "Kütahya Kütüphanesi'nde Bilinmeyen Bir Eser, *Son Havadis*, 9 Kasım 1961.
- , *Sanat-Edebiyat Dünyasından*, Haz.: Mustafa Özkan, İstanbul 1997.

- , "Şeyhî ve Nizâmî'nin Husrev ü Şîrîn'lerinin Konu Bakımından Mukayesesi", *İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, X (1960), s. 25-34.
- , "Şeyhî'nin Hayatı ve Şahsiyeti", *İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, V (1954), s. 91-20.
- , *Şeyhî'nin Husrev ü Şîrîn'i, İnceleme-Metin*, İstanbul 1963.
- ZAJACKOWSKI, Anasiazs, *Husrav u Şîrîn Qutba*, Warszawa 1958.

Sözlükler

- Ahmet Vefik Paşa, *Lehce-i Osmânî*, (hazırlayan: Recep Toparlı), TDK Yayınları, Ankara 2000.
- Ahterî-i Kebîr*, Dersaadet 1324.
- Ali Nazîmâ-Reşad, *Mükemmel Osmanlı Lugatı*, Dersaadet 1318.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1992.
- Mütercim Âsım Efendi, *Burhân-ı Katı*, (hazırlayanlar: Mürsel Öztürk, Derya Örs), TDK Yayınları, Ankara 2000.
- Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, (4 cilt), Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi, Ankara 1995.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. I-II-III, İstanbul 1993.
- REDHOUSE, Sir James W., *Turkish and English Lexicon*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2001.
- SARI, Mevlût, *el-Mevarid, Arapça-Türkçe Lûgat*, İpek Yayınları, İstanbul 1982.
- STEINGASS, A *Comprehensive Persian-English Dictionary*, Beyrut 1975.
- Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Dersaadet 1317.
- , *Kâmûsu'l-A'lâm* (6 cilt), Kaşgar Neşriyat, Ankara 1996.
- Şeyhülislâm Mehmed Esad Efendi, *Lehçetü'l-Lûgat*, (hazırlayan: H. Ahmet Kırkkılıç), TDK Yayınları, Ankara 1999.
- Şükûn, Ziya, *Farsça-Türkçe Lugat (Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya)*, c. I-II-III, MEB Yayınları, İstanbul 1996.
- TUĞLACI, Pars, *Okyanus Ansiklopedik Türkçe Sözlük* (5 cilt), abc Yayınları, İstanbul 1995.
- Türkçe Sözlük*, (2 cilt), TDK Yayınları, Ankara 1998.